

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİMDALI

AVRUPA BİRLİĞİ İLE BÜTÜNLEŞME SÜRECİNDE
TÜRKİYE’DE BÖLGESEL KALKINMA
POLİTİKALARI

Gül ÇELİK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Prof. Dr. M. Akif ÇUKURÇAYIR

Konya – 2015

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	GÜL ÇELİK		
	Numarası	094228001003		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Kamu Yönetimi / Kamu Yönetimi		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒	Doktora	☐
	Tezin Adı	AVRUPA BİRLİĞİ İLE BÜTÜNLEŞME SÜRECİNDE TÜRKİYE'DE BÖLGESEL KALKINMA		

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin imzası
(buza)

GÜL ÇELİK

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Yüksek Lisans Tezi Kabul Formu

Öğrencinin	Adı Soyadı	Gül ÇELİK		
	Numarası	094228001003		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Kamu Yönetimi / Kamu Yönetimi		
	Programı	Tezi Yüksek Lisans ☐	Doktora ☐	
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. M. Akif ÇUKURÇAYIR		
	Tezin Adı	AVRUPA BİRLİĞİ İLE BÜTÜNLEŞME SÜRECİNDE TÜRKİYE'DE BÖLGESEL KALKINMA		

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan Avrupa Birliği ile Bütünleşme Sürecinde Türkiye'de Bölgesel Kalkınma başlıklı bu çalışmaya 17/03/2015 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Ünvanı, Adı Soyadı	Danışman ve Üyeler	İmza
Prof. Dr. M. Akif ÇUKURÇAYIR	Danışman	Prof. Dr. M. Akif ÇUKURÇAYIR Kamu Yönetimi Bölümü Başkanı
Yrd. Doç. Dr. Hediye SAGIR	Üye	
Yrd. Doç. Dr. Erdal BAYRAKCI	Üye	

ÖNSÖZ

Eğitim hayatım sürecinde hem lisans hem yüksek lisans döneminde bilgileri ile bizleri aydınlatan, bu çalışmayı hazırlama süreci ve öncesinde her zaman vakit ayırarak, sabırla, özenle desteklerini esirgemeyen üzerimde hakkı olan, kıymetli değerli danışman hocam Prof. Dr. M. Akif ÇUKURÇAYIR'a,

Dünya ufkumu genişletmemde beni motive eden, buna fırsat veren ve her zaman destekleyen Prof. Dr. Önder Kutlu'ya,

Engin bilgisi ve tecrübeleri ile bizlere örnek olan, hatalarımızı, kusurlarımızı en güzel şekillerde yön veren Doç. Dr. H. Tuğba Eroğlu'na,

İletişimin en güzel şeklini yansıtan, kapısı her zaman bizlere açık olan Doç. Dr. Ali Şahin hocama, isimlerini daha sayamadığım değerli lisans, yüksek lisans hocalarıma ve değerli akademisyen arkadaşlarıma,

Çalışma sürecinde yoğunluklara rağmen desteklerini esirgemeyen mesai arkadaşlarıma,

Ayrıca bu zamana kadar maddi ve manevi her zaman yanımda olan, beni hiçbir zaman yalnız bırakmayan başta annem, babam ve kardeşlerime, aileme; çalışma sürecinde tam bitti derken her zaman umut verip teşvik eden, sevgili eşime teşekkürlerimi sunarım.

Bu çalışmayı her zaman ve her zaman maddi, manevi destekleriyle yanımda olan değerli ve çok kıymetli abim Mehmet CEVİZCİ'ye armağan ediyorum.

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Gül ÇELİK	Numarası	0942280001003
	Ana Bilim/ Bilim Dalı	KAMU YÖNETİMİ A.B.D. / KAMU YÖNETİMİ BİLİM DALI		
	Danışmanı	Prof. Dr. M. Akif ÇUKURÇAYIR		
Tezin Adı		AVRUPA BİRLİĞİ İLE BÜTÜNLEŞME SÜRECİNDE TÜRKİYE'DE BÖLGESEL KALKINMA POLİTİKALARI		

ÖZET

Küreselleşme, değişen üretim sistemleri, ulus devletin değişen rolü ve Avrupa'daki entegrasyon süreçleri sonucunda bölgesel politikalar aşağıdan yukarıya gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Değişen dünya düzeniyle birlikte kalkınma hususunda bir taraftan ülkelerarasında rekabet anlayışı hız kazanırken diğer taraftan bölgesel gelişme ön plana çıkmış olup, bu konuda kurumsallaşmak adına Bölgesel Kalkınma Ajansı (BKA) ortaya çıkmıştır. Kalkınma ajansları bölgesel ekonomiyi canlandırırken, buna paralel olarak ülke ekonomisine, büyümesine ve kalkınmasında da katkıda bulunacaklardır.

1999 yılında Helsinki Zirvesi sonunda Avrupa Birliğine aday ülke olarak tescil edilmesiyle Türkiye, ilk kez BKA ile tanışmıştır. 2006 yılında yürürlüğe giren 5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun ile yasal zemine kavuşmuştur. 2009 yılında da 26 istatistikî bölge kurulmasıyla kuruluşu tamamlanarak ekonomik ve sosyal alandaki faaliyetlerine başlamıştır.

Bu çalışmanın temel amacı, Avrupa Birliğinde ve Türkiye'de bölgeler arasında var olan dengesizlikleri gidermek için Dünyada değişen kalkınma anlayışının da etkisiyle uygulanan bölgesel kalkınma politikalarının etkinliği ve Türkiye'de BKA örneği olarak bölgesel kalkınmanın sağlanması üzerindeki etkisi MARKA örneği ile değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Bölgesel Kalkınma, Bölgesel Kalkınma Politikaları, Bölgesel Kalkınma Ajansları, Doğu Marmara Kalkınma Ajansı.

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Gül ÇELİK	Numarası	0942280001003
	Ana Bilim/ Bilim Dalı	KAMU YÖNETİMİ A.B.D. / KAMU YÖNETİMİ BİLİM DALI		
	Danışmanı	Prof. Dr. M. Akif ÇUKURÇAYIR		
Tezin İngilizce Adı		IN THE PROCESS OF INTEGRATION EUROPEAN UNION IN TURKEY REGIONAL DEVELOPMENT POLICIES		

SUMMARY

Globalization changing production systems, changing role of nation-state have accelerated the emergence of a new kind of bottom up regional policies that have been decentralized to regional and local institutions.. Layout of development with regard to the changing world on the one hand won speed competition between the country on the other hand understanding of regional development came to the fore is institutionalized in this regard on behalf of the Regional Development Agencies (RDAs) has emerged. Development agencies will stimulate regional economy while contributing to the development of our country in parallel development strategies and apply them to the relevant regions.

The Helsinki Summit in 1999, the first time in Turkey met at the end of these institutions, registered.Turkey laid the legal basis of regional development first in 2006 with the enactment of Law On The Establishment And Duties of Development agencies to be completed 2009 with the establishment of 26 regional development agencies tasked with planning and running various local economic and social development programs.

In the respect, the main intention of this text is to unravel the functions of RDAs in stimulating the endogenous development of region in the context of globalisation and European integration processes. Instance of RDAs effect the development regional in Turkey as MARKA is analysed and contribute to active economic potential for development.

Keywords: Regional Development, Regional Development Policies, Regional Development Agencies, East Marmara Development Agency.

KISALTMALAR

AAET	: Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu
AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ABGS	: AB Genel Sekreterliği
ABİDA	: Avrupa Birliğinin İşleyişine Dair Antlaşma
AET	: Avrupa Ekonomik Topluluğu
AKÇT	: Avrupa Kömür Çelik Topluluğu
AT	: Avrupa Topluluğu
ATAD	: Avrupa Toplulukları Adalet Divanı
ATKA	: Avrupa Topluluğu Kurucu Antlaşması
BAKA	: Bölgesel Kalkınma Ajansı
BKZ.	: Bakınız
CPER	: Contrats de Plan Etat- Regions
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
EAGGF	: Avrupa Tarımsal Yönerme ve Garanti Fonu
ERDF	: Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu
ESF	: Avrupa Sosyal Fonu
EURADA	: Avrupa Kalkınma Ajansları Birliği
EUROTOM	: Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu
GKRY	: Güney Kıbrıs Rum Yönetimi
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
FIFG	: Balıkçılığı Yönlendirme Mali Aracı
HABİTAT	: Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Konferansı
IPA	: Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı

İSPA	: Katılım Öncesi Yapısal Politikalar
İAM	: İnovasyon Aktarım Merkezi
İBBS	: İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması
KÖY	: Kalkınmada Öncelikli Yöreler
MARKA	: Doğu Marmara Kalkınma Ajansı
MFİB	: Merkezi Finans ve İhale Birimi
NUTS	: Nomenclature of Territorial Units for Statistic
OECD	: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
PHARE	: Polonya ve Macaristan Ekonomilerini Yapılandırma Yardımı
SAPARD	: Tarımsal ve Kırsal Kalkınma İçin Özel Eylem Programı
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
SPK	: Sermaye Piyasası Kurulu
UF	: Ulusal Fon
UİG	: Ulusal İnovasyon Girişimi
UİS	: Ulusal İnovasyon Sistemi
UNCHS	: Birleşmiş Milletler Örgütü İnsan Yerleşimleri Merkezi
YATBİS	: Yatırıma Uygun Arazi Bilgi Sistemi

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo-1	: Bölgesel Politika Paradigmasındaki Değişmeler.....	15
Tablo-2	: Bölgesel Gelişme Kuramlarının Yıllar İtibariyle Geçirdiği Evreler.....	18
Tablo-3	: Avrupa Kömür Çelik Teşkilatından Avrupa Birliğine.....	30
Tablo-4	: Avrupa Birliği Genişleme Süreci.....	31
Tablo-5	: Avrupa Konseyi 2010-2018 Başkanlık Dönemi.....	34
Tablo-6	: AB'ye Üye Ülkelerin Devlet Yapısı.....	44
Tablo-7	: Avrupa Birliği'nin Bölgesel Girişimleri.....	50
Tablo-8	:Avrupa Birliği Bölgeler Komitesi'nin (CoR) Ülkelere Göre Üye Sayısı.....	55
Tablo-9	: Kalkınma Ajanslarının Temel İşlevi.....	61
Tablo-10	: AB Üye Ülkelerde BKA'ların Yasal Statüleri.....	68
Tablo-11	:Avrupa Birliği'nde Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Faaliyetleri.....	71
Tablo-12	: 2007-2013 Yapısal Fonlar ve Uyum Fonu ile Finanse Edilecek Genel Hedefler.....	76
Tablo-13	: 2002-2006 Döneminde Türkiye Tarafından Kullanılan AB Mali Yardımları (Milyon Avro).....	80
Tablo-14	: IPA dönemi (2007-2013) Türkiye Mali Yardım Miktarları (Milyon Avro).....	80
Tablo-15	: 2007-2013 IPA Dönemi AB Mali Yardımının Aday ve Potansiyel Aday Ülkelere Göre Dağılımı.....	81
Tablo-16	: IPA II Kapsamından Yararlanan Ülkeler.....	83
Tablo-17	: Ülkelerin Avrupa Kalkınma Fonuna Katkı Oranları.....	84

Tablo-18	: MARKA'yı Oluşturan İllerin Nüfusu ve Göç Hızı.....	88
Tablo-19	:Alt Bölge Birimlerinin Kapsadıkları İlçe Kümeleri ve İlçeler.....	96
Tablo-20	: MARKA 2009-2014 Yılları Genel Faaliyetleri.....	98
Tablo-21	: 2014 İlk Altı Ayında Tamamlanan, Hazırlıkları Devam Eden, Yayınlanan ve Basımı Yapılan Raporlar.....	101
Tablo-22	: AB Projeleri.....	103
Tablo-23	: 6. ve 7. Çerçeve Programları Kapsamında İllerin aldığı Fon Miktarları ve Proje Sayıları.....	106
Tablo-24	: ICT-PSP Programları Kapsamında İllerin Aldığı Fon Miktarları ve Proje Sayıları.....	107

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1	: Birliğe Üye ve Üye Olmaya Aday Ülkeler.....	32
Şekil 2	: Avrupa Birliği Kurumları.....	32
Şekil 3	: Avrupa Parlamentosu 2014 Yılı Seçim Sonuçları.....	33
Şekil 4	: İstatistikî Bölge Birimlerinin Sınıflandırılması Düzey I Haritası....	58
Şekil 5	:İstatistikî Bölge Birimlerinin Sınıflandırılması Düzey II Haritası.....	59
Şekil 6	: Bölgesel Kalkınma Ajanslarının İdari Yapısı.....	63
Şekil 7	: ERDF Bünyesinde Birleşen Topluluk Girişimleri	78
Şekil 8	: AB Uyum Politikası Kapsamındaki Projelere Destek Veren Araçlar.....	79
Şekil 9	: MARKA'yı Oluşturan Şehirler ve İlçeleri.....	86
Şekil 10	: MARKA Teşkilat Yapısı.....	89
Şekil 11	: Global, Dinamik ve Çevre Alt Bölgelerinin Kavramsal Şeması	97

İÇİNDEKİLER

	<u>S. No</u>
İçindekiler.....	xi
Bilimsel Etik Sayfası.....	i
Tez Kabul Formu.....	ii
Önsöz.....	iii
Özet.....	iv
Summary.....	v
Kısaltmalar.....	vi
Tablolar Listesi.....	viii
Şekiller Listesi.....	x
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

BÖLGE: KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE BOYUTLAR

1.1. Kavramsal Çerçeve.....	4
1.1.1. Bölge.....	4
1.1.2. Bölgesel Kalkınma.....	7
1.1.3. Bölgesel Kalkınma Kuramları.....	10
1.2. Türkiye’de ve Dünyada Bölgesel Politikaların Gelişimi.....	14
1.2.1. Bölgesel Politika.....	15
1.2.2. Dünyada Bölgesel Politikaların Gelişimi.....	18
1.2.3. Türkiye’de Bölgesel Politika.....	22

İKİNCİ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ, BÖLGESEL KALKINMA ve KALKINMA AJANSLARI

2.1. Avrupa Birliği.....	27
2.1.1. Tarihsel Gelişim.....	28
2.1.2. AB Üye Devletlerinin Bölge Politikalarına Bakış Açısı.....	40

2.2. Avrupa Birliğinin Bölgesel Politikaları.....	47
2.3. BKA.....	56
2.3.1 Avrupa Birliğinin BKA Politikaları.....	66
2.3.2 Fonlar.....	72

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BÖLGESEL KALKINMA DENEYİMLERİ ÜZERİNE ALAN ARAŞTIRMASI (Doğu Marmara Kalkınma Ajansı Örneği)

3.1. Doğu Marmara Bölgesi ve MARKA.....	85
3.2. MARKA'nın Organizasyon Yapısı.....	89
3.3. MARKA Bölge Planı Hazırlık Öncesi.....	91
3.4. Doğu Marmara Bölgesi İçin Hazırlanan Bölgesel Planlar.....	93
3.4.1. Doğu Marmara Bölgesi Ön Planı-1963.....	94
3.4.2. Doğu Marmara 2010-2013 Bölge Planı.....	94
3.4.3. Doğu Marmara 2014-2023 Bölge Planı.....	95
3.5. MARKA Faaliyetleri.....	97
3.6. MARKA'nın Projeleri.....	106
3.7. Mali Bilgiler ve Denetim.....	108
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	111
KAYNAKÇA.....	113
EKLER.	126
Ek-1.....	126
ÖZGEÇMİŞ.....	134

GİRİŞ

Son yıllarda bölgesel kalkınmayla ilgili olarak ABD ve Avrupa başta olmak üzere dünyanın gelişmiş bölgelerinde bölgeler arası dengesizliklerin artmasının da etkisiyle bölgesel kalkınma daha önemli hale gelmiştir. Ülkeler, ulusal kalkınma hedefinde bölgesel kalkınma için bölgesel dinamiklerin harekete geçirilmesiyle bölgesel gelişmişlik farklarının azaltılmasına yönelik yeni bir model arayışına girerek, kalkınmanın unsuru olan yeniliği ve bilgiyi ön plana çıkartan çalışmalar yapmaktadırlar (Işık ve Kılınç, 2011: 399).

Özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında birçok ülkede ulusal bir sorun olarak bölgesel dengesizlikler toplumların ekonomik ve siyasal gündeminde yerini almıştır. Gelişmiş ve gelişmekte olan hemen hemen tüm ülkeler, bölgesel dengesizlik sorunuyla yüzyüze gelmektedirler. Bölgesel kalkınmadaki dengesizlik, kalkınma sürecinde olan ülkelerdeki gelişmenin ülkenin tümüne eşit şekilde etki gösterememesi ve belirli noktalarda yoğunlaşması sonucu olmaktadır. Yaşanan süreçte sorunların ağırlaşmasıyla beraber, soruna yönelik kamuoyu duyarlılığının da artması, çözümlemeye yönelik kurumsal çalışmaları ve çözüme yönelik kamu müdahalelerini de arttırmıştır. Böylece yönetim anlayışı içerisinde hem kaynaklar daha etkin kullanılmış hem de dengeli bir kalkınma sağlanmış olacaktır (DPT, 2003: 8-9).

Bu anlayışa etki eden temel sebeplerden biri, dünyadaki gelir dağılımı dengesizliklerin artmasıdır. Değişim sadece bölgesel kalkınma anlayışında olmayıp, devletin piyasalar üzerindeki düzenleyici rolüne karşıt, tekrar planlamaya ilişkin önemin artması da bu değişimin sonucudur (Arslan, 2006: 150). Tekeli'nin (2012) de ifade ettiği gibi bölgesel gelişme kuramları üç paradigma evreleri yaşamıştır. İlk paradigma olan dönem 1950-1970 yıllarında yaşanan bölgesel politikaların çözümü refah devleti anlayışı, Keynesgil politikalarla krizsiz bir kapitalist gelişimin planlanması ve bu gelişmenin sürdürülebileceği anlayışıdır. İkinci paradigma değişimi 1970-1990 yılları arasındaki dönemdir. Artık Keynesgil politika yerini Chicago okulunun muhafazakar monetarist politikalara bırakmıştır. Refah Devletinin işlevi azaltılıp, toplumsal aktör olarak güçsüzleştirilmiştir. Üçüncü paradigma değişimi ise, 1990 yılları ve sonrasında yaşandığı günümüzde teknolojinin geliştiği,

küreselleşmiş bir dünyada modernist anlayıştan, post modernist anlayışa geçiştir. Tek aktör olan devlet artık yeni aktörlerin de katılımıyla yönetimden çok yönetim anlayışına geçmiştir (Tekeli, 2012: 278-281).

Değişen aktörlerle birlikte bölgesel farklılıkların giderilmesi için uygulanan bölgesel politika anlayışındaki değişim, bölgelerarası gelişmişlik farklarını ortadan kaldırmak üzere uygulanabilecek politika araçlarını da farklılaştırmıştır. İçsel büyümeye dayalı sürdürülebilir bölgesel kalkınmayı sağlamada yeni bölgesel kalkınma aracı olan, Bölgesel Kalkınma Ajanslarıyla (BKA) tavandan tabana gelen kalkınma anlayışı yerini tabandan yani yerelden/bölgeden gelen katılımcı, şeffaf, işbirliği içinde olan anlayışa bırakmıştır. Bölgesel Kalkınma Ajansları ile bölgesel yönetişimin, bölgelerin kendilerini yönetebilme, yerellik ve demokratiklik esas alınarak, farklı aktörlerle işbirliği içinde kamusal denetime açık, hesap verebilir hale getirmektedir.

Bölgesel dengesizlikler hem AB'ye üye ülkelerde hem de aday ve üye ülkelerin kendi içinde bulunmaktadır. Bu dengesizliklerin giderilebilmesi için bölgesel gelişme politikalarının en önemli araçlarından olan Bölgesel Kalkınma Ajanslarının doğuşu olarak, 1930'lu yıllarda merkezi hükümetten bağımsız bir idari yapıda sınırları çizilmiş bir bölgenin sosyo-ekonomik gelişmesini sağlamak amacıyla kurulmuşlardır (Apan, 2004: 48). AB'nin bölgesel politika aracı olan BKA'lar, Birliğin ekonomik ve sosyal alanda uyumlu bir biçimde gelişmesini ve bütünleşmesini sağlamak, bölgelerarası dengesizliklere neden olan geri kalmış olan bölgelerin kalkınmasını hızlandırmada aracı kurumlardır. Avrupa Birliği'nin bölgesel kalkınma fonlarının kullanıma sunmasıyla Avrupa'da BKA'ların sayısı ve etkinliği hızla artmıştır (Zibel, 2009: 680-681).

Bölgesel farklılıklar ülkemizde de yaşanmakta olup, bölgesel kalkınma için 'devletçi' politika anlayışı önce 'liberal' daha sonrasında 'planlı' anlayışa bırakmıştır. 1999 Helsinki Zirvesi ile adaylığı tescillen Türkiye, Katılım Ortaklığı Belgesinde orta vadede yapılması gereken düzenlemeler arasında BKA'ların yer alması, Türkiye'deki kalkınma ajanslarının AB talebi olarak gündeme geldiği anlaşılmaktadır. Bu gelişmelerin ülkemizdeki yansıması olarak ülkemizde BKA'lar

2006 yılından itibaren bu görevi görmektedirler. 5549 sayılı kanunla kurulan BKA'ların sayısı 26 olup, bölgesel faaliyetlerine devam etmektedirler.

Çalışma literatür araştırması ardından ilgili kaynaklar derlenip incelenmesi sonucu ve alan araştırması için ilgili bölge plan ve faaliyet raporlarından yararlanılarak bölgesel dengesizliklerin giderilmesi için AB politikaları kapsamında kurulan BKA'ların ülkemize yansımaları ve Doğu Marmara Kalkınma Ajansı (MARKA) örneği ile bu uygulamaların pekiştirilmesi hedeflenmektedir. Bu bağlamda Türkiye'de var olan bölgesel gelişmişlik farklılıklarını gidermek için Avrupa Birliği bünyesindeki bölgesel kalkınma araçlarıyla uygulanmış olan ve uygulanan bölgesel kalkınma politikalarının etkinliklerini değerlendirmektir. Bu amaçla çalışma üç bölüm olarak tasarlanmıştır. Birinci bölüm; kavramsal çerçeve, Dünyada ve Türkiye'de bölgesel politikanın gelişimi ele alınmaktadır. İkinci bölüm Avrupa Birliği, Avrupa Birliği bünyesinde bölgesel kalkınma aracı olarak BKA'lar ve bölgesel politikalara kaynak oluşturan fonlar değerlendirmektedir. Üçüncü ve son bölüm ise, bölgesel politikaların alan araştırılması ile Doğu Marmara Bölgesinde faaliyet gösteren MARKA'nın araştırılarak yıllara göre faaliyetlerinin sunulduğu bölümü oluşturmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

BÖLGE: KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE BOYUTLAR

1.1. Kavramsal Çerçeve

Günümüzde küreselleşme ve bölgeselleşme sürecinde yaşanan dönüşüm fordizm'den, postfordizme ve postmodernizm süreci küreselleşen dünyada bölgelerin küresel ekonomik sisteme bir aktör olarak eklenmesini sağlamaktadır (Bakır ve Tuncel, 2010: 150-151). Ulusal kalkınmanın her bölgede aynı etkiyi yaratmaması, geride kalan bölgelerle yaşanan dengesizlikler sadece Türkiye değil dünyada da bölgelerin önemli konuma getirmiştir. Çalışmanın ilk bölümünde 'bölge' ve 'bölgesel kalkınma' üzerine kavramsal çerçeve ve boyutlar değerlendirilerek çalışmanın daha iyi özümsemesi hedeflenmektedir.

1.1.1. Bölge

Bölge kavramı (region), çok yönlü ve farklı boyutlarıyla farklı biçimlerde tanımlanan, etimolojik kökeni Latince 'regio: çevre alan' anlamına gelen 'bölge' sınırları oldukça güç çizilebilen bir kavramı ifade etmektedir. Bu bağlamda bölge kavramı, coğrafik mekânı belirli parçalara ayırmanın ötesinde özellikleri olan bir kavramı ifade etmektedir. Kentbilim Terimler Sözlüğü'nde bölgeyi iki farklı şekilde tanımlamaktadır. Bunlardan ilki: Bir kentin, bilinçli bir bölge yöneltisinin sonucu olarak, işleyim, tarım, yönetim vb. işlevleri için imar planında ayrılmış alanlardan her biri; ikincisi bir ülkenin, doğal güzellikleri, nüfus yapısı, kaynakları, çıkarları açısından türdeşlik gösteren, bir bütün olarak tasarlanmasında yarar görülen bölümüdür (Keleş, 1998: 29).

Bölge teriminin mekânı belirli parçalara ayırmayı ifade eden diğer terimlerden farkını incelemek kavrama açıklık getirerek, kavramın daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır. Örneğin; saha (area), zon, mekân (space) kavramlarının, bölge (region) kavramından önemli farkları vardır. *Saha* kavramı herhangi bir alanda verilen bir sınırlamadır. Kavramın bundan başka herhangi bir içeriği de yoktur. *Zon* kavramı, bir özelliğe göre bu özelliğe sahip olanlar ve olmayanlar diye bütün mekânı ikiye bölmeyi ifade etmektedir. Bölge kavramını mekân kavramından ayıran husus, *mekânda* belirlenmiş bir sınır kavramı ve devamlılık kavramının olmayışıdır. Mekan

içinde bu mekana ait olmayan boşluklar olabilir. Bölge kavramını yukarıda anlatılan diğer kavramlardan ayıran özellikler genel olarak şu şekildedir: Bölge kavramında; devamlılık, ayırım, benzerlik, bütünlük fikirleri ve genelleştirmeyi içine almaktadır (Tekeli, 2012: 173-174).

Geleneksel açıdan, bölge kavramı; sınırları belli, mekânsal olarak birbirine bağlı, merkezi otoritenin güdümünde şekillenmiş birimler olarak tanımlanırken (Özmen, 2008: 338); günümüzde, bölge kavramı; mekânsal süreklilik koşulu olmayan, uluslararası ilişkilere açık, sınırları değişken bir birim olarak tanımlanmaktadır (Karakılçık ve Sarıgül, 2010: 388).

Bir bölgeyi diğerlerinden ayıran bölgenin ekonomik, sosyal ve fiziki yapısıdır (Gündüz, 2010: 69). Bu nedenle bölge olgusu için temel ölçütler; coğrafi, ekonomik, kültürel, etnik, kentsel ve yönetseldir (Keleş, Erbay, 1999: 3). Coğrafi olarak bölge, kent kadar küçük olmayan, ülke kadar da geniş alan parçası olmaması kabul edilmektedir (DPT, 2000: 7). Ayrıca ekonomik bakımdan bölge kavramını, homojen bölge, polarize bölge ve plan bölge olmak üzere üç kısma ayrılmaktadır. Ekonomik gelişme düzeyi bakımından ise, gelişmiş bölge, az gelişmiş bölge, gelişme halindeki az gelişmiş bölge ve potansiyel bakımdan az gelişmiş bölge olmak üzere dört kısma ayrılmaktadır (İlıdar, 2004: 10-12).

Homojen Bölge: İlk kez birinci beş yıllık kalkınma planı döneminde kullanılan homojen bölge kavramı, statik bir tanım olup, aynı gelişmişlik düzeyinde olan komşu illerin gelişmişlik yönünden oluşturduğu bölgedir (Dinler, 2012: 77).

Polarize Bölge: Homojen bölgeye göre dinamik bir yaklaşım getiren polarize bölge, bir kutup ve bu kutbun etkisi altındaki yerleşim merkezleri arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Yani kendisinden daha küçük yerleşme merkezlerini etki alanına almışsa bu merkezi cazibe haline getirendir (İlıdar, 2004: 11).

Plan Bölge: Bölgesel politikayı uygulamakla görevli yönetimin yetki alanı içinde kalan saha olup, kısaca bölgesel planının uygulandığı alanlar bütünüdür (Dinler, 2012: 87).

Gelişmiş Bölge: Gelir seviyesi ve gelir artışı nedeniyle ülke ortalamasının üstünde olan bölgelerdir.

Az Gelişmiş Bölge: Gelişme potansiyelini kaybetmiş veya gelişme avantajları olmayan bölgeler olup, ekonomik avantajları sınırlı veya yoktur.

Gelişme Halindeki Az Gelişmiş Bölge: Gelir seviyesi bakımından ülke ortalamasının altında olmakla birlikte, gelişme hızı ülke ortalamasının üstünde olan bölgelerdir.

Potansiyel Bakımından Az Gelişmiş Bölge: Gelişme potansiyelini kaybetmiş bölge, gittikçe refah düzeylerinde gerileme yaşayacakları ve az gelişmiş bölgeler arasına katılabilecekleri değerlendirilmektedir (Aydemir ve Karakoyun, 2011: 8-10).

Bölge kavramı, yönetsel anlamda, bir yönetim kademesi ve bir yerel yönetim birimi olması açısından tanımlanmaktadır. Diğer bir ifade ile bölge, ya fiziksel ya işlevsel ya da siyasal temele dayanan bir birimi anlatır (Keleş, Erbay, 1999: 6). Siyasal anlamda bölge, ‘kimlik’ duygusu etmeni ile oluşmaktadır (Göçer, 2002: 18). Aynı zamanda Uluslararası Hukuk terminolojisinde aynı çıkarları güden, coğrafi, siyasal ve ekonomik yakınlık içindeki devletlerin oluşturdukları birlikler de bölge olarak değerlendirilebilmektedir (Şen, 2004: 4).

Bölgeler amaçlarına göre: idari adem-i merkezियeti sağlamak üzere kurulan bölgeler, özel problem bölgeleri (ad hoc regions), büyükşehir bölgeleri, araştırma ve bilgi toplama amacıyla oluşturulmuş bölgeler şeklinde sınıflandırılabilir (Keleş, 1961: 196-197).

Avrupa Birliği’nde bölge kavramı daha farklı algılanmaktadır (Apan, 2004: 40). Avrupa Birliği’nde bölge, coğrafi, ekolojik, ekonomik, kültürel, etnik, kentsel ve yönetsel açıdan benzer, yakın bütün olan alan parçalarıdır (Bulut, 2002: 19). Türkiye’nin üniter devlet olması bakımından bölge kavramına hassasiyet ile yaklaşmakta olup geleneksel anlayış doğrultusunda yedi coğrafi bölge mevcuttur.¹ Türkiye’de ‘bölge’ daha çok merkezi yönetimin taşra örgütlenmesi çerçevesinde ele alınan birkaç ilin kümelenmesi ile oluşturulan, ilden daha geniş ölçekli bir coğrafi alanı ifade etmektedir (Parlak ve Özgür, 2002: 256). Bölge kavramı üzerine

¹ Türkiye’de bugün coğrafi olarak kullanılan bölge ayrımı ilk kez 1941 yılındaki Birinci Coğrafya Kongresi’nde ele alınmış olup, İ.H. Akyol, B. Darkot, H. Louis vs H. S. Selen’den oluşan uzmanlar komisyonu, yapılan tartışmalardan sonra Türkiye’yi 7 coğrafi bölgeye ayırmıştır (Bayramoğlu, 2005: 40).

yapılan daha birçok tanım bulunmaktadır. Tek bir tanımla ifade edilemeyen bölge çalışma konusu açısından Bölgesel Kalkınma Ajansları çerçevesine değerlendirilecektir.

1.1.2. Bölgesel Kalkınma

Bölgesel ve ulusal anlamda bölge kalkınma, her şeyden önce ülke ekonomisinin ve toplumsal gelişmesinin asgari dengeler üzerinde yürütülmesi açısından önem taşımaktadır (Çukurçayır, 2010: 621). ‘İktisadi büyümeden’, ‘toplumsal gelişmeye’ doğru yönelişe etki eden, öncelikle II. Dünya Savaşı sonrasında yaşanan gelişmeler, ulusal kalkınma sürecinde iktisadi büyümenin tek başına yeterli olmadığını, bunun yaşamın diğer alanlardaki sosyal, kültürel, çevresel ve mekânsal boyutlarla dengelenmesi gerektiğini öne çıkarmaktadır (DPT, 2003: 6).

Az gelişmiş bölgelerin, gelişmiş bölgeler arasındaki “bölgelerarası kalkınmışlık” farklılığın en aza indirilmesi, bu dengenin sağlanabilmesi, ‘bölge’ ve ‘kalkınma’ kavramlarının bir bütün olarak ele alınmasına yol açmıştır (Arslan, 2005: 276). Kalkınma, az gelişmiş bir toplumda ekonomik yapının yanı sıra sosyo-kültürel yapının da değiştirilmesi ve yenilenmesi iken bölgesel kalkınma, sınırları belli bir alanın\bölgenin kapasitesini arttırmak ve bu bölgede yaşayanların yaşam kalitelerini ve ekonomik geleceklerini iyileştirmek olarak tanımlanmaktadır (Clark, Huxley ve Mountford, 2010).

Kalkınma aynı zamanda, herkesin temel hak ve sağlık, adalet, güvenlik, istihdam ve eğitim hizmetlerine ve bilgi kaynaklarına kolayca ulaşabildiği, piyasa koşullarının adil bir şekilde işlediği, katılımcı, cinsiyet dengeli, demokratik ve kültürel dönüşümlere açık, saydam\hesap verebilir yönetim yapılarına sahip, toplumsal anlamıyla tüm dezavantajları grup ve tabakaların ortadan kalktığı, sorun çözme yeteneği gelişmiş, doğal kaynakları koruyan ve geliştiren, insanların geleceğe güvenle baktığı toplum ya da topluluklar yaratma eylemidir (Aktaran, Açıkalin ve Saltık, 2007: 8).

Bölgesel kalkınma, ülke bütününde yer alan bölgelerin, çevre bölgeler ve dünya ile karşılıklı etkileşimi ile oluşan bölge vizyonunu dikkate alan, katılımcılık ve sürdürülebilirliği temel ilke edinen ve insan kaynaklarının geliştirilmesi yoluyla bölge

refahının yükseltilmesini amaçlayan çalışmalar bütünüdür. Başka bir ifadeyle ‘bölgesel kalkınma’; bölgenin kendine ait kaynaklarının harekete geçirilmesi, girişimciliğin teşvik edilmesiyle, bölgenin gelir ve istihdam düzeyinin artırılması ve hayat kalitesinin iyileştirilmesi olarak tanımlanabilir (Uzay, 2005: 20-21). Böylece bölgenin içsel potansiyelinin değerlendirilmesiyle, gelişmiş bölgelerin de kalkınması süreklilik kazanarak hem bölge hem de ulus kalkınmış olacaktır (Yaman vd., 2009: 84).

Kalkınmaya geçişi aşama aşama değerlendiren Rostow, ülkelerin kalkınma süreçlerini tamamlamadan önce çeşitli aşamalardan geçmesi gerektiğini belirterek, kalkınmanın 5 aşaması olduğunu belirtmektedir. Bu aşamalar sırasıyla; geleneksel toplum, geçiş, kalkış ve olgunluk aşaması ve kitlesel tüketim çağıdır. Rostow’a göre ayrıca Batı bugün kitlesel tüketim çağındadır (Mallick, 2005: 7). Ekonomik kalkınmanın hem bir ürünü hem de bir süreci olarak değerlendirilen bölgesel kalkınma, bölgedeki iç olanaklarının, refah düzeyinin, yatırım hacminin, yaşam standartlarının ve çalışma koşullarının iyileştirilmesini ifade etmektedir. Bir süreç olarak, endüstrinin desteklenmesi, altyapının iyileştirilmesi ve emek piyasalarının geliştirilmesi olarak algılanmaktadır (Stimson vd., 2006: 4).

Ulusal kalkınma anlayışının ön planda olduğu yıllarda öncelik büyümenin hızlandırılması ve daha sonra kaynakların bölgesel kalkınmaya ayrılması görüşü savunulmaktayken, bu durum etkin kullanımına elverişli ortam hazırlasa da belirli bir aşamadan sonra ekonomik ve toplumsal maliyetleri arttırmıştır. Bu nedenle ülkeler ulusal kalkınma içinde bölgelerarası gelişmişlik farklarını azaltan önlemleri göz önünde bulundurması gerekliliğini fark etmiştir. Ayrıca bölgelerarası gelişmişlik farklarının önem kazanmasının bir diğer nedeni, küreselleşmeyle birlikte ulusal politikaların etkisiz hale gelmesiyle, uluslararası gündemde yaşam kalitesinin iyileştirilmesi ve yoksulluğun azaltılması olarak iki hedef ön plana çıkmıştır (Uzay, 2005: 15-16). Bu nedenledir ki, bölgesel kalkınma anlayışının temelini, bölgelerarası gelişmişlik düzeyi ve bölgelerarası gelir farklılıklarını en aza indirgeyerek kalkınma hem ulusal hem de bölgesel açıdan arttırmıştır.

Sanayileşme sürecinde ortaya çıkan yöresel ekonomik farklılaşma sebebiyle kaynakların, diğer bir deyişle sermayenin etkin kullanımı amaçlanmaktadır.

“Kalkınma Kutupları” modelinin savunucularından F. Perroux, ekonomik kalkınmanın ülkenin her yerinde aynı zamanda gerçekleşemeyeceğini, bazı bölgelerin öncelik kazanarak kutuplaşmanın olacağını ifade etmektedir. Gerçekten de, kalkınma döneminde ülkelerin belirli yöreleri ön plana çıkmaktadır. Örneğin, Tokyo ve Osaka, Fransa’da Paris, Portekiz’de Lizbon ve Türkiye’de ise, İstanbul birer kutuplaşmış alanlardır (Arda, 2002: 226-227).

Bölgeler arası kalkınmışlık farkları; kalifiyeli işgücü eksikliği, doğal kaynak yetersizliği, coğrafi koşulların elverişsiz olması, alt ve üst yatırımların yetersiz oluşu, enerji kaynaklarına ve pazara yakın olma gibi faktörlerden kaynaklanmaktadır. Ülkemizde öncelikle yukarıda da belirtilen İstanbul örneği, Marmara Bölgesi, en hızlı gelişen ve diğer bölgeler arasındaki farkın hala devam ettiği yerlerdir. Ülkemizde Cumhuriyet tarihi boyunca yaşanan bu bölgesel dengesizliklerin de giderilebilmesi için birçok ulusal kalkınma planı hazırlanmış, bu planlar çerçevesinde ülkenin kalkınma politikaları ve rotası belirlenmeye çalışılmıştır. Hazırlanan bu planların en sonuncusu olan Onuncu Kalkınma Planı 2014-2018 yıllarını kapsamaktadır. Plan ve vizyon olarak; “yüksek, istikrarlı ve kapsayıcı ekonomik büyümenin yanı sıra hukukun üstünlüğü, bilgi toplumu, uluslararası rekabet gücü, insani gelişmişlik, çevrenin korunması ve kaynakların sürdürülebilir kullanımı gibi unsurları kapsayacak şekilde tasarlanmıştır”. Ayrıca bölgesel gelişme ve bölgesel rekabet edebilirlik, mekânsal gelişme ve planlama, kentsel dönüşüm ve konut, uluslararası işbirliği kapasitesi, bölgesel işbirlikleri, küresel kalkınma gündemine katkı gibi konu başlıkları üzerinde de durulmaktadır (Kalkınma Bakanlığı: 2010) . Bir önceki plan olan Dokuzuncu Kalkınma Planında (2007-2013) İstikrar içinde büyüyen, gelirini daha adil paylaşan, küresel ölçekte rekabet gücüne sahip, bilgi toplumuna dönüşen, AB’ye üyelik için uyum sürecini tamamlamış bir Türkiye” üzerinde temellendirilmişti. Böylece bölgesel kalkınma politikalarının merkezi düzeyde etkinleştirilmesi, yerel dinamiklere ve içsel potansiyele dayalı gelişmenin sağlanması, yerel düzeyde kurumsal kapasitenin arttırılması ve son olarak kırsal kesimde kalkınmanın sağlanması gerektiğine vurgu yapılmaktadır (Işık ve Kılınç, 2011: 399-400).

1.1.3. Bölgesel Kalkınma Kuramları

Her alanda olduğu gibi iktisadi alanda da yaşanan küreselleşme süreci, sermayenin serbest ve sınırsızca hareket etmesi, serbest ticaretin önündeki engellerin kaldırılmasıyla sınıfların üretimin ve yeni teknolojilerin nihai ürünlerinin dünya çapında yayılması gibi olgularla amaçlanan “Laissez Faire” ideolojisine dayalı “tek küresel pazar” idealine ulaşmaktır. Bu yüzden de devletin ekonomide, yönetimde ve diğer birçok alanda küçültülmesi gerekliliğini savunulmuşlardır (Soyak, 2002: 9). Daha geniş alana hakim olan devlet işlevleri ile küçülürken, daha dar alanda yerel alanların işlevleri genişlemiştir. Küreselleşme ile rekabet gücünün de artması ve bu rekabette ulus devletlerin galip gelmesinde artık ulusal kalkınmanın yolu kentlerin ve bölgelerin kalkınmasında geçmektedir (Özgür ve Erdal, 2003: 330).

Yerel ve bölgesel gelişmeyi yeterince açıklayıcı tam bir model bulmak çok kolay olmasa da bu konudaki teorilerin aydınlatıcı yönünü yadsımamak gerekmektedir. Bölgesel kalkınmada eski ve yeni kalkınma modelleri olarak sınıflandırılırsa; 1970 yılları öncesi ve 1980’li yıllardan sonra serbestleşme ile yaşanan değişimin ve dönüşümün kalkınmada etkili olduğu ileri sürülebilmektedir. Dönem olarak gruplandırılırsa da, 1950’ler ve 1970 sonrasında son derece tutarlı bölgesel kalkınma teorileri olduğu kabul edilmektedir. 1970 sonrası bölgesel kalkınma hakkında teorilerin bütünü yansıtmamaktadır. Birbirinden kopuk olan bu teoriler uygulama alanı bulamamışlardır. 1980 sonrası dönemdeki teorilerin yeni olması nedeniyle literatürde henüz kabul görmemektedir (Tiftikçigil, 2010: 1).

1950-1960’lı yıllar boyunca pek çok kalkınma iktisatçısı, hem siyasi bağımsızlığına yeni kavuşmuş ülkeler için hem de ekonomik dengeleri bozulmuş olan sanayileşmiş ülkelerin ekonomilerini yeniden canlandırabilmeleri amacıyla çeşitli politika önermeleri ortaya atmıştır. Bu politikalar genel olarak Keynesyen savlardan olup, bir kısmı kalkınma için planlamacı devletin gerekliliğini vurgularken bir kısmı da bölgelerin iktisadi gelişmişliği çerçevesinde değerlendirilmiştir (Eroğlu, 2002: 13-14).

Geleneksel modeller kalkınma modellerinden çok ekonomik büyüme modelleridir. Geleneksel bölgesel kalkınma teorileri Klasik, Neo-Klasik, Keynesyen,

Neo- Marksist ve Monetarist iktisat yaklaşımlarından uyarlanarak 1970’li yıllara kadar etkili olmuştur (Tiftikçigil, 2010: 5).

Klasik düşüncenin savunduğu savların başında devlet müdahalesi ve ekonominin tam istihdam da olmasına karşın Keynes, ekonominin eksik istihdam da olduğunu savunmaktadır. Parasal genişlemenin piyasaya hiçbir faydası olmayacak, aksine yaşanan enflasyon ve durgunluğu daha da arttıracaktır. Bu yüzden piyasada talebin arttırılması, piyasaya güven duygusunun aşılmasını savunmuş, ihracat temelli teorisinde, gelir ve istihdamdaki bölgesel gelişmeyi ihracat talebinin bir fonksiyonu olarak değerlendirmektedir (Özgür ve Erdal, 2003: 336).

Neoklasikler büyüme teorisinde, bölgesel büyümenin iki unsuru bulunmaktadır. Bunlardan ilki: denge, diğeri hareketlilik. Bu iki kavrama göre her bir ekonomik sistemde üretim faktörlerinin serbestçe akışı sağlanabilirse, o ekonomik sistem zamanla doğal bir dengeye ulaşacaktır. Yani üretim faktörlerinin hareketliliği, üretim faktörlerinin bütün bölgelere aynı geliri elde etmesine sebebiyet vermektedir. Sonuç olarak, kısa ve orta vade de bazı bölgeler ortalama büyüme oranından çok daha hızlı büyürken, diğerleri çok daha yavaş büyüyecek, hatta bazıları negatif büyüme deneyimi yaşayabilecektir. Zamanla bölgelerarası yeniden dağıtımın neden olduğu büyüme oranları farklılıkları ortadan kalkacak ve bütün bölgeler teknik ilerleme oranı ile nüfus artış oranı tarafından belirlenen uzun dönem büyümeyi yaşayacaklardır. Kısaca, teknolojik gelişmenin olmadığı bir ekonomide çıktı tamamen sermaye ve işgücü girdileri tarafından belirlenmektedir. Neoklasik modellerin temel ilgi alanı, bölge içi ve bölgeler arası dengeli büyüme olmaktadır. Bunun içinde piyasada tam rekabetin olması ve faktörler arası akışkanlığın tam olup, ölçeğe göre sabit getirinin olması gerekmektedir (Özgür ve Erdal, 2003: 332). Bu şartlar çerçevesinde bölgeler arası kaynak dağılımdan dolayı dengesizlikler yaşanmayacaktır. Neoklasiklere karşı gelen eleştirilerin çoğunluğu varsayımlarının gerçek hayata uygun olmamasıdır. Neoklasik modele göre, işgücü verimliliğindeki bölgesel farklılıklar da, bölgeler arasındaki sermaye/işgücü oranı farklılıklardan kaynaklanmaktadır (Tiftikçigil, 2010: 5).

Harrod Domar Modeli geleneksel modellerden olup, kalkınmada geri kalan bölgelerin yatırım ve teknik gelişme kapasitesini arttırmayı hedeflenmektedir. Bir

diğer geleneksel model, büyümeyi kümülatif olarak değerlendirerek çevre bölgeler büyüme merkezleri oluşturarak alt yapı yatırımları ve yeni yatırımlar için devletin destek vermesini savunmaktadır (İlıdar, 2004: 58).

Bölgesel ihracat modelinde, bölgenin ihracata yönelik ekonomik faaliyetleri temel (basic) ve diğerleri temel olmayan (nonbasic) olarak ikiye ayrılmaktadır. Wibur Thompsın'ın şehrin gelişimini beş aşamada anlatmaktadır. Tek adımla başlayan bu aşamanın sonunda kentler ulusal hatta uluslararası merkez konuma gelmektedir. İlk aşamada, yerel bir ekonomi tek bir sanayi firmasının egemenliğinde gelişirken, ihracata uzmanlaşma gerçekleşmekte ve başka coğrafyalardaki yerleşimlere mallar satmaya başlamaktadır. İkincisi, ihracat kompleksi bazı şirketlerin bünyesine katarak büyümekte, şirketler topluluğu gibi kendi içindeki işletmelerden üretim için girdileri satın almaya ve bazı ürünlerini de kendi bünyesindeki şirketlere satmaya başlamaktadır. Bu aşamanın da odak noktası yine kent dışına mal satmaktadır. Yerel hizmet sektörün büyüyüp, güçlenmesi ile ekonomik olgunluk diye adlandırılan üçüncü aşamaya geçilmektedir. Bu aşamada da daha önce rakip olan şehirler şimdi hinterlandı haline gelirler ve bazı işlerin bu büyüyen ve olgunlaşmış merkez şehirde görürler. Büyümelerini devam ettirerek dördüncü aşamaya ulaşan şehirler, bölgesel metropoller olup, hinterlandına çeşitli hizmetler sağlarlar. Beşinci aşama ise, elit aşama olarak teknik ve profesyonel uzmanlaşmayı başarmış olan kentler, ulusal hatta uluslararası bireye yönlendirici, kontrol edici merkez haline gelirler (Hartshorn, 1992'den aktaran; Özgür ve Erdal, 2003: 337-338).

Bu modele getirilen eleştiriler ise, talep yönlü açıklama getiren modelde arz yönünün ihmal edilmesi, uzun vadeli gelişmede, bölge içi tüketime yönelik küçük ve yerel kökenli girişimler daha etkin olabilecektir. Model az gelişmiş bölgelerdeki gelir ve istihdam artışına yardımcı olmasına karşın bölgeler kendi kendini besleyen büyümeyi teşvik etmede yeterli olmamıştır.

Bir hizmetin merkezi olarak şehirlerin rolünü anlamada önemli bir kavramsal çerçeve sağlayan Merkezi Yerler Teorisi, kent, çevresine mal ve hizmetler sağlayan konumundadır. Merkezi Alan Teorisi, Alman coğrafyacı Walter Christaller tarafından, şehirler ve çevresi arasındaki ekonomik ilişkileri dikkate alarak

geliştirilmiştir (Özgür ve Erdal, 2003: 351). Teorinin varsayımları ise şunlardır: (Hartshorn,1992: 138)

1. Merkezi kentin çevresini düz ve homojen bir alan olarak kabul eder ve faktör hareketlerine sınırlama yoktur.
2. Tüketicilerin, bir mal ve hizmeti kendilerine en yakın merkezden alırlar.
3. Herhangi bir mal için, eşik bir satın alma gücü olduğu sürece, müteşebbis o malı arz eder. Talep bu eşiğin altına düştüğünde, müteşebbis arzdan kaçınır.

Bu varsayımlar çerçevesinde geliştirilen teori: Çevredeki nüfusun merkez kentteki mal ve hizmet alımı için harcamaları, çevreden merkeze nakit akımı sağlarken, merkez de onlara küçük yerleşim birimlerine göre daha bol ve çeşitte mal ve hizmet sunmaktadır. Böylece, şehir ve çevresi birbirini tanımlar ve karşılıklı birbirlerine bağlı bir sistem oluşturur. Ayrıca bu teoride bütün yerleşimler merkezi yer olamaz. Ancak kendisinin dışında çevresindeki nüfusa da mal ve hizmet sağlayan yerleşim birimleri merkezi yer olarak kabul edilmektedir (Özgür ve Erdal, 2003: 351).

Devlet öncülüğünde bir kalkınma modeli yerine kendiliğinden gelişme ve bölgesel\yerel girişimlere dayalı kalkınma anlayışının esas alındığı bir diğer yeni yaklaşım “endojen bölgesel kalkınma yaklaşımı” ve yine bu başlık altında inceleyeceğimiz “cazibe merkezi modeli”dir.

Endojen Kalkınma Teorisi, gelişmede oldukça önemli olan artan verimler, beşeri sermaye ve teknoloji faktörlerinin bölgeler arasındaki eşitsiz dağılımını dikkate alarak bu dinamikleri açıklamaya çalışmıştır. Modele göre, ülkelerin ya da bölgelerin ekonomik gelişmeleri zamanla birbirine yaklaşmaktadır. Cazibe Merkezi Modelleri, birçok yerleşim birimi tarafından kullanılan bir ekonomik gelişme modelidir. Bu teoriye göre, bir yerleşim birimi, sanayicilere sübvansiyon ve teşvikler teklif ederek piyasadaki payını değiştirebilir (Özgür ve Erdal, 2003: 366-367).

Sonuç itibarıyla, tüm bölgesel büyüme modellerinde ve yeni anlayış ile geliştirilen Endojen Modeller gibi, hedeflenen ilgili olan yerin kalkınmasıdır. İlk bölgesel büyüme modellerinde kalkınma, arz yönlü ve talep yönlü düşünülürken zamanla bölge, yerel, kent alanları önem kazanmış buraların kalkınması, cazibe

merkezi haline gelmesi için neler yapılması gerekliliği ortaya konulmuştur. Yine burada ifade etmediğimiz Kümülatif Nedensellik Teorisi (dengesiz gelişme modeli) diğerlerinin aksine piyasa güçlerinin bölgeler arası dengeyi değil dengesizliği savunmakta; Kalkınma Kutupları Teorisinde, sanayileşme sürecinde ortaya çıkan bölgesel ekonomik farklılaşmadır. John Friedmann'ın Merkez- Çevre teorisine göre, merkez tarafından kontrol edilen çevre, sürekli yoksullaşırken, merkezdeki ekonomik gelişme hızlanmaktadır. Son olarak Yerleşimi Teorisi, basit taşıma maliyetini en aza indirme modellerinden yola çıkarak ortaya konulmuştur.

Bölgesel Kalkınma Modellerinin gelişimi bundan öncede ifade edilenler üzere, süreç içinde gelişmiştir. Ülkemizde ise, bölgesel kalkınma özellikle Avrupa Birliği ile uyum sürecinde daha da önem sağlamakta gerek yerel yönetimlerce gerekse merkezi idare tarafından gerçekleştirilmektedir. Bölgesel kalkınmayı desteklemek için Bölgesel Kalkınma Ajansları (BKA), Ulusal İnovasyon Girişimi (UİG), Ulusal İnovasyon Sistemi (UIS) ve İnovasyon Aktarım Merkezleri (İAM) bu kapsamdaki girişimlere örnek olarak gösterilebilir (Işık ve Kıvanç, 2011: 400). Çalışmanın kapsadığı alan bakımından, Bölgesel Kalkınma Ajansları üzerinde daha fazla durulacaktır.

1.2. Türkiye’de ve Dünya’da Bölgesel Politikalarının Gelişimi

Bölgesel kalkınma anlayışı Dünya’da ve Türkiye’de geçmişten günümüze değişen anlayışla ve yaşanan dönüşümlerle şekillenmiştir. Bu dönüşüm de yerelin merkezi yönetim karşısındaki durumu, bölge olgusuna bakışın günümüze kadar yaşanan değişimle şekillenmiştir. Yaşanan dönüşüme ivme katan, geleneksel söylemin ve yöntemlerin sorgulanması olmuştur (Çukurçayır, 2010: 617-619). Günümüzde, başta AB’nin kendi bünyesindeki üyeler arasında bölgesel dengesizliklerin en aza indirmek için çalışmaları devam etmektedir. Bu gelişimi daha iyi kavramak için öncelikle kavramsal çerçeveye daha sonrasında Dünya’da ve Türkiye’deki dönüşümü incelemek gerekmektedir.

1.2.1. Bölgesel Politika

Bölgesel dengesizliklerin ortaya çıktığı sanayi ekonomisine geçişte belli bölgeler ekonomik anlamda çok hızlı bir şekilde gelişirken, diğer bölgeler bu hızı

yakalayamamışlardır. Yaşanan bu farklılık bölgeler arasında önemli farklılıklara sebep olmuştur. Bu farklılık sosyal, çevresel, kültürel alanda da kendini göstermektedir. Farklılıkların giderilebilmesi için bölgesel politikaların uygulanması gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bu uygulamalardan bölgeleri homojen olarak ele alan yaklaşımlar bölgesel kalkınma politikalarına ulusal kalkınma penceresinden bakmakta olup, Tablo-1’de yer alan günümüze kadar değişim gösteren bölgesel politika anlayışı geleneksel ve modern olarak sınıflanmaktadır (Tiftikçigil, 2010: 49).

Tablo 1: Bölgesel Politika Paradigmasındaki Değişmeler

KRİTERLER	GELENEKSEL	MODERN
KAVRAMSAL TEMELLER	Endüstriyel Yerleşim Teorileri, Anahtar Faktörler Bölgesel Nitelikler (üretim maliyetleri, işgücünün bulunabilirliği)	Öğrenen Bölge Teorileri, Anahtar Faktörler Bölgesel Kapasiteler (yenilikçi çevre, kümeler, ağlar)
POLİTİKA ÖZELLİKLERİ		
Amaçlar	Eşitlik ya da etkinlik	Eşitlik ya da etkinlik
Hedefler	İstihdam Yaratılması Yatırımların Artırılması	Rekabet Gücünün Artırılması (girişimcilik, yetenek ve yenilik)
Faaliyet Alanı	Dar (ekonomik\endüstriyel)	Geniş (çok sektörlü)
İşleme Şekli	Tepkili, Proje Temelli	Öngören, Planlı, Stratejik
POLİTİKA YAPISI		
Mekânsal Bakış	Problemlili Alanlar	Bütün Bölgeler
Analitik Temel	Tahsis Göstergeleri Bölgesel İhracat	Bölgesel SWOT Analizi
Anahtar Araç	Teşvik Planı	Kalkınma Programı
Yardım	İşletme Yardımı Değeri Yüksek Altyapı Yatırımları	İşletme Çevresi Nispeten Düşük Değerli Altyapı Yatırımları
ÖRGÜTLER		
Politika Geliştirilmesi	Tavandan Tabana-Merkezi	Modern Müşterek-Tartışılmış
Öncü Örgüt	Merkezi Hükümet	Bölgesel Otoriteler

Kaynak: Bahçtler and Yuill,2001.

Tablo 1 (Devamı): Bölgesel Politika Paradigmasındaki Değişmeler

KRİTERLER	GELENEKSEL	MODERN
ÖRGÜTLER		
Ortaklar	Yok	Yerel Hükümetler, Gönüllü Sektör, Sosyal Ortaklar
Yönetim	Basit\ Rasyonel	Kompleks\Bürokratik
Proje Seçimi	İçselleştirilmiş	Katılımcı
Zaman Ölçeği	Açık Uçlu	Çok Yıllık Planlama Periyotları
DEĞERLENDİRME		
Aşamalar	Gerçekleşen	Planlanan, Bir Zaman Aralığı, Gerçekleşen
Sonuçlar	Ölçülebilir	Ölçülmesi Güç

Kaynak: Bahçtler and Yuill 2001.

Geleneksel politikalardan modern politikalara geçişi sınıflandırarak değerlendiren Tablo-1 örgütlenme şeklinin merkezden bölgesel otoriteye geçtiğini, daha katılımcı hale gelmesi, kalkınmayı hedefleyen anlayışa geçiş aşamalarını sınıflandırarak ifade etmektedir.

Geçmişten günümüze kadar uygulanan bölgesel politikalar geleneksel anlayıştan modern anlayışa kadar geçen süreci üç dönemde ele almak mümkündür. 1950-70 dönemi, 1970-90 dönemi ve 1990 ve sonrası olarak incelenebilir. Geleneksel politikalar 1950-70’li yıllar sürecinde gerçekleşmiştir. Geleneksel bölgesel politika, gelişmiş bölgelerden belirlenmiş az gelişmiş bölgelere doğru endüstrinin coğrafi olarak dağılımının teşvik edilmesine dayalıdır. Geleneksel politikalarda, tavandan tabana örgüt modeli benimsenmiş, politikaların oluşturulması ve politika araçlarının belirlenmesinde merkezi hükümet temel belirleyici olmuştur. 1970’li yıllarda yaşanan petrol krizinin de etkisiyle, Keynesyen modelin yerine devletin küçültülmesi, refah devleti işlevleri azaltılarak bölgesel politikaların önemi de azaltılmıştır. Modern kapitalizmle birlikte küreselleşmenin de etkisiyle bölgesel ekonomilere ve politikalara verilen önem artmış, ulusal politika yerini bölgesel\yerel politikalara bırakmıştır (Uzay, 2005: 24-27).

Bölgesel politikaların gerçekleştirilebilmesi için, bölgesel planlamadan ya da ulusal planlamanın mekânsal örgütlenmeye ilişkin yönünden genelde iki önemli işlev beklenmektedir. Bunlardan ilki, bölgesel planlamaya ülkenin ekonomik gelişmesindeki etkinliği arttırma işlevi vermektir. İkincisi ise, bölge planlamayı bölgesel eşitsizlikleri gidermekte bir araç olarak görmektir. Birincisi, yerleşme sisteminin oluşmasında ve altyapı kararlarının verilmesindeki ekonominin dar boğazlara düşmesini önleyecek ve bu kararların her birinin ekonomik etkinliğe katkısı olacak şekilde verilmesi gerekirken; ikinci tutum, doğrudan eşitsiz büyüme yasasının sonuçlarını tersine çevirmekte kullanılacak bir mekanizma geliştirecektir. İlk tutum bölgenin toplam ekonomik etkinliğin artışından ve toplam gelişmeden pay alırken, ikinci tutumla doğrudan bölgenin kendisi gelişme dinamizmine yönlendirilmiş olacaktır (Tekeli, 1981: 371).

Bölgesel politika anlayışındaki temel değişimin etkileri 1980'li yıllarda görülmektedir. Bu yeni anlayış bölge ilişki ağı ile belirlenen mekânsal süreklilik koşulu olmayan yerellerin oluşturduğu, dışa açık ve sınırları değişken bir birimdir. Bölgesel gelişmenin itici gücü de yerel dinamikler oluşturacaktır. Böylece tabandan tavana olarak değişmiş ve yerel otoriteler sosyal ve iktisadi problemlerle ilgili kendi politikalarını geliştirmeye ve uygulamaya başlamışlardır. 1990 yılı sonrasında atılan bölgesel politika adımları, merkezi politikalarla kıyaslandığında bölgesel düzeyde politikalar oluşturulmasının avantajları; farklı bölgeler ve aktörler arasında yakın koordinasyonun mümkün olması, kaynakların etkin kullanımı ve sinerji yaratması, bölgeye özel problemlerin izlenmesi, bölgesel güçlükler ve avantajlar temeline oturtulmasıdır (Uzay, 2005: 28-31).

Bölgesel kalkınma politikaları, ülkelerin az gelişmiş ya da gelişmemiş bölgelerine uygulandığı gibi bazı özel bölgelere yönelik özel bölgesel kalkınma politikaları veya projelerini de kapsamaktadır. Bölgesel kalkınma projeleri, genel politikaların yanı sıra sadece hazırlanan bölgeye yönelik birtakım fiziki, ekonomik ve sosyal planlamalar yaparak bölgenin gelişmesi için uygulanan araçların bir bütün halinde ve tutarlılıkla ele alınmasını sağlamaktadır.

1.2.2. Dünyada Bölgesel Politika Gelişimi

Geçmişten günümüze kadar yaşanan süreçte, bölgesel politikaların uygulanmasındaki anlayış ekonomik anlayışının değişimine paralel olarak devletin rolünü de şekillendirmiştir. Tablo-2 de yer alan son yarım yüzyılda bölgesel gelişme kuramlarının geçirdiği üç farklı evreyi içermekte olup (Tekeli, 2012: 280-282), ilk değişim 1930 yıllarından sonra ekonomik kriz devletleri farklı alanlara sürüklemesi ve savaş sonrası ülkelerin yeniden toparlanma sürecinde bölgesel sorunların ağırlaşmasıyla 1950-1970 dönemini kapsamaktadır. Bu dönemde, tarım dışı kalan nüfus ve geleneksel ağır sanayide yaşanan problemler işsizliğin artmasına neden olup, büyük kentsel merkezlere yoğun göç yaşanmıştır. Bu yığılmalar alt yapı ihtiyacı, enflasyonist baskılara neden olmuştur. Bölgesel politikaya önem artmış, devlet müdahalesi ile bölgesel düzeyde yatırımların, verimliliklerin artması mekânsal yaklaşım ve yukarıdan aşağıya belirlenen politikalarla olmuştur (Bachtler&Yuill, 2001: 7).

Tablo 2: Bölgesel Gelişme Kuramlarının Yıllar İtibariyle Geçirdiği Evreler

YILLAR	1950-1970	1970-1990	1990+
Birikim Biçimi	Fordist Birikim Biçimi	Esnek Birikim Biçimi	Bilgi Toplumunda Birikim Biçimi
Üretim Türü	Kitlesel Üretim	Esnek Üretim (Küçük Miktarlarda İsmarlama)	Farklılaşmış Kitlesel Üretim+Esnek Üretim+Yenilik
Ekonomi Kuramı	Keynesgil Talep Yönetimi Neo-Klasik Sanayi Yer Seçimi Teorisi	Neo-liberal Monerarist Teori Arz-yönlü Ekonomi	Kurumsal, Evrimsel Ekonomi
Bölgesel Büyümenin Kaynağı	Dıştan Kısıktılan (Dış Talep, Devletin Yeniden Dağıtıcı Kararları, Ulusasını Firmaların Dış Kararları	İçten Gelişen (Tabandan Kalkınma)	İçten Gelişen (Teknik ve Organizasyonel Yenilik) (Eklenen ve Güzergâh Bağlımlı)
Bölgesel Gelişme Dinamiğinin Öğeleri	Kapital Birikimi Yatırım Dinamiği Düşey Olarak Bütünleşmiş Ekonomi Ticaret Konusunda Karşılıklı Bağlılıklar (Girdi-Çıktı İlişkileri)	İnsan Sermayesinin Gelişimi Kollektif Girişimcilik Ticaret Konusu Olmayan Karşılıklı Bağlılıklar	Teknik Yeniliklere Yönlendirilmesi Sosyal Kapital Yaratılması Ekonomik İlişkilerin Ticaret Konusu Olmayan Karşılıklı Bağlılıklar

Kaynak: Tekeli, 2012: 281-282.

Tablo 2 (Devamı): Bölgesel Gelişme Kuramlarının Yıllar İtibariyle Geçirdiği Evreler

YILLAR	1950-1970	1970-1990	1990+
Bölgesel Gelişme Dinamiğinin Öğeleri	Kapital Birikimi Yatırım Dinamiği Düşey Olarak Bütünleşmiş Ekonomi Ticaret Konusunda Karşılıklı Bağımlılıklar (Girdi- Çıktı İlişkileri)	İnsan Sermayesinin Gelişimi Düşey Çözülme Yatay Olarak Bütünleşmiş Ekonomi	Teknik ve Organizasyonel Yeniliklerce Yönlendirilmesi Yarı- Düşey Bütünleşme Sosyal Kapital Yaratılması
Mukayeseli Üstünlük İçin Nedenler	Verili Üstünlükler (Coğrafi Üstünlükler) Ölçek Ekonomileri+Yığılma Ekonomileri	Tarihsel Olarak Birikilmiş Üstünlükler Kapsam ve Yığılma Ekonomileri	Tarihsel Olarak Birikmiş Üstünlükler Ağ Dışsallıkları (Yerel Ağlar, Yerel- Üstü Ağlar)
Mekânın Temsili	Mekânın Alansal Temsili Neo- Kantçı Bölge	Nokta Dağılımların Mekânsal Yoğunlaşması	Mekânın Ağsal Temsili
Bölgesel Ekonominin Büyüme Dinamiklerinin Mekânsal Yansıması	Büyüme Kutbu Büyük İtme (Big Push) Yayılma Etkisi Geri Yıkama Etkisi	Marshallgil Sanayi Mintıkları Yeni Sanayi Mekânları	“Innovative Learning Region” “Territorial Innovation Models Yenilikçi Ortam (Milleu) Yer Bağımlı=Güzergâh Bağımlı
Yönetişim Biçimi	Güçlü Ulus Devlet Refah Devleti Eşitsizliğe Duyarlı Yeniden Dağıtıcı İşlevler	Refah Devletinin Krizi Yerel Hükümetin Artan Rolü	Küresel Yönetişim Ortağı Olarak Ulus Devlet Kam Alanlarının Yeni Aktörleri (STK)lar
Devletin Politika Araçları	Üretici Faaliyetlere Doğrudan Yatırımlar Altyapı Gelişmesi Düzenleyici Önlemler Akımlar Üzerinde Denetim (Kapital, Mallar Haberler, Emek)	Arz Yönlü Politikaların Merkezi Olarak Yönetilmesi Gerekmemektedir. Altyapı Gelişmesi Yerel Kurumlara Verilen Önem	Ulusüstü Ağ oluşumu Yerel Ağ Oluşumu Yenilik Sisteminin Oluşumu Kurumsal Yeniliğe Açık
Sosyal sistemin Yönlendiren Aktörleri	İyi yapılanmış Bürokratik Yapı Araçsal Akılcılık Planlama- Programlama yönelimli Bürokrasi	Desantralize Bürokrasi, Yatay ve Fason İlişkiler Yarışma ve İşbirliği Dengesi	Yönetişim Artan Kendisi yönetme Kapasitesi Kurumsal Araçsallık Artan Kurumsal Derinlik

Kaynak: Tekeli, 2012: 281-282.

1930’lardan 1970’li yılların ortalarına kadar geçen bu süreçte kamunun aktif müdahalesinin gerekliliği görüşü kapitalist dünya da ağır basmaktadır. 1970 yılında yaşanan petrol krizinin de etkisiyle dünya bir kere daha değişimin gerekli olduğunu anlamıştır. Bu kriz sonrasında; işsizlik, ekonomik durgunluk (stagflasyon), kamu yatırımlarının azalması dengeleri bozmuş ve İngiltere hükümetinde de olduğu gibi kamu harcamaları kısıtlanarak özelleştirmeye doğru piyasa mekanizmasından söz edilmeye başlanmıştır (Bilgiç, 2003: 30).

Son çeyrek yüzyılda Neo-liberal politikaların yaygınlığı bölgesel politikalarda tersine kamunun önemini küçümseyen zıt yönlü görüşler ağırlık kazanmıştır. Keynesyen bölgesel politikalar gelir dağılımı ve refah politikaları ile yatırımın az yöneldiği bölgelerdeki talebi harekete geçirmeye ve devlet teşvikleriyle de firmaları buralarda yatırıma yöneltemeye dayanmaktadır (Arslan, 2006: 150-153). Keynesyen ve Neo-liberal anlayışı eleştiren bunun üzerine geliştirilen ‘yeni bölgeselcilik’ (new regionalism) olarak adlandırılan, yerel kaynakların harekete geçirilmesi, kurumsal yapının bu amaçla organizasyonunu ve katılımcılık anlayışını içermesi nedenleriyle aşağıdan yukarıya (bottom-up) politikaları kapsamaktadır. Bu anlayış bölge merkezli, çok aktörlü olarak bölge kaynaklarını harekete geçirmeyi önererek içsel nitelik taşımaktadır (Amin, 1999: 365-366).

Bölgesel planlama ve kalkınma anlayışı ile ilgili ilk uygulama ABD’de Tennessee’de başlatılmıştır. Avrupa’da ise, II. Dünya Savaşının yıkıcı etkileri ve teknolojik gelişmeler sonucu bölgelerarası farklılıkların daha da belirginleşmesi üzerine gündeme getirilmiştir (Çavuşoğlu, 1992: 76). Fransa’da Paris ve çevresinin ülkenin diğer bölgelerinin toplamından daha büyük bir gelişme düzeyine ulaşması, İtalya’da kuzey-güney farklılaşmasının yarattığı sonuçlar, İngiltere’de İskoçya ve Galler’deki eski sanayi çökmesi sonucu bu bölgelerde yeniden yapılanma problemlerinin oluşması, Avrupa ülkelerinde bölgesel kalkınmaya dönük politika ve mekanizmaların oluşturulmasına yol açmıştır. Bu ülkelerde bugüne kadar bu amaçla çeşitli yaklaşımlar denenmiş ve hala da denenmektedir (Çavuşoğlu, 1992: 76; Uzay, 2005: 16-17). Devlet yapılarını bölgeselleşme doğrultusunda değiştirme çabaları içinde olan ülkelere İspanya, İtalya, Fransa, Belçika, Portekiz ve Polonya örnek gösterilebilir (Keleş ve Mengi, 2013: 51-52).

Dünyadaki bölge olguları incelendiğinde farklı federal devletlerde farklı adlarla anılmaktadır. Belçika’da bölge (region) ve topluluk (communaute), Almanya ve Avusturya’da eyalet (Land),İsviçre’de kanton (canton), Amerika Birleşik Devletleri’nde eyalet (state) adı verilmektedir. İspanya da Katalonya veya Bask Ülkesi gibi özerk topluluk (autonomous region), son olarak Fransa da yasama yetkisi bulunmayan seçilmiş meclisleri, karar organları olan yerel yönetimler mevcuttur. Türkiye’de, mevcut durumda T.C. Anayasası’nın 127. Maddesinde yerel yönetim

türleri arasında bölge yönetimi yer almazken; 6360 sayılı anakentlerle ilgili yasa ile oluşturulan büyükşehirlerin² oluşturduğu yapının bölge olarak adlandırılıp adlandırılmayacağı tartışılabilir (Keleş ve Mengi, 2013: 52).

Portekiz’de 1976 Anayasası, devlet ile yerel yönetimler arasına orta kademe organlar yerleştirmiştir. İngiltere’de Muhafazakâr ve İşçi Partileri düşüncesi ile refah devleti anlayışı liberal devlet anlayışının yerini almıştır (Bilgiç, 2003: 30). Polonya 1991-1993 yıllarında başlayan bölgeselleşme çalışmaları 1998’de sonuçlanmış ve o yıl yapılan voyvodalık (bölge yönetimi) seçimleri sonucunda voyvodalık meclisleri oluşturulmuştur (Keleş ve Mengi, 2013: 58).

Günümüzde kalkınma için araç olarak görülen bölge, başta Avrupa olmak üzere tüm Dünyada yaygınlaşmıştır (Hasanoğlu ve Aliyev, 2006: 84-85). Değişen anlayış kalkınma politikalarının da yukarıdan aşağıya değil, aşağıdan yukarıya etkileşimi olan politika uygulamalarını gerçekleştirmiştir. Böylece bölgeden merkeze bir kalkınma yapısı benimsenmiş, bölgesel ekonomilerin kendi dinamikleri doğrultusunda planlanması gereği ortaya çıkmıştır (Tiftikçigil, 2009: 720).

Dünya çapında ayrıca, 1996 yılında İstanbul’da yapılan HABİTAT II toplantısında, bir öneri doğrultusunda Birleşmiş Milletler Örgütü İnsan Yerleşimleri Merkezi’nin (UNCHS) öncülüğünde Dünya Yerel Yönetimler Özerklik Şartı’nın hazırlık çalışmaları başlatılmış olup, bu taslağın son metni üzerinde bir uzmanlaşma henüz sağlanamamıştır. Hazırlanan Şart bütün dünyada demokrasinin gelişmesine önemli katkı sunarken, Avrupa ülkelerindeki bölgeselleşme ile ayrılıkçılık arasındaki ince sınırın çizilmesiyle, bölge yönetimleriyle yerel yönetimler arasındaki ayrımın somutlaşmasına yardımcı olması beklenmektedir. Bu kapsamda oluşturulan Yerel Yönetimler Özerklik Şartı, 18 maddeden oluşmaktadır. Avrupa Konseyi bünyesindeki üyelerin (47) bir kısmı hemen Şartı onaylarken, bir kısmı daha sonra onaylamıştır. Şarta çekince koyan ülkelerde bulunmakta olup, bu ülkeler arasında Türkiye’de bulunmaktadır. Türkiye 10 maddeye ya da fıkraya kadar çekinceler koymuştur. Konsey, Şarta katılımı artırarak Avrupa’da özerklik ilkelerinin geniş bir uygulama alanı bulması, halkın yönetime katılmasının ve demokratik rejimin

² 12.11.2012 tarihinde kabul edilen 6360 sayılı kanun ile Aydın, Balıkesir, Denizli, Hatay, Malatya, Manisa, Kahramanmaraş, Mardin, Muğla, Tekirdağ, Trabzon, Şanlıurfa ve Van illeri (daha sonra Ordu ili de eklenmiş) de eklenerek büyükşehir sayısı 30’a yükselmiştir.

güvenceleri olarak yerinden yönetim ilkesine dayalı olarak bir Avrupa'nın kurulmasını arzu etmektedir (Keleş, 2013: 79-98; Keleş, 2006: 80-81).

Yerel potansiyellerin tespit edilerek bunu geliştirmeye yönelik çalışmaların yapılması, ilgili birimlerin koordinasyonunun sağlanarak ağlar oluşturulması ve ekonomik anlamda da gelişmesi adına faaliyetlerde bulunulmasını sağlamak yeni anlayışın özelliklerindendir (Atay, Nihan, <http://www.fka.org.tr/SayfaDownload/>, Erişim Tarihi: 13.07.2014). Çalışmanın ikinci bölümünde yer alan AB'nin Bölgesel politikaları içerisinde yine AB bünyesindeki ülkeler değerlendirilecektir.

1.2.3. Türkiye’de Bölgesel Politika

Türkiye tarihiyle, coğrafyasıyla ve zengin potansiyelleriyle önemli bir ülke olup, ekonomisi, yapısal dönüşüm ve uluslararası piyasalar entegre olma bakımından büyük ilerlemeler kaydetmiş olmasına rağmen, bölgeler arası gelişmişlik farklılıkları halen devam etmektedir. Genel olarak ülkenin Batı'sında yer alan Marmara, Ege, İç Anadolu ve Akdeniz Bölgeleri'ni görece olarak gelişmiş bölgeler iken; Doğu Anadolu, Karadeniz'in dağlık bölgeleri ve Güneydoğu Anadolu'nun bazı yöreleri gelir istihdam ve refah bakımından Türkiye ortalamalarının oldukça altında kalmaktadır (DPT, 2003: 12).

Cumhuriyet döneminde bölgeler arası fark gittikçe artmıştır. Günümüze kadar bu farklılıkları azaltmaya yönelik politika anlayışında da değişimler yaşanmıştır. 1923-1950 yılları arasındaki dönemde devletçi politikalar uygulanmaktayken, 1950-1960 yıllarında liberal politikalar uygulanmıştır. Türkiye, Cumhuriyetin ilk yıllarında ülkenin neredeyse tamamı geri kalmışlık özellikleri taşımasından dolayı 1923-1950 yılları arasında kalkınma çabalarında bölge ayırımına gidecek ve bölgesel kalkınma politikası uygulayacak durumda değildir. Planlı dönem olarak 1960 yılından günümüze kadar olan uzun dönemli politikalar, en son 2002 yılında Kalkınma Ajanslarının kurulmasıyla daha da önem kazanmıştır (Dinler, 2010: 55).

1923-1950 Dönemi: Sanayi planları ve tüm yurda batıdan başlamak üzere fabrika kurma çalışmalarıyla bölgesel farklılıkları azaltmanın aksine daha da arttırmıştır (Dinler, 2010: 55-56). Sermaye birikiminin olduğu ve ticari geleneğin olduğu İstanbul ve İzmir Cumhuriyetin ilk yıllarında daha avantajlı olan kentler olup,

bu bölgeler içsel ve dışsal ekonomiler nedeniyle sermaye birikiminin buralarda yatırıma dönüşmesi ve işgücü akımına uğraması durumu ile artan biçimde yüz yüze gelmiştir (Elmas, 2001: 95-96).

1950-1960 Dönemi: Türkiye’de ilk liberal politika deneyimini yaşaması, özel sektör yatırımlarını da öncelikli hale getirmiştir. Bu dönemdeki yatırımlar daha çok İstanbul ve Marmara Bölgesini kapsamaktadır (Elmas, 2006: 157). Refah paylaşımına yönelik müdahaleler istenilen ölçüde bölgelerarası dengesizlikleri azaltamamış aksine arttırmıştır. Bunun başlıca nedenleri; coğrafi yapı, iklim özellikleri, talep düzeyi yüksek iç ve dış pazarlara uzaklık, kırsal yerleşim birimlerinin çokluğu ve dağınıklığıdır (DPT, 2003: 12).

Bölgesel kalkınmadaki değişim gerek Dünya’da olsun gerekse AB ile Türkiye arasındaki uyumlaştırma sürecinde olsun, yaşanan değişim ve dönüşümlerden Türkiye de etkilenmiştir. Türkiye, II. Dünya Savaşı sonrasında farklı bir gelişim çizgisine kaymıştır. Bu eğilimler, 1950’lerin ortalarına doğru olgunlaşarak yeni bir dönemi de başlatmıştır. Ekonomide dışa açılma ve tıkanma, ertesinde, ithal ikameci sanayileşmeye geçiş, devletin ekonomik rolünde değişiklikler, gerek tarımdaki dönüşümler, gerekse ithal ikameci sanayileşme politikaları ile bağlantılı olarak kentleşmenin hızlanması, çok partili hayata geçiş döneminin temel karakteristikleridir (Bayramoğlu, 2005: 49).

Bölgesel planlama anlayışının gelişmeye başladığı yıl olarak Türkiye 1957 yılında Fethiye depreminden sonra yapılan çalışmalarda bölgesel kalkınma anlayışından söz edilmeye başlanmış olup, OECD’nin Akdeniz’de İtalya-Sardinia’da ve Yunanistan-Sipirus’da başlattığı pilot projelerin üçüncüsü olarak Köyceğiz-Dalaman Projesi başlatılmıştır (Tekeli, 2012: 1).

1960 Dönemi: 1960’lı yıllarda da planlı döneme geçilmiş olup, bu dönemin en somut örneği de 30 Eylül 1960 tarihinde DPT’nin kurulmasıdır. 1963 yılından itibaren kalkınma planları uygulamasına geçilmiştir. DPT’nin kurulmasından önce, 1958 yılında kurulan İmar ve İskân Bakanlığı’na bölgesel planlar yapma görevi verilmiştir. İmar ve İskân Bakanlığının kuruluş kanunun ikinci maddesinde Bakanlığın görevleri arasında:

“Yurdun, bölge, şehir, kasaba ve köylerin harita ve imar planları hazırlamak ve hazırlatmak...” olarak sayılmıştır.

Ayrıca bu görevi yerine getirmek için Planlama ve İmar Genel Müdürlüğünde bir Bölge Planlama Dairesi kurulmuştur (Tekeli, 2012: 2). Bölgesel dengesizleri gidermek için İmar ve İskân Bakanlığı, bölgesel ekonomik kalkınma planları değil, nüfusun bölgelerarası dengeli dağılımını sağlamaya yönelik planlar hazırlamıştır (Bayramoğlu, 2005: 55). Planlı dönemde, bölgesel gelişmişlik farklılıkları ülkenin en önemli sorunlarından biri olarak görülerek, bölgelerarası dengeli kalkınma ilkesi, planlı kalkınmanın toplumsal hedefleri arasında yer almıştır. Kamu yatırımları politikaları yanında, özel sektörü bu yörelere çekebilmek için yapılan devlet yatırımları ve personel politikaları da, bölgelerarası dengesizliği gidermede kullanılan başlıca kamu araçları olmuştur (DPT, 2003: 12-14).

Türkiye’nin günümüze kadar yapmış olduğu bölgesel planlama çalışmaları göz önüne alındığında iki farklı uygulama göze çarpmaktadır. Bunlardan ilki “Kalkınmada Öncelikli Yörelere” uygulamasıdır. İkinci uygulama ise, “Özel Amaçlı Bölge Planlarıdır”. Kalkınmada öncelik verilen il ve ilçelerin belirlenmesinde kriterlerin eksikliği ve devamlı olarak değiştirilen öncelikli iller listesi, siyasilerin yoğun müdahalelerinin de etkisiyle başarılı olamamıştır. Özel amaçlı bölge planlamaları ise; Doğu Marmara, Antalya, Çukurova, DAP (Doğu Anadolu Projesi), DOKAP (Doğu Karadeniz Projesi), Yeşilirmak Havza Gelişim Projesi, GAP (Güneydoğu Anadolu Projesi) şeklindedir (Yaman vd., 2009: 72-73).

1980’li yıllar sonrası devlet yatırımları azalması, planlama ve kalkınmanın gündemindeki yerini kaybetmesi ile bölgeler arası dengesizlikler de giderek artmıştır. AB üyeliği hedefleyen Türkiye, hem AB’nin hem de küreselleşmenin etkisiyle bölge olgusuna yaklaşımı da değişmiştir. Türkiye’de bölgeden kastedilen ekonomik, toplumsal ve yönetsel birimlerdir. Yeni boyutlarıyla bölgeyi küresel dönüşümlere uyumlaştıran özellikler olan, ekonomik, sosyal, kültürel kalkınma için fiziksel altyapı sürekli gözden geçirmek ve ihtiyaçlara uygun hale getirmek; bölgesel, ulusal ve uluslararası rekabet edebilirlik özelliklerini kazanmaya ve geliştirmeye çalışmak;

bütün bunları yönetim³ anlayışıyla farklı aktörlerle birlikte başarmaya çaba göstermektedir⁴ (Çukurçayır, 2010: 622-623).

AB'nin beklentilerinin yer aldığı Katılım Ortaklığı Belgesi ve İlerleme Raporlarında 2003 yılında yayımlanan Türkiye için Katılım Ortaklığı Belgesinde 'Bölgesel Politika ve Yatırım Araçlarının Koordinasyonu' başlığı altında, bölgesel politika alanındaki öncelikler kısa ve orta vadede olmak üzere iki grupta toplanmıştır. Kısa vadede:

- Ulusal kalkınma planı NUTS 2 (İBBS)⁵ düzeyinde bölgesel kalkınma planları ve istatistikleri hazırlanması suretiyle, bölgesel farklılıkları azaltmayı amaçlayan bir ulusal ekonomik ve sosyal uyum politikasının geliştirilmesi,
- Bu başlık altındaki müktesebatın uygulanmasını kolaylaştıracak yasal çerçevenin kabul edilmesi,
- Bölgelere yönelik kamu yatırımlarına ilişkin öncelik kriterlerini ortaya koyan çok yıllık bütçeleme usullerinin oluşturulması,
- Bölgesel kalkınmayı yürütecek idari yapıların güçlendirilmesi.

Katılım Ortaklığı Belgesinde orta vadede, bölgesel kalkınma planlarını uygulamak üzere NUTS 2 (İBBS 2) düzeyinde bölge birimlerinin (kurumsal yapıların) kurulması istenmektedir. Ulusal Program 2003 ile kısa ve orta vadede istenilenler doğrultusunda Türkiye'de bölge politikalarının yeniden oluşturulmasına ilişkin olarak, kurumsal olarak merkezi ve bölgesel düzeyde iki kademeli bir kurumsal yapının oluşturulması hedeflenmektedir. Merkezi düzeyde; Kalkınma Bakanlığı (Mülga DPT), Merkezi Finans ve İhale Birimi (MFİB), AB Genel Sekreterliği (ABGS) ve Ulusal Fon (UF) yer almaktadır. Bölgesel düzeyde, Hizmet Birlikleri ve Bölgesel Kalkınma Ajanslarının oluşturulması hedeflenmektedir (Arslan, 2006: 159-160).

³ Yönetişim: Sivil toplum ve onu oluşturan grupların etkileşimde bulunduğu, piyasayı oluşturan üretim ve sermaye güçlerinin kendi çıkarları doğrultusunda yönetim sürecini etkilemek üzere katılımı bulundukları ve bunlar karşısında egemen konumundan taviz vererek süreçteki yerini muhafaza edebilen ulus devletin oluşturduğu çok taraflı ağı sürecini içermektedir (Peters-Pierre, 1993: 223-224).

⁴ Yönetişim için ayrıntılı bilgiye M. Akif Çukurçayır vd. editörlüğünde hazırlanan "Yönetişim: Kuram, Boyutlar ve Uygulama" kitabından erişebilirsiniz.

⁵ NUTS'ın açılımı 'Nomenclature of Territorial Units for Statistics'dir. AB'ye aday ülkeler NUTS ismini kullanmadığından Türkiye'de başlatılan çalışmada bunun karşılığı olarak İstatistik Bölge Birimleri Sınıflandırması (İBBS) ismi kullanılmıştır.

AB bağlamında Türkiye’de yapılan düzenlemelerde bölgeselciliğe, küreselleşme-yerelleşme bağlamında oluşan yeni bakışla, kaynakların yerinde ve daha etkin kullanılması, iller arası gelişmişlik farklarının azaltılması ve yerel yönetimlerin güçlendirilmesini sağlamaktır (Arslan, 2006: 160).

Türkiye’de de son yıllardaki devletin rol ve fonksiyonlarında ve kamu yönetiminin işleyişinde önemli gelişmeler ve değişikliklere karşı müspet görüşlerde bulunmaktadır. Devletin egemen, tek belirleyici güç olma özelliğini kaybetmesi ve yeni aktörlerin ortaya çıkması ve kurumların kamu politikalarının karar alma ve uygulama süreçlerinde aktif rol oynaması, ayrıca yönetişim sürecine katılan aktörler karşılıklı olarak birbirlerine bağımlı hale getirmiştir. Kamu yönetimi sistemindeki bu değişikliklerin birbirlerinin alternatifi görmek yerine tamamlayıcısı olarak görmek daha faydalı olacaktır (Coşkun, 2003: 53). Devlet, ‘geleneksel’ bölge planlamasında planlama görevini üstlenirken; ‘yeni’ bölgesel planlama anlayışında, bu görevi bölgesel topluluklar üstlenmektedir (Bayramoğlu, 2005: 41). İkinci bölümde bölgesel politikalarda yeni aktör olan ve AB’nin desteklediği BKA ayrıntılı bir şekilde incelenmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ, BÖLGESEL KALKINMA VE KALKINMA AJANSLARI

Çalışmanın ilk bölümünde bölge, bölgesel kalkınma gibi kavramlar üzerinde durularak kalkınmanın Dünya ve Türkiye açısından gelişimi değerlendirilmiştir. Bu bölümde öncelikle Avrupa Birliği'nin tarihsel gelişimi genel hatlarıyla ele alınıp, çalışmanın ana konusu olan bölgesel kalkınma politikaları, AB üye ve aday ülkeleri arasındaki dengesizlikleri giderebilecek AB'deki bölgesel politikalar, Bölgesel Kalkınma Ajansları (BKA) ve bu politikaların gerçekleştirilebilmesi için mali desteklerle Türkiye'ye yansımaları değerlendirilecektir.

2.1. AVRUPA BİRLİĞİ

Avrupa Birliği'nin tarihsel gelişimini anlatmadan önce Birlik düşüncesinin doğuşuna kısaca değinmek, tarihsel sürecin anlaşılmasını daha kolay hale getirecektir. Avrupa kıtası üzerinde bulunan devletler yüzyıllar boyunca birbirleriyle savaşımlardır (Bilici, 2013: 27). 1945 yılında İkinci Dünya Savaşı'ndan hemen sonra savaşın sonuçlarını dile getiren Winston Churchill, Avrupa'yı “bir moloz yığını, bir mezar evi, bir salgın hastalık ve nefret yuvası” olarak betimlerken; bir yıl sonrasında, “Avrupa Ailesinin” yeniden barış içinde yaşaması için Avrupa Birleşik Devletleri yaratmayı önermiştir (Moussis, 2004: 5).

Churchill'in yaptığı bu çağrı üzerine, Avrupa'nın ekonomik kalkınmasını hedefleyen Marshall Planını 1947 yılında ‘Birleşik Avrupa Hareketi’ olarak hayata geçmiştir (Özerdem, 2011: 98). Birlik inancını dile getiren Victor Hugo, “ABD nasıl yeni bir dünyayı taçlandırdıysa, bir gün gelecek Avrupa Birleşik Devletleri de eski dünyayı süsleyecektir. İster benimsensin, ister reddedilsin, Birlik fikri, hiç durmadan yakılıp yıkılan, kasılıp kavruken bir kıtanın bin yıllık hülyası olarak her zaman varlığını sürdürmekte” demektedir (Karluk, 1998: 1). Bu sözlerde Birlik fikrinin benimsendiğini ve Birlik oluşturma'nın başarı getireceğine inanıldığını göstermektedir.

İşbirliğine giden Fransa, Batı Almanya, İtalya, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg 1951'de Paris Antlaşması ile Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğunu (AKÇT) kurmuştur. Fransız Dışişleri Bakanı Robert Schuman'ın girişimiyle kurulan

AKÇT, Avrupa Birliği denilen büyük entegrasyonun ilk çekirdeğini oluşturmaktadır. Jean Monnet'in ilhamını alan Schuman'ın tarihi çabalarının ardından Avrupa devletleri, 1950'li ve 1960'lı yıllarda ortaya koydukları anlaşma ve belgelerle birlikte atılan temelin üzerine Avrupa Birliğini aşama aşama kurmayı başarmışlardır (Parlak, 2002: 57). Günümüze kadar genişleyerek gelen süreçte Türkiye adaylık konumundan üyelik vasfına erişememesine rağmen, Birliğe uyum konusundaki uygulamalara devam etmektedir.

2.1.1. Tarihsel Gelişim

5 Haziran 1947 tarihinde ABD Dışışleri Bakanı Marshall, aralarında Türkiye ve Yunanistan'ında bulunduğu Avrupa ülkelerine, savaşın etkilerini azaltmaya yönelik Marshall Programını sunarak, Avrupa'da özgürlük, demokrasi ve serbest ticarete dayalı refah ekonomisine katkıda bulunmuştur (Bilici, 2013: 28). Avrupa'da bir III. Dünya Savaşı tehdidinin bulunduğu, Avrupa Federasyonunun ilk somut temeli olan kömür ve çelik üretimlerini birleştirmeye yönelik bildirgeyi okumuştur. 18 Nisan 1951 tarihinde Schuman Planı'nda öngörüldüğü gibi Paris'te altı ülke arasında Avrupa Kömür ve Çelik Teşkilatı Topluluğu Antlaşması imzalanmış, bir yıl sonra 23 Temmuz 1952 tarihinde de yürürlüğe girmiştir. AKÇT Antlaşmasına katılan altı ülke şunlardır (Bilici, 2013: 33):

- Almanya
- İtalya
- Hollanda
- Belçika
- Lüksemburg

AKÇT'yi kuran devletler (Almanya, İtalya, Hollanda, Belçika, Lüksemburg) tarafından 25 Mart 1957 yılında Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu (AET) ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu'nu (EURATOM) kuran Antlaşmalar, Roma'da imzalanarak bu tarihten itibaren Roma Antlaşmaları olarak anılmaya başlanmıştır. AKÇT, AET ve EURATOM'un 8 Nisan 1965'de bir araya gelmesiyle Avrupa Topluluğu (AT) oluşturulmuş ve 1 Temmuz 1967 yılında yürürlüğe giren Füzyon Antlaşması ile üç Topluluğun Komisyon ve Konsey'leri birleştirilmiştir (Özerdem, 2011: 98-99).

Bu süreç içinde, 1968’de Gümrük Birliğinin gerçekleşmesi Avrupa’da refahın artmasında çok büyük bir etken olmaktadır. Günümüze kadar Topluluğun hem üye sayısı hem yapısı hem işlevi değişmiştir. Değişen bu süreç içinde, 1992 Maastricht Antlaşmasından sonra da *Avrupa Birliği* adını almıştır (Çoker, 2001: 1). Maastricht Antlaşması AB’yi “kararların olabildiğince vatandaşa yakın alındığı” bir birlik olarak tanımlanmaktadır. Entegrasyon sürecinde politikaların başarılı olabilmesi için Avrupa vatandaşları arasında daha yakın bağların kurulmasında yerel ve bölgesel yönetimler anahat konumundadır (Kösecik, 2003: 149).

Aralık 1997’de Amsterdam’da adalet ve içişlerindeki büyük değişimler ile güvenlik ve dış politikadaki önemli ilerlemeleri bütünleştirmek için Maastricht’te imzalanan Avrupa Birliği Antlaşmasını değiştirmiştir. Aralık 2000’de Nice’te on beş üye devlet, Birliğin genişlemesine hazırlamak için yeni anlaşmayı imzalamışlardır. Avrupa Antlaşmalarında yapılan değişikliklerin sıklığı, bu değişimi yapan üye devletlerin iradesini göstermektedir (Moussis, 2004: 33). Kurucu antlaşmadan günümüze kadar yapılan değişiklikler genel itibariyle şöyledir (Bilici, 2013: 34):

- Füzyon Antlaşması (1 Temmuz 1967)
- Avrupa Tek Senedi (1 Temmuz 1987)
- Avrupa Birliği Antlaşması (Maastricht Antlaşması, 1 Kasım 1993)
- Amsterdam Antlaşması (1 Mayıs 1999)
- Nice Antlaşması (1 Şubat 2003)
- Lizbon Antlaşması (1 Aralık 2009)

Füzyon Antlaşması: Üç ayrı ortaklık, hukuki varlıklarını korumalarına rağmen bazı konularda birleştirilmiş ve üç Topluluğu ifade etmek üzere ‘Avrupa Toplulukları’ deyimini kullanılmış olup, Topluluğun bütçesinde birleştirilmeye gidilmiştir.

Avrupa Tek Senedi: Üye ülkeler 01.01.1993 tarihinde Tek Pazar uygulaması başlanmıştır.

Maastricht Antlaşması: AKÇT, ATKA (Avrupa Topluluğu Kurucu Antlaşması) ve AAET'nin birleştirilerek Avrupa Birliği şeklinde birleştirilmiştir (Bilici, 2013: 35).

Tablo 3: Avrupa Kömür Çelik Teşkilatından Avrupa Birliğine

YIL	YENİLİK
1952	Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT)
1958	Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET- Roma Antlaşması) Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (AAET)
1967	Füzyon Antlaşması –Avrupa Toplulukları
1993	AB (Maastricht) Antlaşmasıyla; AET, Avrupa Topluluğuna dönüşür. Ekonomiye ilave olarak Dış Politika-Güvenlik ve Adalet İçişleri alanında işbirliği başlar. Üç alanı kapsayan Avrupa Birliği hedefine yönelinir.
1999- 2003	Birliğin derinleşmesi ve genişlemesine yönelik Amsterdam ve Nice Antlaşmaları
Aralık 2009	Lizbon Antlaşması: AB Antlaşması varlığını sürdürür. ATKA, ABİDA (Avrupa Birliğinin İşleyişine Dair Antlaşma) adını alır. Sütun yapısı ortadan kalkar ve AB üç alanı kapsayacak şekilde tüzel kişilik haline dönüşür.

Kaynak: Bilici, 2013: 46.

Yukarıdaki Tablo-3’de ifade edildiği gibi AKÇT’den AB’ye Birlik yolunda birçok adımlar atılmıştır. Şunu da belirtmek gerekir ki, Maastricht Antlaşmasının oluşmasında Berlin Duvarı’nın yıkılmasıyla 3 Kasım 1990 yılında iki Almanya’nın birleşmesi, Merkezi ve Doğu Avrupa ülkelerinin Sovyet denetiminden kurtulmaları da etki etmiştir (<http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=105&l=1>, Erişim Tarihi:

09.09.2014). Avrupa Birliği'nin son önemli aşaması olan, 2007 yılında imzalanan ve 2009 yılında yürürlüğe giren Lizbon Anlaşması ile gerçekleşmiştir. Bu antlaşmayla, Birliğin daha demokratik ve etkili işleyen bir yapıya kavuşması hedeflenmektedir (<http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=105&l=1>, Erişim Tarihi: 09.09.2014).

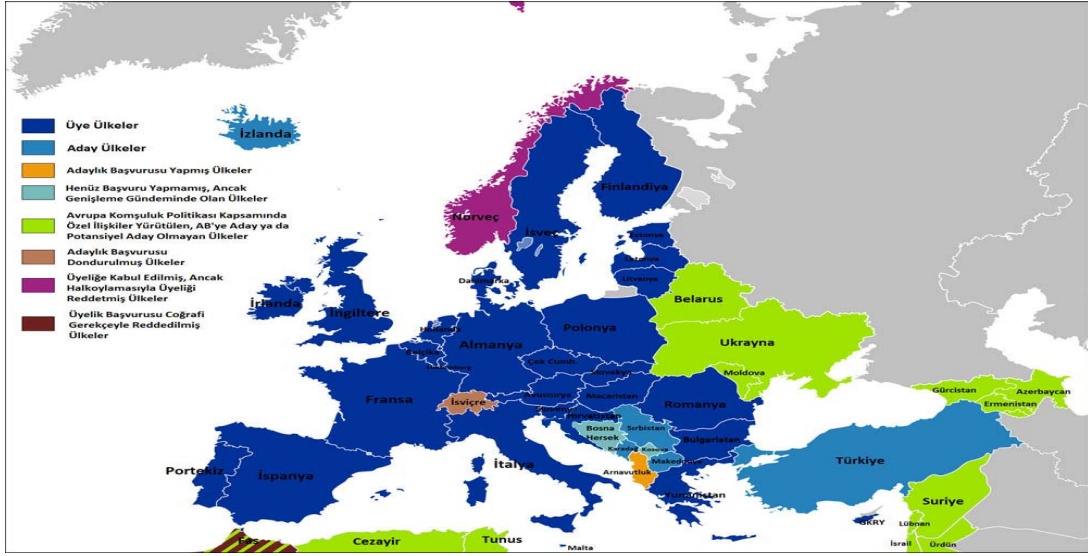
Tablo 4: Avrupa Birliği Genişleme Süreci

1957	Almanya, Fransa, İtalya, Hollanda, Belçika, Lüksemburg (Kurucu Üyeler)
1973	İngiltere, İrlanda, Danimarka
1981	Yunanistan
1986	İspanya, Portekiz
1995	Avusturya, İsveç, Finlandiya
2004	Polonya, Estonya , Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Slovakya, Slovenya, Litvanya, Letonya, GKRY, Malta
2007	Romanya, Bulgaristan
2013	Hırvatistan

Kaynak: <http://www.diab.gov.tr/images/basiliyayinlar/>, Erişim Tarihi: 10.10.2014.

Kurucu üyelerin ardından AB üyeliğine 22 ülke daha katılmış olup, Şekil-1'de Birliğin geniş bir alanın kapsadığı gösterilmektedir. AB günümüze kadar yeni üyelerinde eklenmesiyle genişleyen Birliğin de Tablo-4 ve Şekil-1'de görüldüğü üzere, ilk genişleme dalgası 1973 yılında Birleşik Krallık, Danimarka ve İrlanda'nın Topluluğa katılmasıyla olmuştur. Üye sayısı 1981 yılında Yunanistan'ın, 1986'da da İspanya ve Portekiz'in katılmalarıyla 12'ye ulaşmıştır. İkinci gelişme olan; 1995 yılında, Avusturya, Finlandiya ve İsveç'in katılımıyla da üye sayısı 15 olmuştur. Son genişle dalgası 2003 yılında, 10 yeni ülke (Çek Cumhuriyeti, Estonya, GKRY, Letonya, Litvanya, Macaristan, Malta, Polonya, Slovakya ve Slovenya) Avrupa Birliği'ne katılmıştır. 2007 yılında, Bulgaristan ve Romanya'nın katılımıyla AB'nin üye sayısı 27'ye yükselmiştir. En son Birliğe katılan ülke ise, 2013 yılında Hırvatistan olup, böylece AB üye sayısını 28'e yükselmiştir. (<http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=109&l=1>, Erişim: 09.09.2014).

Şekil 1: Birliğe Üye ve Üye Olmaya Aday Ülkeler

Kaynak: <http://www.diab.gov.tr/birlige-uye-ve-uye-olmaya-aday-ulkeler>, Erişim Tarihi:04.11.2014.

Üye sayısı gittikçe artan Birliği işleyişini etkileyen, düzenleyen, kararlar alan vb. Avrupa Birliği Antlaşmasının 13. Maddesi gereğinde de belirtilen Birliğin kurumları şunlardır (DTM, 2007: 15) :

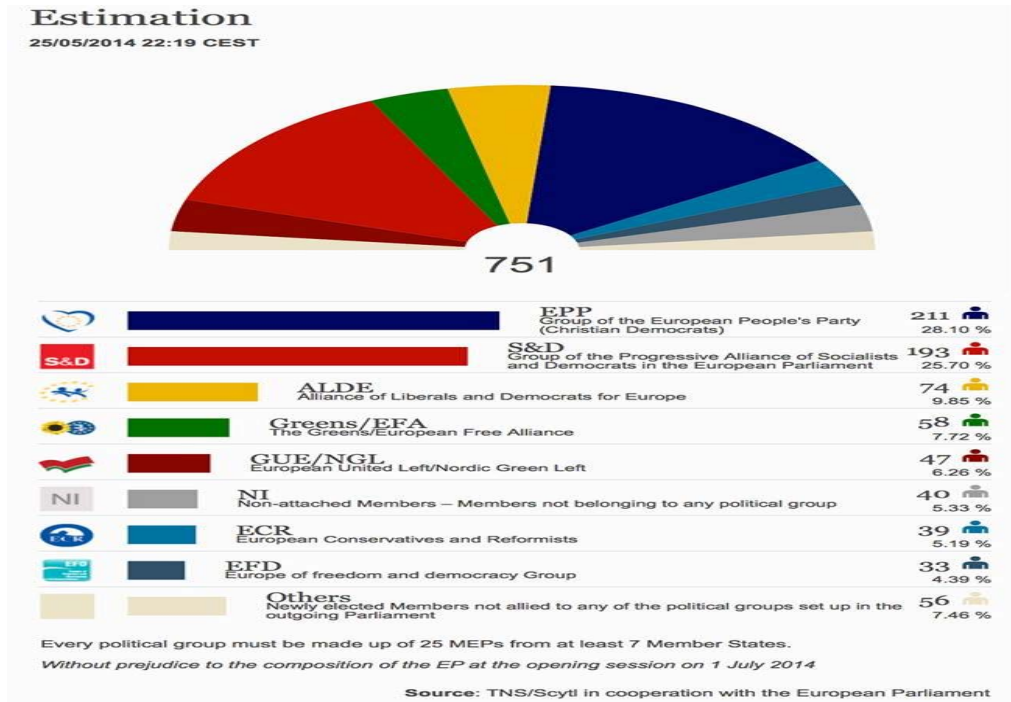
Şekil 2: Avrupa Birliği Kurumları

Kaynak: <http://abifm.ibb.gov.tr/avrupa-birligi/abnin-temel-organlari/>, Erişim Tarihi: 12.10.2014.

- Avrupa Parlamentosu: Genel Kurul olarak Strazburg'ta toplanan Avrupa Parlamentosu, tam bir yasama organı olmasa da Konsey birçok hususta karar alırken Parlamenta danışmaktadır. AB içindeki Komisyon ve Konsey arasında paylaşılmış yasama ve yürütme yetkilerinin kullanılmasının demokratik biçimde denetlenmesi amacıyla kurulmuş olup, AB kurumları içinde doğrudan halk tarafından seçilen organdır. AB üyesi ülkelerin vatandaşları olan Avrupa vatandaşları beş yılda bir yapılan Avrupa Parlamentosu seçimlerinde oy kullanabilmektedirler. Parlamento üye ülkelere göre değil, siyasi görüşlere göre gruplanmaktadır. Bugün için 7 siyasi parti ve bağımsız üyeler bulunmaktadır. En son yapılan 2014 seçimleri sonrası 750 üye ve bir Başkanı içerecek şekilde 751 olarak belirlenmiştir. Şekil-3'de ilgili seçim sonuçları yer almaktadır. Hangi üye devletin kaç parlamenter ile temsil edileceği üye devletlerin nüfuslarına göre tespit edilmektedir (DTM, 2007: 18-20; <http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=45628&l=1>, Erişim Tarihi: 09.09.2014).

Şekil 3: Avrupa Parlamentosu 2014 Yılı Seçim Sonuçları

Kaynak: <http://politikaakademisi.org/wp-content/uploads/estimation-ap-se%C3%A7imleri-2014.jpg>, Erişim Tarihi: 09.09.2014.

- Avrupa Komisyonu: AB'nin yürütme organı diye bileceğimiz Komisyon, yapısal fonların idare edilmesi görevini de üstlenmektedir. Komisyon AB'nin bürokrasisi işlevini görmekte ve her üye ülkenin bir Komiserle beş yıllık süre ile iş başına gelmektedir (DTM, 2007: 17-18). Merkezi Brüksel olan Komisyonun aynı zamanda AB müktesebatını, bütçeyi ve programları uygulamaktan, idari denetimden sorumlu kurumunu oluşturmaktadır (<http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=45629&l=1>, Erişim Tarihi: 09.09.2014).
- Avrupa Birliği Konseyi: Konsey, Topluluğu şekillendiren, yöneten ve dış politikasını belirleyen kurumdur. Konsey, üye ülkelerin Dışişleri Bakanlarından oluşmaktadır. Ele alınacak konuya göre ilgili bakanlar da katılabilmektedir. Avrupa Birliği Konsey Başkanlığını üye ülkeler tarafından dönüşümlü olarak, altı aylık süreler halinde yapılmaktadır (DTM: 15-17). Tablo-5'de 2010 yılından başlayarak dönem başkanlıkları yer almaktadır. 2014 ikinci altı ay başkanı olan İtalya, Türkiye'nin AB'ye üyeliğini, adaylık ve müzakere süreçlerini en çok destekleyen ülke olması nedeniyle müzakere sürecinin de canlandırılması beklenilmektedir (http://www.ikv.org.tr/images/upload/data/files/italyanin_ab_donem_, Erişim Tarihi: 10.09.2014).

Tablo 5: Avrupa Konseyi 2010-2018 Başkanlık Dönemi

YIL	İLK ALTI AY	İKİNCİ ALTI AY
2010	İspanya	Belçika
2011	Macaristan	Polonya
2012	Danimarka	GKRY
2013	İrlanda	Litvanya
2014	Yunanistan	İtalya
2015	Letonya	Lüksemburg
2016	Hollanda	Slovakya
2017	Malta	İngiltere
2018	Estonya	-

Kaynak: <http://www.ikv.org.tr/ikv.asp?id=263>, 10.09.2014.

- *Avrupa Birliği Zirvesi:* Avrupa Birliği'ne üye devletlerin başbakanları veya devlet başkanları ile Avrupa Birliği Zirvesi Başkanı ve Avrupa Komisyonu Başkanı'nın katılımı ile oluşmaktadır. Yılda dört defa toplanan Zirve, Birliğin gelişmesi ve Avrupa'nın bütünleşmesi doğrultusunda öncelikleri ve temel politikaları belirleyen kararlar almaktadır (<http://www.abgs.gov.tr/index.php?>, Erişim Tarihi: 10.09.2014).
- *Avrupa Birliği Adalet Divanı:* Lüksemburg'da 7 Ekim 1958 tarihinde kurulan ATAD (Avrupa Toplulukları Adalet Divanı), AB'nin Antlaşmalarından veya bunlara dayanılarak çıkarılan mevzuatlardan kaynaklanan anlaşmazlıkları çözen nihai taraftır (DTM, 2007: 21).
- *Avrupa Sayıştayı:* Sayıştay, Maastricht Antlaşması ile Birliğin resmi kurumlardan biri olmuştur. Kurumun görevleri, fonların toplanması ve harcanmasının kontrol edilmesi; AB'nin mali hareketlerinin doğru olarak kaydedilip kaydedilmediğinin, yasal ve düzenli olarak yürütülüp yürütülmediğinin incelenmesi ve bağlı kuruluşların harcamalarının incelenmesi gibi görevleri bulunmaktadır. Yaptırım yetkisi olmayan Sayıştay, hazırladığı raporlarla ilgili kurumların dikkatini çekmektedir.
- *Avrupa Merkez Bankası:* Dünyanın en büyük merkez bankası olan, Avrupa Merkez Bankasının görevleri şu şekildedir: AB'nin para politikasının tespiti ve uygulanması, fiyat istikrarını temin etmek, enflasyon seviyesini alt düzeyde tutma, döviz işlemlerinin yürütülmesi, üye devletlerin resmi döviz rezervlerinin tutulması ve yönetilmesi, ödeme sistemlerinin düzgün işleminin sağlanması görevlerini yerine getirmektedir (DTM, 2007: 25).
- *Diğer Kurum, Organ ve Ajanslar:* Avrupa Yatırım Bankası, Avrupa Ombudsmanı, Avrupa Veri Koruma Denetmeni, Avrupa Toplulukları Resmi Yayınlar Ofisi, Avrupa Personel Seçimi Ofisi, Avrupa İdare Okulu ve Topluluk Ajanslarından oluşmaktadır (DTM, 2007: 24-26).

Büyük bir Birlik olan, AB gerek tarihsel sürecindeki aşamalar gerekse kurumların çeşitliği ve gelişmişliği, üye olan ülkelerin gelişmişlik seviyesine etkisi Türkiye'nin Batıya yönelmesinde etkili olmuştur. Türkiye AB ilişkileri yarım yüzyıla dayanmaktadır (Keleş, 2013: 15). İlk olarak diyebiliriz ki, Türkiye'nin 1950li yıllarda çok partili hayata geçmesine sebep olan, siyasal anlayışın değişimiyle Batı ilişkilerini güçlendirme çalışmaları da başlamıştır. 1957 yılı seçimlerinde Demokrat Parti (DP) hükümet programında da şöyle denilmektedir: “Avrupa çapında bir Serbest Ticaret Bölgesi oluşturulursa Türkiye buna samimiyetle katılacaktır” (Çalış, 2006: 51). Bu düşüncelerin ardından 1959 yılında Avrupa Ekonomik Topluluğuna (AET) başvuruda bulunmuş ve 12 Eylül 1963 tarihinde Ankara Antlaşmasını imzalanmıştır. Bu anlaşma Türkiye ile Avrupa Birliği arasındaki ilişkilerin hukuki temelini oluşturmaktadır (Hiç Gencer, 2011: 2). Ankara Antlaşması uyarınca Türkiye-AET ortaklığının 3 dönemi şu şekilde özetlenebilir (Ceyhan, 1991: 487):

1.Hazırlık Dönemi: Anlaşmaya göre 5 yıl olarak öngörülen fakat görüşmelerin uzaması nedeniyle 8 yıl sürerek 1 Aralık 1964 - 31 Aralık 1972 tarihleri arasında kapsayan bu dönemde, Topluluk üstleneceği tek taraflı yükümlülüklerle Türk ekonomisini güçlendirmeyi ve Gümrük Birliği'ne geçişe hazır duruma getirmeyi taahhüt etmiştir.

2.Geçiş Dönemi: 1 Ocak 1973'te Katma Protokol'ün yürürlüğe girmesiyle başlayan bu dönemde taraflar karşılıklı ve dengeli yükümlülükler esasına dayanarak, sanayi ürünleri ticaretinde Gümrük Birliği'nin kurulmasını hedeflemişlerdir.

3.Nihai (Son) Dönem: Türkiye ile AET arasındaki ortaklık ilişkisindeki son dönem Ankara Antlaşması'nın 5. maddesinde şu şekilde vurgulanır: “Son dönem gümrük birliğine dayanır ve akit tarafların ekonomi politikaları arasındaki koordinasyonun güçlendirilmesi gerektirir”. Ankara Antlaşmasının ekleri ve yapısına bakıldığında AB nereye giderse Türkiye'nin de oraya gideceği anlaşılmaktadır.

13 Aralık 1983'te kurulan Özal başkanlığındaki ANAP hükümetinin programında “AET ile münasebetlerimizin esas hedefimiz tam üyelik olmakla beraber, bütün safhalarda münasebetlerimizin dengelenmesi esas alan bir anlayış içinde olacağız” ifadesi yer almaktadır. Geçen diğer yıllarda umut vermeyen bu

çerçeve karşısında Turgut Özal hükümeti resmi olarak Nisan 1987 yılında tam üyelik başvurusunda bulunmuştur (Çalış, 2006: 254). Komisyon Türkiye ile müzakerelerin açılması yerine Türkiye'nin AB ile AB üyelik sürecine kendisini hazırlaması ve Türkiye'ye yardım etmek için tavsiyelerde bulunmuştur (Barchard, 1998: 1- 44).

Türkiye'de yaşanan demokrasi sorunları, ekonomik ve ticari olarak içinde bulunduğu açmazlar, sanayinin yeterli olmaması ve toplumsal gelişmemişlik Türkiye ile topluluk arasında sıkıntılara sebep olmuştur. Aslında bu yıllarda diğer üye ülkelerde de bu tarz sorunlar olmasına rağmen AB üyeliğine kabul edilmiştir. Katma Protokol ile birlikte hazırlık döneminden geçiş döneminde geçilmiş ve nihayet 6 Mart 1995 tarihinde yapılan 36.Ortaklık Konseyi toplantısında alınan Gümrük Birliği kararıyla 1 Ocak 1996 son döneme geçilmiştir. Bu antlaşma Çiller'in o dönemdeki politikalarına göre Türkiye'nin AB ye arka kapıdan girme teşebbüsüydü (Çalış, 2006: 319-322).

AB Komisyonu 20 Temmuz 1997 Avrupa'nın geleceği ve özellikle genişlemeye ilişkin birliğin perspektifini ortaya koyan Gündem 2000 adlı kapsamlı bir rapor yayımlanmıştır. Gündem 2000'ne göre aday ülkeler (Çalış, 2006: 342):

1. Demokrasi ve hukukun üstünlüğünü esas alacak,
2. Siyasal çoğulculuk, seçme ve seçilme ile ifade ve dini özgürlüğünün anayasal düzeyde garanti altına alınacak,
3. Demokrasinin bütün kurumlarıyla işbirliğini sağlayacak,
4. Büyüyen bir pazar ekonomisiyle AB ile rekabet edebilecek yapıda olacak,
5. Son olarak AB'nin tüm müktesebatını benimsemeleri ve uyum göstermeleri de beklenmektedir.

Bu rapor kapsamında Birliğin bundan sonraki genişleme stratejisinin değerlendirmelerinin bundan sonraki genişleme stratejisinin unsurları ve başvuran ülkelere ilişkin durum değerlendirmelerinin hangi kriterlere göre yapılacağı ana hatlarıyla belirlenmiştir (DTM, 2007: 105).

Türkiye, siyasi durumu ve makro ekonomik istikrarsızlık nedeniyle genişleme perspektifinin dışında tutulmuştur. Aynı yılın Aralık ayında yapılan Lüksemburg Zirvesinde Gündem 2000 raporu çok küçük bazı değişikliklerle kabul edilmiştir.

Aralık 1997'deki Lüksemburg Zirvesi'nde adının tam üye adaylar arasında yer almadığını gören Türkiye'nin tepkisi, AB ile ilişkilerin tekrar gözden geçirme kararı olmuştur. Aralık 1999 Helsinki Zirvesi'nde Türkiye'nin adaylığının teyit edildiğini ve bu ülke için de bir katılım öncesi strateji ve Katılım Ortaklığı Belgesi hazırlanacağı ifade eden AB Konseyi'nin tutumundaki değişiklik ilişkilerde tekrar karşılıklı yükümlülük beklentilerin ön plana çıktığı bir döneme girilmesine sebep olmaktadır (Uysal, 2001: 140). 1999 Helsinki Zirvesi ile aday ülke olduğumuz kabul ve ilan edilmesinin ardından 2005 yılında müzakerelerin başlama kararı alınarak, müzakerelerin başlanması ile birlikte Türkiye için bir Müzakere Çerçeve Belgesi yayımlanmıştır (DTM, 2007: 288).

İlişkilerin bu noktaya gelmesinde AB'nin büyük rolü olduğu kadar Türkiye'nin de politik istikrarsızlığı ve antidemokratik uygulamaların önüne geçilememiş olmasının da etkisi vardır. Bundan sonraki süreçte Türkiye'nin gönlünü almak isteyen AB Helsinki Zirvesi ile Türkiye'nin aday ülke olduğunu deklare etmiş ve bundan sonraki süreç Türkiye'nin modernleşme tarihi açısından yeni bir döneme geçiş yapmasını sağlamıştır (Çalış, 2006: 367).

Bir ülkenin Avrupa Birliğine üye olabilmesi için gerekli koşullar, 1992 Maastricht Antlaşmasının 49. maddesine göre “Herhangi bir Avrupa devleti özgürlük, demokrasi, insan hakları, temel özgürlükler ve hukukun üstünlüğü ilkelerini kabul edenler Birliğe katılabilir” denmektedir. 1993 yılında Kopenhag da yapılan toplantı ile üyelik için gerekli şartlar belirlenerek AB'nin önü daha aydınlık hale gelmiştir. Üye devletler AB'ye katılana kadar yapmak zorunda oldukları koşullar şunlardır (http://europa.eu/pol/enlarg/index_en.htm, Erişim tarihi: 13.10.2014):

- İstikrarlı kurumlar ile demokrasinin garantiye alınması, hukukun üstünlüğü, insan hakları ve azınlığa saygı ve korunması,

- İşleyen piyasa ekonomisi ve bunun kapasitesinin rekabete dayalı ve güçlü olan Birliğin piyasası ile mücadele edebilir düzeyde olması,
- Üyelik yükümlülüklerine üstlenebilen, Birliğin amacını destekleyen bir kabiliyetinin olmasıdır.

Türkiye'nin tam üyeliğe hazırlanması için ilk yapması gereken yukarıda da belirtildiği gibi Kopenhag Kriterleridir. Bunun için aday ülkenin köklü reforma girmesi gerekir. Bunlar nasıl yürütüleceği konusunda Türkiye de idari bakımdan eksiklik söz konusuyken, 2011 yılında Avrupa Birliği Bakanlığı da kurularak bu eksiklikler hızla giderilmeye çalışılmaktadır. Türkiye bu kriterleri hem kendisini hem Avrupa'yı hem de diğer ülkeleri şaşırtacak şekilde yasa paketlerini ardı ardına çıkarmaya başlaması ile 2002 Kopenhag Zirvesinden önce son derece ılımlı bir hava vermiştir. Aralık 2004 tarihindeki Avrupa Konseyi toplantısında Avrupa Birliği ile Türkiye arasında müzakere takvimi oluşturulmuştur. Türkiye müzakerelerin tüm şartlarına yerine getirirse bile hala AB üyeliğine kabul edilmeme olabilecek bir seçenektir (Ersel ve Özatay, 2009: 9).

Türkiye'nin Kopenhag siyasi kriterlerini yeterli ölçüde karşılaması sonucunda 3 Ekim 2005 tarihinde yapılan Katılım Konferansı ile AB'ye katılım müzakereleri resmen başlamıştır. 'Müzakere Süreci' aslında bir pazarlık değil, kelimenin tam anlamıyla 'uyum süreci'dir (Karauçak, 2006: 15). Ekonomik kriterler ve AB Hukuku olan AB müktesebatına uyumun AB tarafından izleneceği dönemin başlamasıyla, bu kriterler ve müktesebata uyum, ilgili müktesebat başlıklarında müzakerelerin açılmasında ölçüt olarak kullanılmaktadır. Yaklaşık 120.000 sayfadan oluşan ve AB'yi kuran ve daha sonra değişikliğe uğrayan antlaşmaları, aday ülkelerin AB'ye katılırken imzaladıkları katılım antlaşmalarını, Konsey, Komisyon, Avrupa Toplulukları Adalet Divanı gibi Topluluk organlarının çıkardıkları tüm mevzuatı ifade eden Müktesebat, 31 başlık altında yürütülmüş olmasına rağmen bazı başlıkların geniş kapsamlı olmasından hareketle 35 başlığa çıkarılmıştır (Özerdem, 2011: 99).

Açılan fasıllarda⁶ çalışmanın konusu da olan, bölgesel gelişmeye yönelik 22. Fasıl “Bölgesel Politika ve Yapısal Araçların Koordinasyonu” konusunda Haziran 2013 sonunda AB Genel İşler Konseyince uzlaşma sağlanmıştır. Müzakere sürecinde mevcut durum ise, askıda bekleyenler, müzakereye açılanlar, müzakere pozisyonunu olup sunulanlar, AB Konseyince onaya açılmış ve açılış kriteri bekleyenler ve yine AB Konseyince görüşülmesi süren fasıllar bulunmaktadır (<http://www.ab.gov.tr/index.php?p=65&l=1>, Erişim Tarihi: 15.10.2014).

AB’nin doğuşu ve Türkiye’nin bitmek bilmeyen AB’ye üye olabilme sürecinde reformlarla olumlu etkileri Türkiye için ilerlemesini sağlasa da, üye olanlar arasında Türkiye’nin maruz kaldığı çifte standart kabul edilemez. Türkiye’nin AB’ye tam üye olma isteği başta ülke içinde istikrarı sağlayacağı, gelir dağılımının daha adaletli olacağı, bölgesel gelişmişlik farklarının azalabileceği gibi olumsuzlukların giderileceği inancıdır. Maastricht Antlaşmasında belirtilen üyelik şartlarına fazlasıyla uyan Türkiye, hala AB kapısında gereğinden fazlaca bekletilmek durumunda kalmaktadır. Bu yolda umulan ise, toplum olarak en fazla faydayı elde ederek üyelik ile sonuçlanması olacaktır.

2.1.2. AB Üye Devletlerinin Bölge Politikalarına Bakış Açısı

Yüzyıllardır kent demokrasilerinin yerel özerkliğin beşiği olan Avrupa, bu deneyimlerini Avrupa Birliği bütünleşme sürecinde daha yüksek standartlara getirmek için çalışmakta ve yerelleşmeyi Birlik düzeyinde kurumsallaştırmak için çeşitli politikalar gerçekleştirmektedir (Parlak, 2002: 41). Ulusüstü bir yapıya sahip olan AB, merkezileşme eğilimlerini kırmak ve çeşitliliği koruma isteği bölge olgusunun giderek önem kazanmasına sebep olmuştur (Mengi, 1998: 48). Avrupa Parlamentosu tarafından hazırlanan uyulması zorunlu olmayan, tavsiye niteliğinde, 18 Kasım 1988 yılında kabul edilen Avrupa Bölgeler Şartı da, büyüyen Avrupa’yı bölgeselleştirme yolu ile bütünleştirmeyi hedeflemektedir. Böylece sınırların daha kolay aşılabilir olması ve devletlerüstü işbirliği sağlama amacını taşımaktadır (Mengi, 1998: 51).

⁶ Fasıllarla ilgili detaylı bilgiye <http://www.ab.gov.tr/index.php?p=44460&l=1> adresinden ulaşabilirsiniz.

Bölge olgusuna bakış için daha da gerilere gidecek olursak, küreselleşme rüzgarının estiği zaman sadece ülkeler değil, kentler ve bölgelerde bu rüzgardan etkilenenlerden olmuştur. Küreselleşme süreci, yerelleşme ve bölgeselleşme de özendirici etkiler yaratmıştır. Ülkeden ülkeye bölgeye bakış açısında farklılıklar olup, 19.yüzyılda Fransa, İtalya, İspanya gibi ülkeler bölge olgusuna sıcak bakmazken; sadece eyaletler ve bölgeler arasındaki farklılıkları gidermek için çalışmışlardır. II. Dünya Savaşından sonra, bölge konusunda çekingen davranan ülkeler kalkınma planlarında bölgeyi araç olarak kullanmışlardır. Bunda katı merkezi yapıyı kırmanın etkisi olduğu kadar işlevsel zorunluluklarında etkisi bulunmaktadır (Keleş, 1997: 17).

19. yüzyılda yoğunlaşan merkezi yönetim ile yerel yönetim ilişkilerinde bugünü şekillendiren oluşumlar, Ortaçağ Avrupa'sının egemen güçleri olan hükümdar, feodal beyler, kilise ve ayrıcalıklı kentlerin otoritelerinin çözülmeye başlamasıyla, merkezi siyasal iktidarın gücünü daha da arttırması, aynı zamanda karşıt güçleri de doğurmuş ve yerel güçlerin (çevre) direnişi ve muhalefeti, yepyeni bir yönetim sisteminin temellerini atmıştır (Parlak, 2002: 53). Almanya'nın 1949 Bonn Anayasası ile tekçi (üniter) yapıdan vazgeçip, federal devlet sistemine geçmesi; Fransa, İspanya ve Belçika gibi ülkelerin taşra hizmetleri için anayasalarında, yasalarda değişikliklere gitmişlerdir. İngiltere de yerel yönetim düşüncesine bile soğuk bakarken birleşik bölge büroları oluşturmuştur. 20.yüzyılda bölgeye bakışın değiştiği adımları görülmektedir. Fransa yerellik (subsidiarite) ilkesini yaşama geçirerek çağdaşlaşma adımlarını atmıştır (Keleş, 1997: 17).

Yönetim ve denetim anlayışında yaşanan gelişmeler, klasik temsili demokrasinin toplumdaki hızlı gelişmeye cevap vermemesi, halkın yönetime katılma isteği, yerel yönetimlerin güçlendirilmesi ve yerel yönetimler üzerinde merkezi denetimin en aza indirilmesi konularındaki isteklerin artması, bu isteklerin uluslararası belgelerde ve anayasalarda daha açık biçimde yer almasına sebep olmuştur. En iyi çözümün yerelde aranması yerel yönetimlerin önemini arttırmıştır (Ekici ve Toker, 2005: 5).

Bugün kısmen oturmuş görünen ‘merkez- çevre’ ilişkilerinde denge ve başarı yüzlerce yıllık zorlu yolculuğun sonunda elde edilebilmiştir (Parlak, 2002: 51). Yarım yüzyıllık bu zorlu geçmişin ardından günümüzdeki gelişmeler de dâhil edildiğinde Avrupa’daki bu aşamalar, genellikle 6 grupta toplanmaktadır (Eryılmaz, 2002: 6).

1. 13. yüzyıla dayanan ama özellikle 16. yüzyıldan ve 18. yüzyıla kadar olan zaman diliminde daha belirgin olarak kentlerde görülen otonom gelişmeler, yerel ve kişisel haklar için bir temel oluşturmuştur.

2. Fransız ihtilali ile başlamış, Napolyon’un imparatorluk yıllarında devam ederek Batı Avrupa’nın pek çok bölgesinde yönetsel reformların yapılmasına neden olmuştur.

3. Alman federalizmini, Habsburg imparatorluğunun yıkılması ve 1917’deki Rus devrimi ile başlamıştır.

4. 1945’ten sonra Orta ve Doğu Avrupa’da komünistlerin kontrolü ele geçirmeleri ikili denetim sisteminin kurulmasıdır.

5. Batı Avrupa’da yerel yönetimlerini birleştirerek ve yeniden örgütlenerek fonksiyonel bölgelerin kurulmasıyla başlamıştır.

6. Komünizm sonrası Orta ve Doğu Avrupa’daki yeniden yapılanma sürecidir.

Bugün geldiği noktada AB’nin asıl amacı; ekonomik ve sosyal bütünleşmeyi sağlayarak ‘Avrupa kimliğini’ oluşturmak, Avrupa Hukuku sisteminin uygulanmasını sağlamak ve Avrupa vatandaşlığı ilkesini uygulamaktır. Küreselleşme süreci geleneksel dengeleri sarstığı gibi AB’de de bu süreçte nasıl bir pozisyon alacağı sorununu ortaya koymuştur. Küreselleşmenin tüm ulus-devletler üzerinde yarattığı etkiden dolayı AB’nin küresel düzende daha güçlü olması gerektiğini ortaya koymuştur. Küresel dünya düzenine ayak uydurmaya zorunlu olan AB artık içe odaklı strateji yerine dışa-odaklı dünya politikasına doğru değiştiğini göstermektedir (Kösecik, 2003: 146-147).

Avrupa Birliği bu hedefini gerçekleştirmek için yerel yönetimlere özel bir önem vermiştir. Modern yerel yönetim geleneğinin Avrupa’da oluşmuştur. Burjuvazinin yükselişi ile kendini yöneten kentler, kent devletleri Avrupa’nın farklı coğrafyalarında Avrupa’nın bugünkü kimliğinin gelişmesine damga vurmuştur

(Çukurçayır, 2009: 29–30). Yerel yönetimler konusunda Avrupa bütünleşme sürecinde yerlerini henüz bulabilmiş değildirler. Avrupa Birliği'nin kurulması, üye ülkelerin ve aday ülkelerin egemenliklerinden giderek artan bir bölümünü Birliğe bırakmalarını zorunlu kılmıştır (Keleş, 2006: 83).

AB bölgeye önem verirken, hem AB'nin bölgeye bakışı hem de AB'ye üye olan devletlerin bölgeye bakışı farklılıklar göstermektedir. Öncelikle AB açısından bölgeyi değerlendirecek olursak, planlama anlamında ele almak gerekmektedir. Çünkü bölgeye bakış ve buna uygun yapılacak çalışmalar için sınıflandırma planlama şeklinde olacaktır. Planlama anlamında ifade edilmesinin bir diğer nedeni, AB ülkeleri devlet ve yönetim yapılarından bağımsız olarak plan bölgelerine sahiptir. Kısaca, ekonomik kaynakların kullanımı için oluşturulan programların uygulanması için oluşturulmuştur (Mengi, 1998: 48). Bu bölgeler, kent-metropol alandan çok geniş kırsal bölgeye kadar çeşitli boyutlardadır. Bir kısmı kültürel, sosyal, ekonomik açıdan, bir kısmı işlevsel açıdan bütünlük gösteren birimlerdir (Özerdem, 2011: 100). Bölgelerin veya eyaletlerin Avrupa Topluluğun kurucu antlaşmalarında adları geçmezken, 1988 yılında Bölgesel ve Yerel Yönetimler Komisyonu ile temsil edilmeye başlanmıştır. Maastricht Antlaşması ile bugünkü önemlerini kazanmışlardır (Mengi, 1998: 42).

Bölgeler otoritelerini ulus-aşırı oyuncular ile Brüksel'de bölge ofislerinin kurulması ve bölgesel derneklerle ağların oluşturulması gibi alanlarla temsil etmektedir. Hatta Brüksel de ilk bölge ofislerini kuran Fransız bölgeleri, İspanya ve Alman bölgeleri olmuştur. 2003 ve 2004 yıllarında itibaren, Fransız bölgelerine AB bağlamında daha fazla kaynak sağlamak için Fransız bölgesel seviyesi güçlenmiştir. Fransa, AB politikalarının uygulanmasını yeni siyasi fırsat yapısı olarak görmekte ve bölgelere yeni normlar ve hareket kaynakları kazandırmaktadır. Yeni siyasi ağlar kurularak, bölgelerin yönetim kapasitesi güçlenmiş, elitlerin ve sosyal grupların kendi aralarındaki ilişkileri bir an önce yapılandırılarak ortak çıkar haline getirilmiştir (Pasquier, 2009: 51-53).

AB üye ülkelerin bölgeselleşmeleri incelendiğinde mevcut tek türlü gerçekleşmemiştir. Üye ülkelerin bir kısmında tarihsel bölgeleri olan İtalya, Belçika

ve İspanyadır. Yine İsveç, Yunanistan ve Birleşik Krallıkta da aşağıdan yukarıya gelişen yaklaşım mevcuttur. Almanya ise, komünist rejimin çökmesinin ardından yerelleşme eğilimleriyle bölünmüş bölgeleri birleştirmeyi, böylece büyük yönetim birimleri oluşturmuştur. Yine Bulgaristan, Macaristan, Slovakya, Slovenya da bu şekilde bölgeselleşmiştir (Reeves, 2006: 39-40). Almanya, Avusturya ve Belçika gibi federal devletlerde eyaletler mevcut iken, İspanya, İtalya, Hollanda ve Fransa da görece güçlü bölgeler; Lüksemburg, İngiltere, İrlanda, Danimarka, Portekiz, Finlandiya ve Yunanistan da yerel yönetimler yer almaktadır (Mengi, 1998: 48). Tablo-6, üye ülkelerin bölge ve devlet yapısına göre sınıflandırılmaları bulunmaktadır:

Tablo 6: AB'ye Üye Ülkelerin Devlet Yapısı

Klasik Üniter Devletler	Devlet Erkinin Yerel İdarelere Devredildiği Üniter Devletler	Devlet Erkinin Bölgelere Devredildiği Üniter Devletler	Bölgeselleşmiş Üniter Devletler	Federal eyaletler	Politik ve Ekonomik Dönüşümü İçindeki Bölgeler
Lüksemburg Yunanistan İrlanda	Danimarka Norveç İsveç	Portekiz İngiltere Fransa Hollanda Finlandiya	İtalya İspanya	İsviçre Avusturya Almanya Belçika	Çek Cumhuriyeti Macaristan Polonya

Kaynak: Balchin, 1998: 54; aktaran, Tifrikçigil, 2010: 75.

AB ülkelerinin devlet kurumları açısından farklılıklar bulunmaktadır. Genel olarak dört farklı devlet yapısı bulunmaktadır. Bunlar, ‘federal devlet’, ‘bölgeselleşmiş devlet’, ‘yerelleşmiş devlet’ ve son olarak ‘üniter devletler’dir. Bunlardan federal devlet yapısı bağımsız devletin birçok özelliğini taşımakta olup, bölgeselleşmiş devlette ise, geniş özerkliği, yasama yetkisi olan anayasayla düzenlenmiş orta düzey birimleri içermektedir. Bölgesel kademe olan ‘yerelleşmiş devlet’, anayasa koruma çerçevesinde seçilmiş organlar tarafından bağımsız bir biçimde görevlerini yerine getiren bir birim olarak düzenlenmesine karşın ayrıca orta kademe faaliyetlerinin maliyetini kendisi karşılamaktadır. Son olarak üniter devlet,

orta kademe güçlü merkezi kontrol altındadır. Merkezi bütçe tarafından faaliyetleri desteklenmektedir (Kovacs, 2006: 94).

1980’li yıllardan beri Fransa bölge yönetimini güçlendirmektedir. Fransa’daki bölgeler, yerel yönetim birimleri, ademi merkeziyetçi olan ve çoğunlukla belli tarihsel geçmişe sahip olan bölgelerdir (Mengi, 1998: 47-48). 1980’lerin başında Fransa da iktidara gelen, Mitterrand yerel yönetimlere şu şekilde dikkat çekmektedir: “Fransa’nın kurulabilmesi için, geçmişte, güçlü ve merkeziyetçi bir iktidara gereksinme duyulmuştur. Bugün ise, dağılmaması için, siyasal erkin ağırlıklı olarak yerel yönetimlere bırakılması (desantralize edilmesi) zorunlu duruma gelmiştir” (Keleş, 2013: 159). Fransız bölgeleri, Birlik politikalarına dolaylı bir şekilde ulusal devlet aracılığıyla olmaktadır. Yani, Avrupa Birliğine yalnızca bölgeler politikası konusunda, Fransız devletine etki ederek katılma olanağına sahiptirler. Devlele bölgeler arasında öngörüşme yapılmaktadır. Aynı zamanda Fransız delegasyonunun bölge temsilcileri Avrupa Komisyonu’na projeler de önerebilmektedir (Mengi, 1998: 50).

İngiltere, bölgeselleşme eğilimine diğer ülkelere göre geç kaldığını söylemek mümkündür. 1960’lı yılların başlarında Bölgesel Planlama Kurulunun kurulması, 1976 yılında Gelir Kalkınma Ajansı ve İskoçya Kalkınma Ajanslarının kurulmasıyla, bölgeye önem verilmeye başlandığı anlaşılmaktadır. Bölgesel yönetim örnekleri ise, İşçi Partisinin iktidarı ile başlamaktadır. 1 Nisan 1999 tarihinde de BKA’lar faaliyet geçmiştir (Karasu, 2005:197-200).

Bölge, İtalya’nın bir yerel yönetim türüdür (Keleş, 2013: 164). İtalya da, 1987 yılında çıkarılan yasa ile daha öncesinde görüş bildirme ile sınırlı tutulan bölgeler, artık çıkarılan bir yasa, hükümeti, bölgeleri Avrupa Topluluğu’nun tüm mevzuatı ve çalışmaları ile ilgili olarak bilgilendirmekle yükümlü kılmaktadır (Mengi, 1998: 50).

Avrupa entegrasyonuna, Fransız devleti yetkilerini sahadaki temsilcilerine dağıtarak gerçekleştirmiştir. Bölgeler, kendilerini daha avantajlı konumlandırma çabası içinde olup, bu etkileri adem-i merkezileşmeye ve AB’nin bölge politikaların da etkisiyle Fransa kamu politikasında söz konusu olan çıkarların bölgeselleşmesi olarak yansıtmaktadır. Fransız bölgeleri AB kurallarına uyarlama, geleneksel

mekansal gelişimde büyük değişimlere neden olmuştur. Bu değişimde etkili olan, çok yıllık kalkınma planı hedefleri ve fon sağlama mekanizmalarıdır. Çok yıllık kalkınma planı, Fransa ulusal devleti, yerel otoriteler ve bölge meclislerinin birlikte katılımıyla hazırlanmaktadır. CPER (contrats de plan Etat- Regions), kamu politikalarının merkez çevre ilişkilerini organize eden kurumsal mekanizmadır. İlk olarak 1988’li yıllarda adem-i merkeziyetçi yapının uygulanmasıyla yeniden oluşturulan yapısal fonlarla bölgesel ve yerel aktörlere kaynak sağlanmıştır. Fransa bölgeleri çeşitli programlarla Lider, Interreg, ‘pays’ gibi yeni yerel kalkınma politikalarını kurumsallaştırmıştır (Pasquier, 2005, <http://www.forumpartnerships.zsi.at/attach/RomainGRiP.pdf>, Erişim: 27.09.2014).

İspanya AB’ye üçüncü genişleme dalgasıyla, İber Yarımadası genişlemesi olarak da tanımlanan, Portekiz’le birlikte 1 Ocak 1986 yılında AB’ye üye olmuştur (http://www.ab.gov.tr/files/rehber/02_rehber.pdf, Erişim: 09.08.2014). İspanya bölge konusunda uzun bir süre şiddet olayları ile karşı karşıya gelmiş, ETA diye bilinen ayrılıkçı akımlar nedeniyle ülke bölgeselleşme ve yerelleşme konusuyla yakından ilgilenmek zorunda kalmıştır. Çözümü 1978 yıllarında özerklik tanımakla bulmuştur. Özerk olan bu topluluklar, merkezi yönetimin yasalarına ve işlemlerine karşı ‘yetki aşımı’ gerekçesiyle Anayasa Mahkemesine başvurabilmektedirler. Aynı zamanda her topluluğun yasama organı bulunmaktadır (Keleş, 2013:161-163).

1922 yılında bağımsızlığını alana İrlanda, 29 yönetim bölgesi bulunmaktadır. İngiliz sistemiz ‘county’ alan ve 29 bölge konseyi, 5 şehir konseyi ve 75 ilçe konseyi olmakla birlikte ülke genelinde 114 yerel idare makamı bulunmaktadır. Parlamenter sisteme sahip olan İrlanda, temsilciler meclisi ve senato olmak üzere ikili meclis sistemi bulunmaktadır. 1973 yılında İngiltere ile birlikte AB’ye üye olan İrlanda, ekonomik açıdan Avrupa’nın ‘hasta adamı’ olarak anılırken dışa dönük ekonomi tercihi AB’nin desteklediği fonlar gibi alanlarla kendisini ‘kent kaplanı’ olarak anılmasını sağlayarak hızla gelişme göstermiştir. Shannon Development ülkenin bölgesel ekonomi alanında uzmanlaşmış tek kalkınma ajansıdır. Shannon kamu girişimcisi olarak kurularak, faaliyetleri merkezi hükümetin ülkesel ve bölgesel gelişme eksenleri ve politikalarıyla paralel hareket etmektedirler. Kalkınma programlarını yaklaşık 30 sene önce benimsenmesi, farklı ülkelerde büroların

kurulup yabancı yatırımcıların teşvik edilmesi gibi alanlarda yoğunlaşarak bölgesel dengesizliklerini giderme yolunda çalışmalarda bulunmaktadırlar (http://www.oka.org.tr/Documents/irlanda_kapak_merged.pdf, Erişim Tarihi: 08.10.2014).

2.2. AVRUPA BİRLİĞİ'NİN BÖLGESEL POLİTİKALARI

Birlik olarak dünyanın en zengin bölgelerinden olan AB, kendi içinde büyük gelir ve imkân farklılıklarının olduğu bir topluluktur. Farklı kültür, dil, tarih ve geleneklerden oluşan, mozaik bir yapıda olan AB, Birliği oluşturan 28 üye ülke arasında sosyo-ekonomik farklılıkları olduğu gibi üye ülkelerin bölgeleri arasında da önemli dengesizlikler mevcuttur (Cihangir, 2011: 6). Bölgelerin coğrafı olarak olumsuz koşulları veya sınırda yer almaları da bölgelerin geri kalmasına sebebiyet vermektedir. Birlik içerisinde yaşanan bu olumsuzlukların sebebiyet verdiği bölgesel dengesizliklerin giderilmesi için AB bölgesel politikalar uygulamaktadır (Keleş, 2013: 143).

Birlik içerisinde yaşanan dengesizliklerin giderilebilmesi için öncelikle dengesizliğe sebep olan problemlerin tanımlanması, uygulanan politikaların daha kolay anlaşılmasını sağlayacaktır (Ergüder, 2004: 7). Bütünleşme sonucu AB, geniş piyasa koşullarıyla mal ve üretim faktörlerinin serbestliği, rekabeti attırıp etkinlik derecesini de arttırmaktadır. Fakat bu durum bölgesel dengesizliklerinde artmasına sebep olmuştur (Elmas, 2001: 30). Bölgelerarası gelişmişlik farklılıklarını ortaya çıkaran en temel neden, kalkınma süreci yaşayan ülkelerde, ekonomik gelişmenin ülkenin tüm bölgelerinde aynı anda başlayamaması ve belirli ayrıcalıklı yerlerde ortaya çıkan gelişmenin bu noktalarda yoğunlaşmasıdır. Bunun sonucunda kalkınma noktaları etrafında, ekonomik ve sosyal hareketlilik artmakta ve bölgelerarası dengesizlikler ortaya çıkmaktadır (Dinler, 2012: 113).

AB bünyesinde bölgesel farklılıkların bir diğer nedeni de küreselleşmeyle paralellik göstermeyen sanayi, yapılanma ve sonucunda ortaya çıkan verimli çalışmayan yerel işgücü ve diğer bölgelerden gelen nüfus göçü ile yaşanan iş kaybı, gelir düzeylerinin farklılaşmasına yol açmaktadır. AB ülkelerarası gelişmişlik farkı ve ülkelerin kendi içinde bölgesel farklılıklara yönelik politikalar uygulamaktadır. Bu farklılıkların dışında AB bünyesindeki eşitsizlikleri oluşturan temel

endüstrileşmiş mekânlar dikkati çekmektedir. Bunlar, İngiltere'nin Güneyi, Almanya'nın Batısı, İtalya'nın Kuzeyi, Fransa'nın Kuzey Batısı gelişmiş bölgelerdir. Aynı zamanda AB içerisinde daha az gelişmiş olan, Güney İtalya, Kuzey Doğu İngiltere, Güney-Batı Fransa, Güney- Doğu Almanya'dır. Bu örneklerde gösteriyor ki, topluluk içerisinde bulunan gelişmiş bölgeler odak ekseninde kümelenmiştir (Elmas, 2001: 30). Birlik içerisinde en zengin bölgelerini de Londra, Hamburg ve Brüksel oluşturmaktadır (Keleş, 2013: 143).

Avrupa Birliği'nin ülkeler ve bölgeler arasında eşit ve dengeli gelişimini sağlaması, Roma Antlaşması'nda ifade edildiği gibi “az gelişmiş bölgelerin geriliği ve çeşitli bölgelerarasındaki farklılıkların azaltılması” konusuna değinilerek, Topluluğun bölgesel politikası yaratılmasa da bu hükümden bölgesel farklılıkların gidermek için çaba sarf edeceği anlaşılmaktadır (Swift: 1978: 10).

Aynı zamanda Avrupa Birliği bünyesindeki bölgesel dengesizlik zamanla azalabildiği gibi artmakta olup, Avrupa Birliği nüfusunun en zengin %10'u ile en yoksul %10'u arasındaki fark, beş kat yükselmiş ve İspanya, Portekiz, Yunanistan'daki bölgelerin çoğu %75 barajını aşamamış durumdadır (Filiztekin, 2008: 106). EUROSTAT'ın 2007 yılı verilerine göre; İtalya, Fransa ve Federal Almanya gibi ülkelerde büyümenin yavaşlamasına karşın, çevre ülkelerin hızlı bir büyüme devam etmektedir (Keleş, 2013: 107). 2009 yılı satın alma gücü paritesi kişi başı milli gelir hesaplamalarında⁷ Lüksemburg'un en fazla, Bulgaristan ise en düşük değere sahip olduğu anlaşılmaktadır (Akpınar vd., 2011: 57). AB'deki bölgeler arası dengesizliklerin iki katına çıkmasındaki temel etmen, 2004 Mayıs'ında gerçekleşen ve Merkez ve Doğu Avrupa ülkeleri ile Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY) ve Malta'yı Birliğe dâhil eden; Bulgaristan, Romanya'nın ve en son Hırvatistan'ın da AB'ye üye olması, bölgesel eşitsizlikler aday ülkelerin de Birliğe katılımıyla daha da arttırmıştır (Özerdem, 2011: 100).

Tüm bu dengesizlikleri azaltma yönünden AB bölgesel politikaların gelişimi günümüze kadar değişiklik göstermiştir. 1980 öncesi dönem, 1980-2004 dönemi,

⁷ AB bünyesindeki en gelişmiş ve en az gelişmiş bölgelerle ilgili daha kapsamlı istatistikî bilgiye <http://epp.eurostat.ec.europa.eu> adresinden ulaşabilirsiniz.

2004 sonrası ve 2013 sonrası şeklinde genel bir tasnifle AB bölgesel politikası anlayışındaki değişim incelenebilir. *1980 öncesi* dönem de bölgesel politikaları, bölgeye sermayenin çekilmesi böylece kalkınmanın motoru olan imalat sanayi üretimi ve fiziksel altyapının geliştirilmesine yönelik çalışmaları kapsamaktadır (Kumral, 2006: 281). Avrupa Yatırım Bankasının kurulması ve kurulan fonlarla çalışmalara destek olunmasına rağmen 1970 krizi AB bölgeleri arasındaki farkın artmasına neden olmuştur. 1975 yılında artık AB’de bölge kavramı daha çok bölge planlama kapsamında değerlendirilerek bölgesel altyapı oluşturmak için Bölgesel Politika Komitesi ve Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu (ERDF) oluşturulmuştur (Akşahin, 2008: 37).

1980- 2004 ikinci dönemi kapsayan ve kriz sonrası dönem olarak bölge planlarının yetersiz kaldığı bunun yerine içsel büyüme yaklaşımı benimsenmiştir. Böylece daha önceden danışmanlıkla sınırlı olan bölgesel otoriteler, bölgesel planların hazırlanması ve uygulanmasında etkin rol almaya başlamışlardır (Kumral, 2006: 281). 1998 reformlarıyla geri kalmış bölgeler, endüstriyel gerileme içinde olan bölgeler ve kırsal bölgeler olarak üç hedef bölge oluşturulmuştur (Balchin, 1998: 16; aktaran Tiftikçigil, 2010: 57).

2004 sonrasında ise, AB Konseyinin 18 Şubat 2004 tarihinde üçüncü ekonomik ve sosyal uyum raporunu kabul etmesi ayrı bir bölgesel politika anlayışı dönemine geçişe sebep olmuştur. Kabul edilen 2007-2013 dönemine ilişkin rapor olan, “Yeni Uyum Ortaklığı: Yakınsama, Rekabetçilik ve İşbirliği” ile uyum politikası vizyonunu açıklamıştır. Yakınsama, az gelişmiş bölgelerin, büyüme ve istihdam koşullarının iyileştirilmesi ve bu şekilde gelişmiş bölgelere ekonomik yakınsamalarının hızlandırılmasıdır. Yakınsamanın temel amacı, AB ortalamasının %75’nin altında olan bölgelere yöneliktir. Bölgelerin rekabet gücünün arttırılarak yatırımcılar için çekiciliğinin arttırılması ve işgücüne daha çok iş olanakların yaratılması sağlanması hedeflenmiştir. Bu amaçlar için bölgeler arasında sınır ötesi, uluslararası ve ulusal düzeydeki işbirliğinin geliştirilmesine yönelik projeler geliştirilmesidir (Kumral, 2006: 282).

13 Nisan 2010 tarihinde Bölgeler Komitesi tarafından Brüksel’de gerçekleştirilen konferansın, Avrupa 2013 sonrası politikaları; uyum, bağlılık, birlik ve bütünlük çerçevesinde komşuluk politikaları, sınır-ötesi işbirliği ve bölgesel işbirliği anlayışıyla daha esnek daha modern ve daha verimli bir bölgesel politika arayışı başlamıştır. Bu son dönemde, akılcı, sürdürülebilir ve kapsayıcı gelişme olarak Avrupa 2020 Stratejileri benimsenmiştir (Özcan ve Gülşen, 2010).

Tablo 7: Avrupa Birliği’nin Bölgesel Girişimleri

Girişim	Amaç	Uygulama Dönemi
ADAPT	Emek gücünün gelişmelere göre eğitilmesi	1994- 1999
ENVIREG	Çevrenin geliştirilmesi	1989- 1993
Employment	Kadınlara, gençlere ve engellilere istihdam sağlama	1994 – 1999
Equal	Emek piyasalarındaki ayrımcılığı ve eşitsizliği ortadan kaldırma amacını gütmektedir. Bu girişim Avrupa istihdam stratejinin dört ayağı olan istihdam yaratabilme, girişimci ruhu oluşturma, değişim kapasitesi yaratma ve eşit fırsatlar sunma amacına hizmet etmektedir.	2000- 2006
INTERREG	Sınırlar arası kooperasyon, enerji ağlarının geliştirilmesi, su kaynağı yönetiminde uluslararası kooperasyonun sağlanması	1989- 1993 1994- 1999
Interreg III	AB içindeki ortak sınır bölgeleri, AB üyesi ülkelerle sınırları bulunan ülkelerin komşu bölgeleri ve diğer bölgeler arasında kalkınma açısından denge sağlayarak ekonomik ve sosyal uyumu oluşturmak	2000 – 2006
KONVER	Askeri faaliyetlere bağımlı bölgelerin farklı alanlara kaydırılması	1994 – 1999
LEADER	Kırsal ve tarımsal bölgelerde yerel kalkınma	1989 -1993 1994- 1999
Leader+	Kırsal sosyoekonomik topluluklara ya da eylem gruplarına destek vererek ve bu grupları bir araya getirerek sürdürülebilir kırsal kalkınmayı sağlamak, bu grupların kırsal kalkınma programlarını ve yapısal uyum hedeflerini oluşturmak ve birleşik ve yenilikçi kalkınma stratejileri üretmek	2000 – 2006
PEACE	İrlanda’nın kuzeyinde ve İrlanda’nın sınır komşularında barışın ve uzlaşmanın sağlanması	1994 -1999
PESCA	Balıkçılık endüstrisinin yeniden yapılanması	1994 – 1999

Kaynak: Balchin, aktaran; Tiftikçigil, 2010: 61.

Tablo 7 (Devamı): Avrupa Birliği'nin Bölgesel Girişimleri

Girişim	Amaç	Uygulama Dönemi
PRISM A	Firmalara altyapı ve servis sektörlerini geliştirmeleri amacıyla yardımda bulunmak	1989- 1993
RECHARR	Kömür madeni açısından zengin bölgelerin dönüştürülmesi	1989- 1993 1994- 1999
REGEN	Az gelişmiş bölgelere doğalgaz ve elektrik hizmetlerinin sağlanması	1989- 1993
REGIS	Merkezden çok uzak bölgelerin desteklenmesi	1989- 1993 1994- 1999
RESIDE R	Çelik açısından zengin bölgelerin dönüştürülmesi	1994- 1999
RETEX	Tekstil endüstrisine bağımlı bölgelerin farklı alanlara kaydırılması	1994-1999
SMEs	KOBİ'lerin uluslararası rekabet koşullarının sağlanması ve geliştirilmesi	1994-1999
STRIDE	Yenilik ve kalkınma	1989-1993
URBAN	Krizden etkilenen bölgelerin restorasyonu	1994-1999
Urban II	Kriz içindeki kentsel alanların ekonomik ve sosyal dönüşümünü sağlamak amacıyla yenilikçi kalkınma modellerinin oluşturulması ve uygulanması	2000-2006

Kaynak: Balchin, aktaran; Tiftikçigil, 2010: 61.

Tablo-7'de AB'nin bölgesel farklılıkları azaltmak için uygulandığı politikalar yer almaktadır. Kadınların girişimciliğe, yenilik ve kalkınmanın hızlandırılması, emek gücünün geliştirilmesi, çevreye verilen önem gibi birçok alanda dönüşümler sağlayacak politikalar hazırlamıştır (Tiftikçigil, 2010: 60). Bu çerçevede oluşturulan Avrupa Birliği Bölgesel Politikası'nın üç ana hedefi bulunmaktadır. Bunlar (Özerdem, 2011: 100) :

1. Yapısal uyumu ve geliştirmeyi teşvik etmek
2. Bölgelerin karşılaştığı yapısal güçlükleri ortadan kaldırmak
3. Bölge sistemlerinin modernizasyonunu eğitim politikalarıyla uyumlaştırmak.

Bölgesel farklılıkları gidermek için uygulanan bölgesel politikaların temelinde iki önemli kavram olan ‘dayanışma’ ve ‘uyum’ bulunmaktadır. Dayanışma, sürdürülebilir gelişme politikasının temeli olup, Amsterdam Antlaşmasının önsözünde ve 158. maddesinde de belirttiği gibi ekonomik ve sosyal açıdan geri kalan bölgeleri ve bu bölgelerde yaşayan yurttaşları hedef almaktadır (Özer, 2011: 30). Uyum ise, Birlik bünyesine yeni üyelerin katılmasının da etkisiyle oluşan bölgeler arası dengesizliklerin en aza indirilmesi için uygulanan bölgesel politikadır (Keleş, 2013: 61).

Bölgesel gelişme politikalarının uygulanabilmesi için, AB İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması (NUTS) yapılmış, Düzey I, Düzey II ve Düzey III olarak belirlenmiştir. Bu sınıflandırmadaki amaç, üye ülkeler arasındaki uyumun sağlanması, bölgelerin ekonomik ve toplumsal değerlendirmelerinin yapılması ve bölgelerin Birlik fonlarından yararlanmasıdır (Keleş, 2013: 146). Düzey I, II ve Düzey III bölgelerinin kapsamı ise aşağıdaki gibidir.

- *Düzey I:* Nüfusu 3 milyon ile 7 milyon arasındaki büyük sosyo-ekonomik bölgelerdir.
- *Düzey II:* Nüfusu 800 bin ile 3 milyon arasındaki bölgesel politikaların temel bölgeleridir.
- *Düzey III:* Nüfusu 150 bin ile 800 bin arasındaki bölgelerdir.

Bu sınıflandırmalar ile Avrupa Birliğinde bölgesel politikaları yedi hedef çerçevesinde uygulamaya çalışmaktadır. Bu hedefler sırasıyla (Arslan, 2006: 162-163):

Hedef 1: Kişi başı GSYİH’sı Birlik ortalamasının %75’inin altında olan, az gelişmiş bölgelerin kalkındırılması bu kapsama alınmaktadır.

Hedef 2: Sanayi sektöründeki ağır endüstriyel gerileme yaşayan bölgeler değerlendirilmektedir.

Hedef 3: Uzun dönemli işsizlikle mücadele, genç nüfusa istihdam sağlama ve işgücü piyasa koşullarının şekillendirilmesi şeklindedir.

Hedef 4: Birlik içerisinde sanayi ve üretim sistemlerin değişmesinden dolayı istihdam edilen işgücünün eğitilmesiyle uyumu sağlamak.

Hedef 5a: Tarımsal yapının (çiftçiler, balıkçılar) ve üretim yapılarındaki değişimlere karşı karşıya olan ürünlerin işlenmesi ve bu işlenen ürünlerin pazarlanmasında çalışanlar bu kapsamda değerlendirilmektedir.

Hedef 5b: Kritik durumdaki kırsal yöreler bu kapsamdadır.

Hedef 6: 1994 yılında Avusturya, Finlandiya ve İsveç ile yapılan üyelik antlaşması sonucunda oluşan, düşük nüfus yoğunluğuna sahip olan bölgelerin kalkındırılması kapsamındadır.

Oluşturulan hedeflerden bir kısmı (1,2,5b,6) geri kalmış bölgelerin ekonomik kalkınması ve yeniden yapılanmasını ele alırken, diğerleri (3,4,5a) bölgelerde yoğun olan işsizliği hedef almaktadır. 2000 yılında ise, fon tahsisinde yoğunlaştırma hedefinden dolayı, hedef sayısı üçe indirilmiştir. Bu hedefler (Arslan, 2006: 164-165):

(Hedef 1) Kalkınmada Geri Kalmış Bölgeler: Yoğunlaştırılmış Hedef 1, daha önce hedeflenmiş olan, Hedef 1 ve Hedef 6 da yer alan, kişi başı GSMYİH'nın Birlik ortalamasının %75'inin altında olan bölgelerin ve nüfus yoğunlu az olan bölgeler bu kapsamda değerlendirilmektedir.

(Hedef 2) Yapısal Krizdeki Bölgeler: Hedef 2 ve Hedef 5b de yer alan durgunluğa girmiş, yoğun işsizlik yaşayan bölgeler ve gelişmemiş kırsal bölgeler bu kapsamdadır.

(Hedef 3) İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi: İşsizlikle mücadele etmek için aktif emek piyasası, bunun için fırsat eşitliği sağlama, yaşam boyu eğitim ve öğretim sistemleri yoluyla bireylerin istihdam şanslarını arttırma, kadınların emek piyasasına katılımda pozitif eylemler olmak üzere, Avrupa vatandaşlarının çalışma yaşamına hazırlamadaki özellikleri arttırmak hedeflenmektedir.

AB bölgeler karşısında, hem üye ülkeler arasındaki gelişmişlik farkını azaltmayı hedeflemekte hem de, ülkelerin kendi içindeki bölgesel farklılıkları

gidermeyi hedeflemektedir. Bu hedeflere de bölgesel politika uygulamalarıyla erişebilecektir (Elmas, 2001: 30). Birliğin ortak bölgesel politikası, tüm üye ülkelerin ortak menfaati olarak görülmesi, AB'nin gelişmesi herkesin ortak yarar sağladığına inanmasından geçmektedir (Ergüdar, 2004: 12-13).

Sonuç olarak, bölgesel politikalar her bir AB üyesi ülke tarafından hazırlanarak bu hedefler çerçevesinde gereken mali desteğin alınması için planları Komisyon'a sunmaktadırlar. Kalkınma politikaları AB-ulusal-yerel yönetimlerinde işbirliği ve koordinasyonuyla uygulanmaktadır (Cihangir, 2010: 2). AB'de Komisyon'un bölgeler politikasının öncelikleri aşağıdaki şekilde belirtilmektedir (Karlsson, 2007: 50).

- Özellikle altyapı, yenileşme ve insan kaynakları konularında en az gelişmiş bölgeler,
- Kentlerin sosyal sorunları ve çevre,
- Kırsal kesimlerde hizmet sektöründe yeni faaliyet alanları oluşturularak çeşitlendirme,
- Sınırları aşan uluslararası ve bölgelerarası işbirliği,
- Endüstriyel yeniden yapılanma sürecinde krizde olan sektörler, bu süreçten geçen bölgeler,
- Coğrafik olarak, dağlık bölgeler gibi doğal dezavantajları olan bölgelerdir.

Yukarıda da anlatılan tüm bölgesel çalışmaları yapan, Avrupa Birliği politikalarında yer alan kurumlar, Bölgeler Komitesi (The Committee of the Regions-CoR), EURADA, Avrupa Yatırım Bankası (European Investment Bank-EIB), Avrupa Birliği Sayıştayı'dır. Bu kurumlar aracılığıyla bölgesel planlar hazırlanarak politikalara fon kaynakları sağlanmaktadır Tablo-8'de yer alan CoR'un ülkelere göre dağılımı verilmiştir. Toplam 344 üyesi olan ve bu üyelikte en fazla alana sahip olan Almanya, Fransa, İtalya ve İngiltere ülkeleridir. İkinci sırada bulunan ülkeler ise, Polonya ve İspanya ülkeleridir. Yine bu ülkeleri takip eden Romanya'dır. Belçika, Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Yunanistan, Macaristan, Hollanda, Avusturya, Portekiz ve İsveç ülkeleri ise üye sayısı bakımından dördüncü sıradadır. En az alana sahip olan ülke Malta'dır. (Tiftikçigil, 2010: 61-63).

Tablo 8: Avrupa Birliği Bölgeler Komitesi'nin (CoR) Ülkelere Göre Üye Sayısı

Ülkeler	Üye Sayısı
Almanya, Fransa, İtalya ve İngiltere	24
Polonya ve İspanya	21
Romanya	15
Belçika, Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Yunanistan, Macaristan, Hollanda, Avusturya, Portekiz ve İsveç	12
Malta	5
Danimarka, İrlanda, Litvanya, Slovakya ve Finlandiya	9
Estonya, Letonya ve Slovenya	7
Kıbrıs Rum Kesimi ve Lüksemburg	6
Toplam	344

Kaynak: http://europa.eu/about-eu/institutions-bodies/cor/index_en.htm, Erişim Tarihi: 21.10.2014.

Bölgesel politikalara katılım doğrudan ya da dolaylı şeklinde olabilmektedir. Avrupa Büroları aracılığıyla, üye ülkelerin iç hukuk sisteminin de izin verdiği ölçüde Birlik temsilcileriyle görüşebilmektedir. Aynı zamanda, birliğin kararlarını kendi temsilcilerine aktarmakta, akçal yardımlar için aracılık faaliyetinde bulunmaktadır (Keleş, 2013: 156-157). Böylece, üye ülkeler tarafından oluşturulan bölgesel politikaların, rekabet ve devlet yardımları kurallarıyla uyumlu ve koordinasyon içinde olmasını sağlamıştır. Bunun için araç olarak da, Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu'ndan yararlanılmaktadır (Bayburtlu, 2002: 35-50).

Finansmanı olmayan bölgesel gelişme politikalarının ülkenin tek başına üstesinden gelmesi zor bir durumdur. Bu çerçevede geliştirilen AB Politikaları sadece üyeler için değil, katılım öncesi stratejileri de bulunmaktadır (Kargı, 2009: 30). AB bölgesel politikaların gidermeye çalıştığı dengesizlikler, günümüze kadar yapılan çalışmaların yeterli olmadığı, aksine kriz dönemleri gibi dönemlerin yaşanması, yoksul bölgelerin konumunun genellikle daha da kötüleşmektedir. Özel yatırımların yanı sıra, kamu fonlarının da kullanması ekonomik faaliyetleri canlandırmaya yardımcı olacaktır. Böylece, üye ülkelerin politikaları tamamlanmış ve böylece dengesizliğin yaşandığı bölgelerin Avrupa düzlemine çıkmasına yardımcı olacaktır (Özer, 2011: 30-31; Kargı, 2009: 28).

2.3. BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARI

Bölge ve bölgesel kalkınma üzerindeki çalışmaların bütünü bölgesel gelişmeyi hedeflemektedir. Bölgesel gelişmenin AB bütünlüğü açısından ne kadar önemli olduğu bundan önceki bölümlerde vurgulanmış olup, bölgesel dengesizlikler hem AB'ye üye ülkelerde hem de aday ve üye ülkelerin kendi bünyesinde bulunmaktadır. Bu dengesizliklerin giderilebilmesi için bölgesel gelişme politikalarının en önemli araçlarından olan Bölgesel Kalkınma Ajanslarının (BKA) doğuşu olarak, 1930'lu yıllarda merkezi hükümetten bağımsız bir idari yapıda sınırları çizilmiş bir bölgenin sosyo-ekonomik gelişmesini sağlamak amacıyla kurulmuşlardır (Apan, 2004: 48).

Bölgesel kalkınma ajanslarının ilk örneği, 1933 yılında ABD'de kurulan "Tennessee Valley Authority" dir. ABD'de kurulan bu yapı katı merkeziyetçilikten uzak yerele daha yakın olup halkın isteklerini gözetten bir model olarak kendisinden sonrakilere örnek içermektedir. İkinci Dünya Savaşı sonrasında savaşın olumsuz etkilerini silmek, ekonomik ve sosyal kalkınmayı sağlamak amacıyla 1950'li yıllardan sonra özellikle Avrupa da kurulmaya başlayan kalkınma ajansları; Avusturya, Fransa, İrlanda ve Belçika; 1960'lı ve 1970'li yıllarda Almanya, İngiltere, İtalya ve Hollanda da kurulmuşlardır. 1980'li yıllarda da Yunanistan, İspanya, Danimarka ve Finlandiya'da; 1990'lı yıllarda da Bulgaristan, Slovakya, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Macaristan, Litvanya, Letonya; Polonya ve Portekiz'de Bölgesel Kalkınma Ajanları kurulmuştur. Bölgesel kalkınma politikalarının etkili olması Avrupa Birliği'nin bölgesel kalkınma fonlarının kullanıma sunmasıyla Avrupa'da bölgesel kalkınma ajanslarının sayısı ve etkinliğini hızla artırmıştır (Zibel, 2009: 680-681).

Kalkınma ajanslarının ülkeden ülkeye hatta aynı ülke içerisinde dahi kuruluşu ve faaliyetleri birbirinden farklı olabilmektedir. Bu nedenledir ki, kalkınma ajansının tek bir tanımını yapmak mümkün değildir. Öncelikle kalkınma ajansları düzenli mali kaynaklara sahip olan, yerel potansiyeli harekete geçirecek teknik ve idari donanımına sahip, karar alma süreçlerinin yerelden belirlendiği teknik kapasitesi yüksek bölgesel kalkınma kurumlarıdır (Dağdaş, 2009: 688). Bir diğer tanıma göre kalkınma ajansı, bir ülkenin belirli bir coğrafi bölgesi içerisindeki özel ve kamusal tüm şirketler, yerel otoriteler ve STK'lar arasında işbirliği sağlayarak, o bölgenin ekonomik

kalkınmasını hedefleyen ve yasal bir hükme dayanarak kurulan yapıları ifade etmektedirler (Koçberber, 2006: 37). Ayrıca, idari ve mali özerkliğe sahip, tüzel kişiliğe haiz ve tüm işlemlerinde özel hukuk hükümlerine tabi olan kurumlardır (Resmi Gazete, 2006).

BKA'ların yapılandırılması genel itibariyle, kamu gücüne dayanması, ekonomik kalkınmayı hedeflemesi ve bölgesel kalkınmayı hedeflenmesi gibi özellikleri barındırmaktadır (Koçberber, 2006: 37). Bu faaliyetler çerçevesinde zayıf ve kuvvetli ajanslar olarak ikiye ayrılan BKA'ların, bu iki kategoriye ayrılmalarındaki en temel ayırım ajansın dışarıdan yardım alıp almaması ve bunun dışında hedefleri olup olmadığıdır. Zayıf ajanlar bölgeye dışarıdan yardım çekmek amacındayken, kuvvetli ajanslar bölgeye yatırım çekmek amacına ek olarak bölgesel ekonomi ve kentleşme, çevrenin düzenlenmesi, istihdamın artırılması gibi amaçlar taşımaktadırlar (Demirci, 2005: 187).

BKA'ların esas varlık nedenleri, bölgesel stratejileri uygulama, yerel ve bölgesel girişimciliği destekleme, alt yapı hizmetlerinin sunulmasına yardımcı olma, özel sektörün yakın geleceği için yerel-bölgesel çözümler araştırma ve bölgesel talepleri karşılayacak yeni ürün ve hizmet üretimi için finansal garantiler ve çözümler arama şeklinde özetlenebilir (Demirci, 2003: 16). BKA'ların ekonomik, sosyal ve çevresel hedefleri arasında; istihdamı arttırmak, bölgenin rekabet gücünü arttırmak, istihdam edilen işgücünün verimliliğini arttırmak, sürdürülebilir kalkınmaya katkıda bulunmak, bölgeye yapılan yatırımları arttırmaktır (Özerdem, 2011: 149).

Ulusal kalkınma planlarıyla merkezi bir yönetim anlayışıyla başlayan Türkiye'deki bölgesel kalkınma politikaları, AB'ye üyelik sürecinde yukarıdan aşağı uygulamaları, aşağıdan yukarıya yönetim anlayışı çerçevesinde uygulamaya başlamıştır. Özellikle, 1999 Helsinki zirvesi sonunda Avrupa Birliği Komisyonunun hazırlamış olduğu Katılım Ortaklığı Belgesi'nde orta vadede yapılması gereken düzenlemeler arasında BKA'ları oluşturmak yer almış ve buna yönelik yasal düzenlemelerin gerçekleştirilmesi için süreç başlatılmıştır (Hasanoğlu ve Aliyev, 2006: 81). Başlayan bu süreçte Türkiye'deki kalkınma ajansları Avrupa Birliği talebi

olarak gündeme geldiği görülmektedir. Avrupa Birliği, her ülkenin bölgeler belirlemesini öngörmekte ve yapacağı yardımları bu çerçevede dağıtmaktadır (Koçberber, 2006: 40).

Katılım Ortaklığı Belgesiyle AB'ye uyum çerçevesinde merkezlerin kademelendirilmesi, iller arası fonksiyonel ilişkiler, coğrafi koşullar, istatistik toplam ve plan yapma amacına uygunluğu dikkate alınarak, AB İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırılmasına (NUTS) paralel olarak, üç düzeyde İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırılması (İBSS) yapılması istenmektedir. Türkiye'nin hazırladığı AB yetkilileri tarafından da onaylanan bu sınıflandırma 25.01.2006 tarih ve 4720 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla yürürlüğe konulmuştur. Böylece bölgesel kalkınma model olarak bölgesel yönetişimin de kurumsallaşmasına temel oluşturmuştur. Türkiye 26 Düzey II Bölgesine ayrılarak, öncelikle 2006 yılında Adana-Mersin ve İzmir bölgeleri olarak iki BKA kurulmuştur. 2008 yılında sekiz ve 2009 yılında da on altı ajans daha kurularak toplamda 26 ajans kurulmuştur (Çukurçayır vd., 2010: 638).

Bu sınıflandırma da Düzey III kapsamındaki istatistikî bölge birimleri il düzeyindedir ve 81 adettir. Düzey II istatistikî bölge birimleri Düzey III kapsamındaki komşu illerin gruplandırılması sonucu 26 adettir. Düzey I istatistikî bölge birimleri ise, Düzey II istatistikî bölge biriminin gruplandırılması sonucu tanımlanmış olup, 12 adettir (Özerdem, 2011: 153).

Şekil 4: İBBS Düzey I Haritası

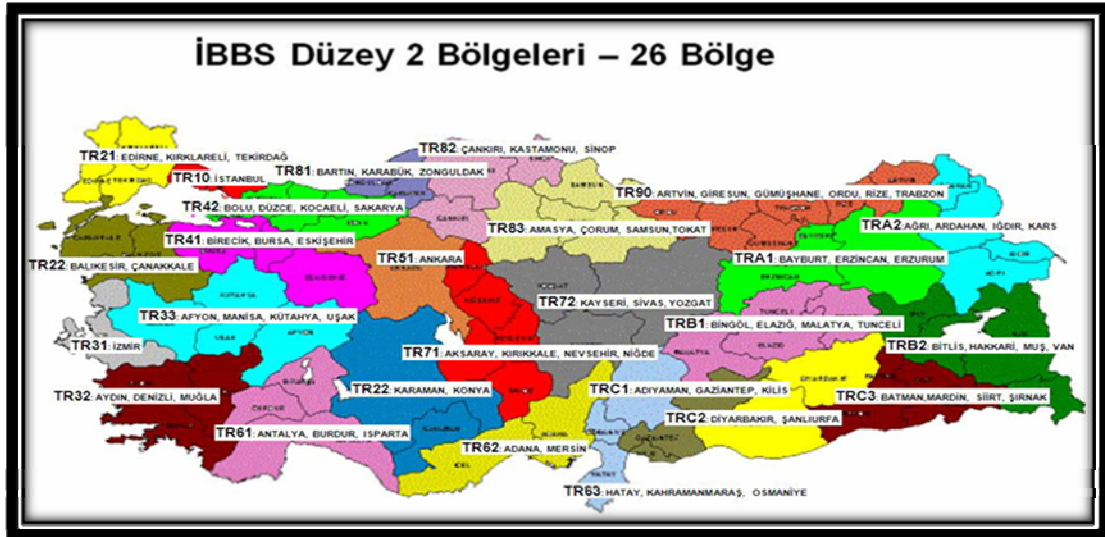

Kaynak: <http://www.planlama.org/index.php/tuerkiyede-boelgesel-kalknma>, Erişim Tarihi: 12.10.2014.

Şekil-4'de görüldüğü üzere Düzey I bölgeler: İstanbul, Batı Marmara, Ege, Doğu Marmara, Batı Anadolu, Akdeniz, Orta Anadolu, Batı Karadeniz, Kuzeydoğu

Anadolu, Ortadoğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgeleridir (Özerdem, 2011: 153).

Şekil 5: İstatistikî Bölge Birimlerinin Sınıflandırılması Düzey II Haritası

Kaynak: Kaynak: <http://www.planlama.org/index.php/tuerkiyede-boelgesel-kalknma>, Erişim Tarihi: 12.10.2014.

Düzey I Bölgesi 12 bölgeden oluşmakta iken, Düzey II Bölgeleri 26 bölgeye sınıflandırılmaktadır. Bu bölgeleri oluşturan Ajanslar ve kapsadıkları illeri şunlardır (<http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=45921>, Erişim Tarihi: 28.10.2014) :

1. Ahiler Kalkınma Ajansı (AHİKA):

Aksaray, Kırıkkale, Kırşehir, Niğde ve **Nevşehir** illerini kapsamaktadır.

2. Ankara Kalkınma Ajansı (ANKARAKA) :

Sadece Ankara ilini kapsamaktadır.

3. Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı (BAKA) :

Antalya, Burdur ve **Isparta** illerini kapsamaktadır.

4. Batı Karadeniz Kalkınma Ajansı (BAKKA) :

Bartın, Karabük ve **Zonguldak** illeri yer almaktadır.

5. Bursa, Eskişehir, Bilecik Kalkınma Ajansı (BEBKA):

Adından da anlaşılacağı üzere bu üç ili kapsamaktadır.

6. Çukurova Kalkınma Ajansı (ÇKA) :

Adana ve Mersin illerini kapsamaktadır.

7. Doğu Akdeniz Kalkınma Ajansı (DOĞAKA) :

Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye olmak üzere bu üç ilde faaliyet göstermektedir.

8. Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı (DAKA) :

Bitlis, Hakkâri, Muş ve **Van** illeri yer almaktadır.

9. Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı (DOKA):

Doğu Karadeniz Bölgesinde yer alan, Artvin, Giresun, Gümüşhane, Ordu, Rize, **Trabzon** illerini kapsamaktadır.

10. Doğu Marmara Kalkınma Ajansı (MARKA) :

Çalışmanın üçüncü bölümünün de konusu olan MARKA, Bolu, Düzce, **Kocaeli**, Sakarya ve Yalova illerini kapsamakta ve bu illere yönelik faaliyetlerini devam ettirmektedir.

11. Dicle Kalkınma Ajansı (DİKA) :

Batman, **Mardin**, Şırnak, Siirt illerini kapsamaktadır

12. Fırat Kalkınma Ajansı (FKA) :

Bingöl, Elazığ, **Malatya**, Tunceli illerinde faaliyet göstermektedir.

13. Güney Ege Kalkınma Ajansı (GEKA) :

Aydın, **Denizli**, Muğla illeri kapsamaktadır.

14. Güney Marmara Kalkınma Ajansı (GMKA) :

Balıkesir ve Çanakkale illeri yer almaktadır.

15. İpekyolu Kalkınma Ajansı (İKA) :

Adıyaman, **Gaziantep**, Kilis illerini kapsamaktadır.

16. İstanbul Kalkınma Ajansı (İSTKA) :

Sadece İstanbul ilini kapsamaktadır.

17. İzmir Kalkınma Ajansı (İZKA) :

Sadece İzmir ilini kapsamaktadır.

18. Karacadağ Kalkınma Ajansı (KARACADAĞ) :

Diyarbakır ve Şanlıurfa illeri yer almaktadır.

19. Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı (KUZKA) :

Çankırı, **Kastamonu** ve Sinop illeri yer almaktadır.

20. Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı (KUDAKA) :

Bayburt, Erzincan ve **Erzurum** illeri yer almaktadır.

21. Zafer Kalkınma Ajansı (ZAFER) :

Afyonkarahisar, **Kütahya**, Manisa ve Uşak illerini kapsamaktadır.

22. Mevlana Kalkınma Ajansı (MEVKA) :

Karaman, **Konya** illerini kapsamaktadır.

23. Orta Anadolu kalkınma Ajansı (ORAN) :

Kayseri, Sivas ve Yozgat illeri yer almaktadır.

24. Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı (OKA):

Amasya, Çorum, **Samsun** ve Tokat illerini kapsamaktadır.

25. Serhat Kalkınma Ajansı (SERKA):

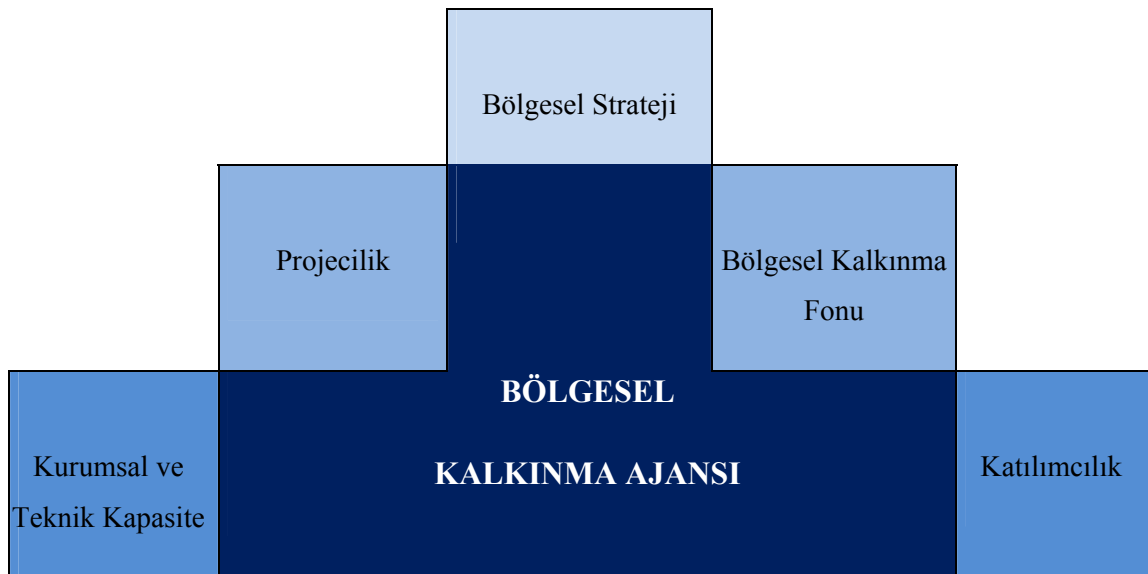
Ağrı, Ardahan, Iğdır ve **Kars** illeri yer almaktadır.

26. Trakya Kalkınma Ajansı (TRAKYAKA) :

Edirne, Kırklareli ve **Tekirdağ** illerini kapsamaktadır.

İller kendi aralarında gruplandırılarak oluşturulan ajanslardan, ANKAKA, İZKA, İSTKA olmak üzere sadece kendi illerini kapsamaktadır. Ayrıca koyu ile belirtilen iller BKA'ların merkezidir. Kalkınma ajanslarının temel işlevleri aşağıdaki tabloda da yer aldığı gibi ajanslar bulunduğu bölgenin kalkınması için birçok aktörle işbirliği yapar ve düşüncelerini projelendirebilmektedir. Bunların uygulamaya geçebilmesi içinde kurumsal ve teknik destek aynı zamanda da mali destek şarttır (Yaman vd., 2009: 87-89).

Tablo 9: Kalkınma Ajanslarının Temel İşlevi

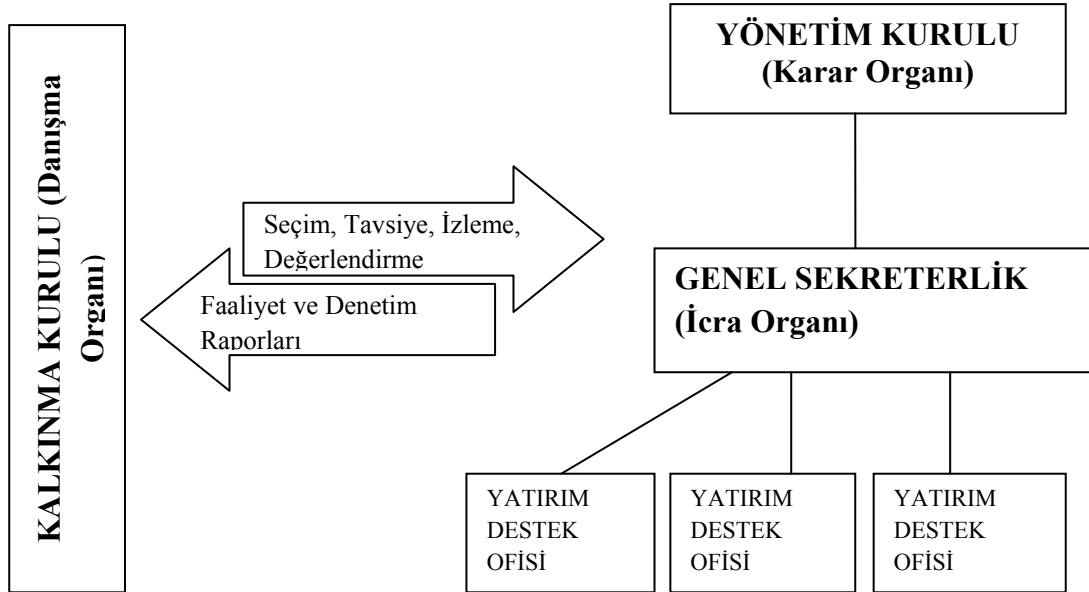
Kaynak: :Yaman vd., 2009: 87.

Tablo-9’da açıkça görüldüğü gibi BKA’ların kapasitesi önemli olduğu kadar katılımcılığında olması gerekliliği, bölgesel stratejiler ve buna uygun projeler üretip mali desteklerle, fonlarla bunu desteklemesi gerekmektedir. Bölgesel Kalkınma Ajanslarının görevleri ise, başta katılımcı bir politika sergilemesi ve bulunduğu bölgenin hem teşvik sağlamak hem de mevcut istihdamı arttırmak için projeleri üretip uygulayarak bölgenin rekabet gücünü de arttırmasıdır. Bu görevler 5449 sayılı kanunda belirtilmiş olsa da genel olarak şu şekilde sıralanabilir (Yaman vd., 2009: 88-89; Elvan, 2012: 101).

- Bölgesel plan ve stratejilerin hazırlanmasına destek vermek, gerektiğinde bunların hazırlık sürecini yerinde koordinasyon ile yönetmek,
- Bölgenin büyüme, ihracat, istihdam ve teknoloji kriterlerini göz önünde bulundurarak anahtar sektörleri tespit etmek,
- Bölgede iş etkinliği, yatırımları ve rekabet gücünü geliştirmek,
- Kamu kesimi, özel kesim ve STK’lar arası işbirliğini geliştirmek,
- Kalkınma amaçlı olarak AB fonları ve uluslararası fonların kullanımında ve yönetiminde aracılık ve koordinasyon yapmak,
- Bölgenin iş ve yatırım imkânlarının ulusal ve uluslararası düzeyde tanıtımını yapmak,
- Kalkınma için ihtiyaç duyulan yerel-bölgesel nitelikli analitik çalışmalar yapmak, yaptırmak, veri tabanları oluşturmak, bunlara dayalı olarak katılımcı yöntemlerle kalkınma ve rekabet edebilirlik amaçlı stratejiler hazırlamak,
- Ülkenin sürdürülebilir kalkınmasına katkıda bulunmaktır.

Görevleri sıralanan BKA’ların bölge için ne kadar önemli bir kurum olduğu aşikardır. Tüm bu görevleriyle Bölgesel Kalkınma Ajansları bölgenin potansiyeli belirleyerek yatırımcıları bölgeye çekerek bölgeyi küresel sürece eklenmesini sağlamaktadır. Küresel süreçte kendine pay alan bölge böylece bölgelerarası rekabeti, bölgesel ve içsel büyümeyi özendirecektir. Bu görev ve yetkilerin uygulayıcısı olan ajansların idari yapısı (Şekil-6); Kalkınma Kurulu, Yönetim Kurulu, Genel Sekreterlik, Yatırım Destek Ofisleridir (Yılmaz, 2010: 188).

Şekil 6 : Bölgesel Kalkınım Ajanslarının İdari Yapısı

Kaynak: DPT, 2007: 19.

Kalkınma Kurulu: Kurul üyeleri tamamı bölge içinden görevlendirilecek kamu kurum ve kuruluşuyla, özel kesim ve sivil toplum temsilcileri sayıları, görev süresi, tekrar atanma usulleri kuruluş kararnamesi ile belirlenmektedir (Koçberber, 2006: 43). Kurul, ajansın bölgenin tamamını ilgilendiren stratejik çalışmalarda ajansı yönlendirme, tavsiyede bulunma ve kamuoyu adına takibini yapma misyonu bulunmaktadır (Yaman vd., 2009: 92). Kurulun üye sayısı yüz kişiyi geçemez ve yapacağı ilk toplantıda kendi üyeleri arasından iki yıl süreyle görev yapmak üzere bir Başkan ve bir Başkan vekili seçmektedir. Ayrıca yılda en az iki defa toplantı yapmaktadır (Koçberber, 2006: 43). Kalkınma kurulunun görevleri 5449 sayılı kanunun 9. Maddesinde şu şekilde belirtilmektedir:

- Tek ilden oluşan bölgelerde yönetim kurulunda yer alacak özel kesim ve/veya sivil toplum kuruluşları temsilcilerini ve iki katı yedeklerini sırasıyla seçmek.
- Ajansın yıllık faaliyet ve iç denetim raporlarını görüşmek, değerlendirmek ve yönetim kuruluna önerilerde bulunmak.
- Bölgenin sorunlarına ve çözüm önerilerine, tanıtımına, potansiyeline ve önceliklerine yönelik olarak yönetim kuruluna tavsiyelerde bulunmak.
- Toplantı sonuçlarını Kalkınma Bakanlığına (Mülga Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı) raporlamak ve toplantıya ilişkin bir sonuç bildirisi yayımlamak.

Yönetim Kurulu: Tek ilden oluşan bölgelerde vali, büyükşehir belediye başkanı, il genel meclisi başkanı, sanayi odası başkanı, ticaret odası başkanı ile kalkınma kurulu tarafından özel kesim veya sivil toplum kuruluşlarından seçilecek üç temsilciden oluşmaktadır. Birden fazla ilden oluşan bölgelerde il valileri, büyükşehir belediye başkanları veya büyükşehir olmayan illerde il merkez belediye başkanları, il genel meclisi başkanları ve her ilden birer kişi olmak kaydıyla ticaret ve sanayi odası başkanlarından meydana gelmektedir. Ancak birden fazla ilden oluşan bölgelerdeki illerde, ticaret ve sanayi odalarının ayrı ayrı kurulmuş bulunması halinde, yönetim kurulunda yer alacak temsilci Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Yönetim Kurulu tarafından belirlenmektedir. Oluşan yönetim kurulu, ajansın sürekli nitelikli, orta ve uzun vadeli, genel idari ve mali çerçeveyi oluşturan konulardaki kararları almaktadır (Yaman vd., 2009: 93-94).

Genel Sekreterlik: Yönetim kurulu ajansı temsil etmektedir. Genel Sekreterlikte, icra organı olup, yönetim kuruluna karşı sorumludur. Genel sekreterlik ajansın operasyonel manada beynidir. Bu kadro, girişken, performans odaklı çalışan, iletişim yetenekleri gelişmiş olması katılımcı, bilgi merkezli, modern ve etkin yöntemlerle stratejik planlama ve yönetim kavramlarının en iyi uygulamalarını sergileyecektir (Yaman vd., 2009: 95).

Yatırım Destek Ofisi: Son organ olan yatırım destek ofisi, bölge illerinde özel kesimdeki yatırımcıların kamu kurum ve kuruluşların görev ve yetki alanına giren izin ve ruhsat işlemleri ile diğer idari iş ve işlemlerini ilgili mevzuatta belirtilen süre içinde sonuçlandırılmasını sağlamaktadır. Bölge illerinde, yönetim kurulu kararı ile biri koordinatör olmak üzere, en çok beş uzmandan oluşan yatırım destek ofisleri teşkil edilir. Yatırım destek ofislerinde çalışan uzman personel sayısı, bölge ve ilin ihtiyaçlarına cevap veremez hale geldiği takdirde bu sayı, yönetim kurulu kararı ve Kalkınma Bakanlığı Müsteşarlığının onayı ile artırılabilir.

Ajansların hedeflerine ulaşabilmeleri uygulamalarını faaliyete geçirebilmeleri için finansmana ihtiyaç vardır. Finansman kaynakları ülkeden ülkeye farklılık gösterse de temel finansman kaynaklarını: AB ve Dünya Bankası fonları, yabancı ülke kredileri, yabancı sermaye, genel ve özel bütçe fonları yer almaktadır.

Ajansların özel kaynakları da, borsa yatırımdan oluşan kira gelirleri, sundukları hizmetlerden (danışmanlık gibi) elde edilen gelirlerdir (Sakal ve Gürer, 2011:160). Ajansların gelirlerini sıralayacak olursak (Koçberber, 2006: 47):

- Bir önceki yıl kesinleşmiş genel bütçe vergi gelirlerinin %05 oranında her yıl ayrılacak transfer ödeneğinden, Yüksek Planlama Kurulunca (YPK) nüfus, gelişmişlik düzeyi ve performans ölçütlerine göre belirlenen pay,
- AB ve Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşlarca sağlanacak proje destek fonları,
- Bir önceki yıl kesinleşmiş bütçe gelirleri üzerinden, bölgedeki İl Özel İdareleri için %5 ve belediyeler için %1 oranında, cari yıl bütçesinden aktarılacak pay,
- Bölgedeki sanayi ve ticaret odalarının, bir önceki yıl kesinleşmiş bütçe gelirlerinin %1 oranında, cari yıl bütçesinden aktarılacak pay,
- Bağışlar ve yardımlar, ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlar yapılan,
- Bir önceki yıldan devreden gelirlerdir.

BKA'nın idari yapıları merkezi hükümetten bağımsız olmaları ve bölgesel bazda faaliyet göstermelerine rağmen, büyük bir kısmı merkezi hükümet tarafından kurulmuştur. Öncelikle yönetim kurulu merkezi hükümet tarafından atanmaktadır (Kaya, 2008: 24). Denetim konusunda da eksiklikleri bulunan ajansların, iç denetimini, yönetim kurulu başkanı veya genel sekreter ile bir denetçi tarafından gerçekleştirilmektedir. Dış denetim ise, Sermaye Piyasa Kurulu (SPK) mevzuatına göre kurulmuş bağımsız denetim kuruluşları yapmaktadır. Ajansların denetlenmesinin esas ve usuller İçişleri Bakanlığı, Maliye Bakanlığı ve Kalkınma Bakanlığı Müsteşarlığınca müştereken belirlenmekte; dış denetim de ajansın yönetim kurulu tarafından her yıl mart ayında yapılmaktadır (Koçberber, 2006: 48).

Bölgesel Kalkınma Ajansları ile bölgesel yönetişimin, bölgelerin kendilerini yönetebilme, yerellik ve demokratiklik esas alınarak, farklı aktörlerle işbirliği içinde kamusal denetime açık, hesap verebilir hale getirilmesi esastır. Denetimdeki eksiklik yönetişime de zarar vermekte, döngüsel olarak olumsuz biçimde etkilemektedir. Kalkınma Ajanslarına genel olarak eleştirilen eksik yönleri şu şekildedir:

- Ajansların yürütme organının idari ve mali bağımsızlık bulunmakta olup, bunların kendilerine bağlı kurumlar tarafından denetlenmesi kurumun özerkliği ve bağımsızlığı ile bağdaşmamaktadır (Koçberber, 2006: 49).
- Yasa da belirtilen dış denetim parlamento adına yapılan bir denetim değildir (Koçberber, 2006: 49).
- Ajans bünyesinde yer alan aktörlerden bölgesel elitler ve çıkar gruplarının bölgesel yönetimde beklenenin üstünde söz sahibi olması nedeniyle aksamalar yaşanması (Arslan, 2008: 178).
- Merkezi otoritenin geniş çaplı yatırımları yerine, yerel odakların ve özel sektörün bölgesel kalkınmadaki gücü ön plana çıkmakta ve yerel olanakları fazla olan bölgeler ve daha az olanlar arasında dengesizliklere sebep olacaktır (Arslan, 2008: 179).
- Denetimin yetersiz kalması, aktörlerin eksikliklerin tespitinin olmayışı veya tespitin gecikmesi, toplumda etkin bilgilenme ve karar alma süreçlerinin de önüne geçecektir (Arslan, 2008: 179).

Çok aktörlü yapı olan ve demokratikliğin, katılımcılığın esas alındığı BKA, hem umut verici katılımcılığı arttırması, bölgesel eksikliklerin giderilebilmesi, bölgenin refahını düşünmesi bakımından hem de eksiklikleri olan başta denetim olmak üzere fonların nasıl değerlendirildiğinin tespiti ve bölgeselleşme konusunda ülkemize vereceği fayda mı yoksa olumsuz etkilerinin mi fazla olabileceği özelliklerini bir arada barındırmaktadır.

2.3.1. Avrupa Birliğinin BKA Politikaları

II. Dünya Savaşının ardından Avrupa'da yaşanan ekonomik ve sosyal alandaki olumsuz etkileri, teknolojik ve bilimsel ilerlemelerle Avrupa hızla toparlanmaya çalışmıştır. Yaşanan olumlu ilerlemeler her bölgede aynı etkiyi yaratamadığından, geri kalan bölgeler de olmuştur. İskoçya ve Galler de eski sanayinin çökmesi, Fransa'da başkent Paris ve civarının ülkenin geri kalmış bölgelerinin toplamından da daha gelişmiş bir düzeye gelmesi, İtalya'da yer alan kuzey-güney gelişmişlik farkının daha da derinleşmesi gibi bazı sosyo-ekonomik gelişmeler, Avrupa'da bölgesel politika ve araçların önem kazanmasında ve gelişmişlik farklarının giderilmesi

yönünde siyasi ve toplumsal bilincin oluşturmada etkili olmuştur (Parlak ve Özgür, 2002: 257).

AB bölgesel politikalar bölümünde ayrıntılı olarak belirtilen, AB'nin bölgesel politika anlayışı zamanla değişim göstermiştir. Öncelikle 1950-1970'li yıllarda sosyal ve ekonomik politikalar uygulamadıkça, 1970'lerde içsel kalkınma politikaları uygulanmıştır. Tavandan tabana uygulamalar olduğu gibi tabandan tavana uygulamalarda mevcuttur (EURADA: 1999: 19). Bölgeler 1990'lara kadar merkezi planlamayı yapan ve ulusal kalkınma politikalarını yürüten ulusal yönetimin bir aracı, bir parçası iken, 1990'lardan sonra yeni bölgeselleşme politikalarıyla iktisadi yönetişimin ulusal yapıdan özerk, üretim ve yönetim ölçeği olarak kurgulanmıştır. Yeni anlamı ve işlevi ile bölgelerin kalkınmasındaki kurumsal ayağı bölgesel kalkınma ajansları oluşturmaktadır (Karasu, 2009: 2).

Avrupa ülkelerinde farklı oluşum ve işleyişleri olan, BKA'nın geçmişi 1950'li yıllara kadar uzanmakta olup, Avrupa'da bunun ilk örnekleri Belçika ve İrlanda'dır. Bölgesel politikaların kurumsal yapısı olan BKA'lar günümüzdeki bölgesel politika hedefi bölgelerin ekonomik açıdan gittikçe özerkleşmesi ve dışarıdaki girişimcileri çekmek amacıyla bölgelerarası kalkınma yarışında rol alabilmektir (EURADA: 1999: 19). AB bünyesinde bölgesel politikaların yürütülmesinde aracılık eden BKA'lar, AB bölgesel dengesizliklerini gidermek ve sürdürülebilir kalkınmayı sağlamada aracı kurumlardır. BKA'lar ilk başlarda AB bütçesinin %5 pay almaktayken üye olan yeni ülkelerle birlikte dengesizliklerin artması sonucu ayrılan bütçe payı da artmaktadır (Allen, 2000: 244 aktaran; Eryılmaz ve Tuncer, 2013: 168-169).

Birlik ülkeleri incelendiğinde BKA'nın kurumsal olarak zaten yerleşmiş ülkeler olduğu gibi, bunun aksine bu uygulamayı AB tarafından desteklerle kurumsallaştıran ülkelerde bulunmaktadır. Öncelikle BKA statüsünün yerleştiği ülkeler de 1950'li yıllarda Avusturya, Belçika, Fransa ve İrlanda ülkeleridir. 1960-1970'li yıllarda ; Almanya, İngiltere, İtalya ve Hollanda; 1980'lerde de Yunanistan, İspanya, Finlandiya ve Danimarka ajansları faaliyete geçmiştir. AB'nin desteği ile BKA ile tanışan ülkeler ise, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Macaristan, Litvanya,

Polonya, Portekiz, Slovakya, İsveç ve Ukrayna ülkeleri olmuştur (Demirci, 2005: 185).

BAK'ların farklı oluşumlarını ifade ettiğimiz ülkelerin yasal statüleri Tablo-11'de yer almaktadır. Tablodan da anlaşılacağı üzere her ülkenin kalkınma ajansının yapısında farklılıklar bulunmaktadır. Bundaki temel sebep ülkelerin idari yapılanmasındaki farklılıklardır. Örneğin, Almanya desantralize bir yapıdan oluşmakta olup, Federasyon, 16 Federe Devlet, İdari Bölgeler, İdari Alanlar, İlçeler ve Belediyelerden oluşmaktadır. Eyaletler bazında yerel kalkınma kuruluşları 16 tane olup, yarı özerk durumdadır (İZKA, 2008: 26-30).

Tablo 10: AB Üye Ülkelerde BAK'ların Yasal Statüleri

<u>Yasal Statü</u>	<u>Ülkeler</u>	<u>Yasal Statü</u>	<u>Ülkeler</u>
Sınırlı Sorumlu Şirketler, Kamu Hukuku Organizasyonları	Almanya	Kar Amacı Gütmeyen Tüzel Kişilik (Limited Şirket)	Avusturya
Belediyeler Arası Ajans, Kamu Hukuku Organizasyonları, Limited Şirket	Belçika	Kar Amacı Gütmeyen Organizasyonlar	Bulgaristan
Limited Şirket, Vakıf ya da Kamu-Özel Hisseli Ortaklıklar	Çek Cumhuriyeti	Kamu Kuruluşu	Estonya
Kar Amacı Gütmeyen Tüzel Kişilik, Karma Ekonomi Şirketi	Fransa	Kamusal Sınırlı Şirketler	Hollanda
Bakanlık Dışı Kamu Kuruluşu, Özerk Örgüt	İngiltere	Kamu Kuruluşu	İrlanda
Kamu\Özel Hukuk Kuruluşları	İspanya	Limited Şirket ,Kar Amacı Gütmeyen Organizasyonlar, Kamu-Özel Hisseli Ortaklıklar	Portekiz
Anonim Şirket	Polonya	Kar Amacı Gütmeyen Limited Şirket	Macaristan
Kar Amacı Gütmeyen Limited Şirket	İsveç	Kamu Limited Şirketi	İtalya
Kar Amacı Gütmeyen Tüzel Kişilik	Romanya	Limited Şirket, Kamu Kuruluşu, STK	Slovenya
Anonim Şirket	Slovakya	Görev ve Yetkileri Kanunlar Düzenlenen Özel Hukuk Hükümlerine Tabi Tüzel Kişilik	Türkiye

Kaynak: İzmir Kalkınma Ajansı, 2008: 14.

Her ülkenin yönetim yapısı ve ihtiyaçlarına göre BKA farklılıklar göstermektedir. Bu nedenle, Kalkınma Ajansları bazen bölgesel bazen yerel veya her ikisinin de kapsamadığı alanlarda yer almaktadır (Yaman vd., 2009: 83). Yukarıdaki Tablo-10' da da yer aldığı gibi her ülkede farklı oluşumları seyreden BKA'larda ortak nokta yerel aktörlerle işbirliği ve koordinasyon halinde ilişkilerin ağıyapı haline dönüşümü şeklindedir (Yaman vd., 2009: 84). AB bölgesel ve yerel katılıma önem vermekte olup, AB'de BKA'lar yukarıdan aşağıya organizasyonu şu şekildedir (Saubles, 2008: 3).

- AB Yönetimi
- Ulusal Yönetimler
- Bölgesel Yönetimler
- Yerel Yönetimler ve Girişimler

Yukarıdan aşağı uygulamalardan çok en aşağıdan, tabandan gelen girişimciliğe, katılıma önem verildiği ilgili şablonda da anlaşılmaktadır. AB içindeki her ülkenin BKA'larının kurumsal özellikleri farklılıkları olması ile beraber amaç her zaman en küçük olan bölgeye yerele ulaşabilmek olmuştur. Bölgesel katılım olarak da yerel katılım, ya eyaletler, bölgeler ve belediye arasında veya bölgeler, belediyeler ve özel sektör arasında ya da merkezi hükümet, sosyal katılımcılar ve STK'lar arasında veya ağlar, kümeler ve endüstri bölgeleri gibi özel girişimler arasında olmaktadır (Tiftikçigil, 2010: 73).

AB üye ülkelerinde kurulan BKA'lar ilk kuruluş dönemi ile şimdiye kadar ki geçen süreçte faaliyet alanları da değişmiştir. Öncelikle tarım sektöründeki ilerleyiş zamanla sanayi sektörüne ve en son da hizmet sektörü alanında faaliyet göstermektedirler. Son dönemde hizmet sektörü ileri teknolojiye önem vermekte bunun için araştırma geliştirme, inovasyon faaliyetlerinden yararlanarak AB yapısal fonlardan da destek almaktadırlar (İZKA, 2008: 21). Avrupa Birliği bünyesinde BKA temel özellikleri şunlardır (Tutar ve Demiral, 2007: 71):

- AB'ye ilişkin politikalar uygulamak,
- AB'nin kredi, ödenek ve sübvansiyonlarını yönetme,

- Yöresel ve bölgesel kalkınma programlarına tüm ekonomik aktörlerin katılımını özendirme,
- Ekonomik programların hazırlanmasına ve uygulanmasına uzmanları aracılığıyla yardımcı olma,
- Programların sonucu denetleyecek mekanizmayı kurma ve böylece AB politikalarının devamını sağlamaktır.

AB bünyesindeki BKA'lar genel olarak bu özellikleri kapsamaktadır. Fakat AB için tek bir model olabilecek BKA bulunmamaktadır. Genel de bu BKA'nın bulunduğu ülkenin yapısı ile ilgili olmaktadır. Yukarıdan aşağı modelleri olmakla birlikte aşağıda yukarıya veya adem-i merkezileştirme modeli uygulamaktadır. AB'deki BKA'ları sınıflandırılmasını Tablo-10'da da ifade edildiği gibi genel olarak şu altı model karşımıza çıkmaktadır (Saublens, 2008: 2-3).

1. Merkezi Devlet tarafından kurulan BKA'lar,
2. "Ad Hoc" yasalar tarafından kurulan BKA'lar,
3. Bölgesel ya da adem-i merkeziyetçi yapılanmanın yürürlükteki yasaları çerçevesinde kurulan BKA'lar,
4. Belediye, Ticaret Odaları, Sendikalar gibi yerel aktörlerin kurduğu BKA'lar,
5. Merkezi yönetimlerden bağımsız bir şekilde kurulan BKA'lar,
6. Sadece yabancı sermayeyi bölgeye çekmek amacıyla kurulan BKA'lar.

Farklı oluşumları olan AB'deki BKA'ların merkezi devlet tarafından kurulan Scottish Enterprise ve Welsh Development Agency İngiltere de çalışmalarını sürdürmektedir. Bunun dışında İngiltere de "Ad Hoc" yasalar tarafından kurulan dokuz BKA faaliyetlerini devam ettirmektedir. İngiltere'de 1998 yılında yasa ile kurulan BKA'ların temel amaçları, merkezi hükümet teşkilatlarının bölgesel ofisleri, yerel yönetimlerin yardımıyla yatırımları ve ticaret teşviklerini geliştirmektir. Ülkenin en zengin bölgesi Londra, en fakir bölgesi ise, Kuzey Doğu bölgesidir. Bölgeler deyince aklımıza ilk gelen ülkeler Almanya, İspanya bölgesel BKA'lar bulunmaktadır. Ayrıca Fransa'da örneklerini görebiliriz. Fransa'da hem adem-i merkeziyetçi yapılar bulunurken, hem de merkezi yönetimden bağımsız olarak

kurulan BKA'lar bulunmaktadır. Portekizde yine merkezi yönetimden bağımsız BKA örnekleri sergilemektedir (Sabulens, 2008: 2-3).

AB'de farklı modelleri ile tek tek örnekleri olan BKA'lar hizmet sunan EURADA'dan bahsetmek gerekmektedir. Avrupa Birliği üyesi olan ülkelerden yaklaşık 150 bölgesel kalkınma ajansı bünyesinde toplayan Avrupa Kalkınma Ajansları Birliği (The European Association of Development Agencies-EURADA), üyelerine AB politikalarına dair gelişmeler konusunda güncel bilgiler verip, devlet desteği kuralları gibi kritik konularda brifing sağlamaktadır. Üyelerini fon kaynakları ve işbirliği fırsatları konusunda uyarmakta, ortaklıklar oluşturmak ve yürütmek konusunda üyelerine destek olmaktadır. Yuvarlak masalar ve yansıma grupları aracılığıyla münferit EURADA üyeleri, Komisyon'un politika oluşturma sürecinde doğrudan rol sahibi olabilmekte ve resmi görevlilerle kendi bağlantılarını kurabilmektedir. İzmir Kalkınma Ajansı, 2007 yılından beri EURADA üyesidir ve Yönetim Kurulunda yer almaktadır. Ayrıca ÇKA, DAKA, OKA da EURADA üyesidir (<http://www.izka.org.tr/kurumsal/dis-iliskiler/uluslararası-uyelikler/avrupa-kalkınma-ajansları-birliği-eurada/>, Erişim Tarihi: 12.10.2014).

Tablo 11: Avrupa Birliği'nde Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Faaliyetleri

Hizmetler	BKA'ların En Önemli Faaliyetleri	
Bilgi Farkındalık Yaratma Eğitim Danışmanlık İşletmecilik	Girişimciliğe teşvik etme İşletmelerin kuruluşu İşletmeler arası işbirliği Uluslararasılaşma Üniversitelerle işbirliği Ekonomik bilgi birikimi ve teknolojiyi izleme Yeni teknolojiler ve yenilik Yönetim değişimleri (E-Ticaret, ISO 9000 vs.)	Firmalar arası koordinasyon (kümelenme) Sponsorluk Yabancı yatırımların ağırlanması İşletme kulüpleri Mühendislik programları Fuarlar ve çeşitli tanıtımlar Standartlar ve yeni mevzuat Tedarik zinciri, koordinasyon
Bankacılık Dışı Finansman	Gayri resmi girişim sermayesi Mikro krediler Ar-Ge için gerekli olan başlangıç sermayesi Factoring	Leasing Faizsiz veya garanti gerektirmeyen kredi KOBİ'ler ve bankalar arasında aracılık Yerel girişim sermayesi ve 'proximity' kredilerinin mobilizasyonu
Üretim İçin Arazi- Gayrimenkul Temini	Endüstri parkları İş Merkezleri Atölye	Teknoloji merkezleri Teknoloji ve bilim parkları

Kaynak: Saublens, 2008: 13.

Tüm bu uygulamalarla bölgelerin kalkındırılması, bölgenin kendi içindeki ve ülkesindeki dengesizlikleri ortadan kaldırmaya veya en aza indirmeye çalışmak hedeflenmektedir. Böylece, AB içindeki bölgesel dengesizlikler sorunu tamamen olmasa bile en aza indirilerek, AB'nin gelişmesi ve genişlemesi sağlanmış olacaktır. Birçok alanda faaliyetlerde bulunan BKA'lar, bu alanda yaptıkları çalışmalar bulundukları bölgenin ekonomik ve sosyal olarak kalkınmasını sağlama hedefindedirler. AB'de bulunan BKA'ların bu hedeflerinde stratejileri genel olarak şunlardır (Saublens, <http://db.formez.it/Storicofontinor.nsf/f4302670d7>, Erişim Tarihi: 05.11.2014) .

Strateji 1: Geri kalmış kentsel ya da kırsal alanda küçük ya da büyük işletmelere destek verilmesi, kamu arazileri ve bölgesel altyapı sağlayarak bu işletmelerin ve bu alanlardaki endüstrilerin yeniden yapılandırılması şeklinde olup bölgenin canlılığı sağlanmış olacaktır.

Strateji 2: KOBİ'lere Kamu ya da Kamu-Özel Sektör Desteğinin sağlanması, KOBİ'lere destek verilerek rekabetçiliğin ve sürdürülebilir büyümenin sağlanmasıyla ekonomik kalkınma gerçekleşecektir.

Strateji 3: Bölgede yeni bir gelecek oluşturmak. Ekonomisi canlanan bölgeler ilgili aktörlerin de katkılarının da sağlanarak yeni bir oluşum hizmet sağlanması şeklinde insan kaynakları yatırımdır.

Tüm bu stratejiler ışığında, AB'de BKA'lar günümüz koşulları ile mücadele etmesi gerekmektedir. En temel soruna karşı mücadelesi, küreselleşme sürecinde AB içi ekonominin daha da iyileşmesidir. KOBİ'lerin desteklenmesi, desteklenen KOBİ'lerle iş alanların teşviki ile ekonomiyi iyileştirme; ekonominin iyi olabilmesi sürdürülebilir kalkınmaya ihtiyacı ve bu kalkınmanın sağlanabilmesi için de bölgeleri oluşturanların bilinçlendirilmesi şeklinde birbirlerine bağımlı olan koşulları olumluya çevirebilmek için çalışmaktadır (Saublens, 2008: 2).

2.3.2. Fonlar

Kuruluşundan itibaren 'ortak pazar' hedefi olan AB, bu hedefi gerçekleştirmek için günümüze kadar üye ve aday ülkelere çeşitli finansal desteklerde bulunmaktadır.

AB'nin genişlemesi sürecinde üye ülkelerin aynı kalkınmışlık seviyesinde olmaması bölgesel dengesizliklerin de artmasına neden olmakta, bölgesel dengesizliklerin giderilmesi için uygulanan bölgesel politikalarda dengesizliklere paralel olarak gelişme göstermektedir. Gelişen bu bölgeselleşme politikalarına destek sağlamak için fonlar oluşturulmuştur (Keleş, 2013: 56). 500 milyon nüfusu ve 12 trilyon Avronun üzerinde GSYİH sahip olan AB bölgesel politikasının sosyal ve ekonomik bütünlüğü sağlama ve sürdürme doğrultusunda en temel araçları olan, 'yapısal fonlar' ve 'uyum fonu'dur. *Yapısal fon* bölgesel dengesizlikleri gidermek üzere bölgesel düzeyde kaynak oluştururken, *uyum fonu* AB'ye üye ülkelerin ekonomik ve parasal birliğe uyumlarını sağlamak için ulusal düzeyde destek olmaktadır (Biricik Maçın, 2012). AB bünyesindeki yapısal fonlar adı altında dört farklı yapısal fon bulunmaktadır. Bunlar (Karabacak, 2004: 15):

- Avrupa Sosyal Fonu,
- Avrupa Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu,
- Balıkçılığı Yönlendirme Mali Aracı,
- Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonudur.

2007- 2013 yılları için, üç yapısal fondan yararlanılmaktadır (Cihangir, 2011: 18). İlk olarak, istihdam alanı oluşturabilecek iş alanlarıyla yaşam kalitesini yükseltmek için 1958 yılında Avrupa Sosyal Fonu, Avrupa Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu oluşturulmuştur (Keleş, 2013: 59).

Avrupa Sosyal Fonu (ESF- European Social Fund): 1960 yılında kurulan ve AB'nin sosyal politika aracı olan, istihdam yaratma amaçlı olarak, işçi piyasasındaki eşitsizlik ve ayrımcılığa neden olan sorunlara yönelik çalışmaları desteklemektedir (Karabacak, 2004: 16; Şen, 2004: 23). Sosyal dayanışma ve fırsat eşitliği, eğitim-mesleki eğitim, işsizliğin önlenmesi ve istihdamın artırılması için yardım sağlamaktadır. ESF'den daha çok yararlanacak ülkeler, istihdam problemi yaşayanlardır. Hayat boyu öğrenme programları, yenilikçi çalışma kurumlarının oluşturulması ve yaygınlaştırılması amacıyla çalışanların ve girişimcilerin uyumunu desteklemektedir. İşsiz kadınların meslek sahibi olabilme imkânı yaratmakta,

göçmenlerin iş imkânlarına ulaşımına destek sağlamaktadır. Dezavantajlı kişilerin sosyal entegrasyonu ve iş gücü kapasitesini arttırmak ve eğitim sistemlerinin reformu ile iş gücü kapasitesini arttırmak ve eğitim kurumlarının bir ağının oluşturulması için destek sağlamaktadır (Cihangir, 2011: 19).

Hedef 3 kapsamında mali yardım sağlamakta olan ESF, aynı zamanda Yapısal Fonların Hedef 1 ve Hedef 2 kapsamındaki projeleri de desteklemektedir. Yönetimi ise, Komisyon'un İstihdam ve Sosyal İşler Genel Müdürlüğü'nce gerçekleştirilmektedir (Ergüder, 2004: 73). 2007-2013 dönemi için Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu ve Avrupa Sosyal Fonu için 278 milyar Avro'luk bütçenin, yaklaşık 75 milyar Avro'su Avrupa Sosyal Fonun kullanımına tahsis edilmiştir (Karaaraslan, 2008: 16). Ayrıca ESF, bölgesel politikanın yakınsama ve bölgesel rekabetçilik ve istihdam hedeflerine dâhil olmaktadır (Cihangir, 2011: 19).

ESF kaynaklarından en çok yararlanan ilk ülke İspanya iken, İngiltere de ikinci sıradadır. Almanya ise, 1993 yılında ESF bütçesinden en fazla yararlanan ülke olmuştur. Şunu da belirtmek gerekir ki, ESF bütçesinden yararlanabilmek için, ilgili ülkenin Topluluk normlarına uygun projeler hazırlaması ve hazırlamış olduğu projeleri uygulayabilme kapasitesine bağlıdır. Türkiye'nin de bu Fondan yararlanabilmesi için gerekli hazırlıklarını yapması şarttır. Aksi takdirde ESF'den yararlanması mümkün değildir (Şahin, 1998: 114).

Avrupa Tarımsal Yönverme ve Garanti Fonu (EAGGF): AB genelinde kırsal alanlardaki kalkınmayı finanse eden iki bölümden oluşmaktadır. Yönverme bölümü, Hedef 1 kapsamındaki kırsal kalkınma çabalarını desteklemekte, Garanti Bölümü ise, Hedef 1 dışındaki bölgelerdeki etkinlikleri desteklemektedir. Tarımsal işletmelerdeki yatırım, genç çiftçiler için başlangıç desteği, mesleki eğitim, tarım ürünlerinin işlenmesi ve pazarlanması, ormanların geliştirilmesi, dezavantajlı bölgeler için telafi edici ödemeler, kırsal alanların kalkınması ve uyumlaştırılması tedbirleri alanlarında mali kaynak sağlamaktadır (Ergüder, 2004: 75).

Tarım sektörünün yapısının düzenlenmesi ve kırsal alanların kalkınmasına destek sağlamak amacıyla oluşturulan EAGGF, 2007-2013 dönemi için yapılan değişiklikle, 1 Ocak 2007 tarihinde yürürlüğe giren 1290/2005 sayılı Ortak Tarım

Politikasının Finansmanı Hakkındaki Konsey Tüzüğü ile “Avrupa Tarımsal Garanti Fonu” ve “Kırsal Kalkınma İçin Avrupa Tarımsal Fonu” haline dönüşmüştür. Böylece merkezi ve kırsal alanlara kalkınma için yapılacak harcamalar finanse edilmiş olacaktır (Sakal ve Gürer, 2011:142).

Balıkçılığı Yönlendirme Mali Aracı (FIFG): Kıyı bölgelerinde yer alan balıkçılık sektöründe ve balıkçılık sanayinde rekabet gücünün artırılmasına yönelik Hedef 1 programları veya Hedef 1 dışında kalan ulusal programlar aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. 1 Ocak 2007 tarihi itibarıyla yerini, 1198/2006 sayılı Konsey Tüzüğü ile 2007-2013 dönemi için oluşturulan, Avrupa Balıkçılık Fonu’na bırakmıştır. Bu fonun beş önceliği bulunmaktadır. Bunlar; balıkçılık filosunun uyumu, yetiştiricilik, içsu balıkçılığı, işleme ve pazarlamanın geliştirilmesi, ortak çıkarlara yönelik önlemler, balıkçılığın yoğun olduğu bölgelerde sürdürülebilir kalkınmayı sağlama ve teknik yardımlardır. 2007-2013 döneminde ülkelerin balıkçılık sektörleri büyüklüklerine göre Avrupa Balıkçılık Fonu olarak 3.849 Avroluk bütçe tahsis edilmiştir (Sakal ve Gürer, 2011:141).

Bölgesel politikaların uygulamalarının desteklenmesi için hazırlanan yapısal fonların dağıtımı için İstatistikî Bölge Sınıflandırmasına, bölgesel politika ve kalkınmadan sorumlu kurumlara, yapısal fonların kimlerin ortaklığı ile yönetilmesi ve dağıtılması gerektiğinin belirlenmesine, bütçe, denetleme ve yapısal fonların yönetilmesi konularına cevap verebilecek bir program kapasitesine sahip olunması gereklidir (Kayasu ve Yaşar, 2006: 202).

2007-2013 programlama dönemi, EAGGF (Avrupa Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu) ve Balıkçılığı Yönlendirme Mali Aracı (FIFG) uyum politikası kapsamı dışına çıkarılmış, yapısal fonların ilki olan Avrupa Sosyal Fonu (ESF) ve geleneksel olarak en büyük bütçeli olan Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu (ERDF) yapısal fon olarak kabul edilmeye başlanmıştır. Bu dönemde Yakınsama, Bölgesel Rekabet Edebilirlik ve İstihdam ile Avrupa Bölgesel İşbirliği, Yapısal Fonlar ve Uyum Fonu ile finanse edilecek genel hedefler olarak belirlenmiştir (Biricik Maçın, 2012).

Tablo 12: 2007-2013 Yapısal Fonlar ve Uyum Fonu ile Finanse Edilecek Genel Hedefler

Hedefler	Araçlar	Uygulama Bölgeleri	Tahsis Edilen AB Fonu
Yakınsama	- ERDF - ESF - Uyum Fonu	- Kişi Başına GSYİH < AB-25 Ortalamasının %75'i. - İstatistiksel etki: Kişi Başına GSYİH > AB-25 ortalamasının %75'i ve Kişi Başına GSYİH < AB-15 ortalamasının %75'i. - Topluluk ortalamasının %90'ından düşük kişi başı ulusal gelire sahip üye ülkeler.	283 milyar Euro
Bölgesel Rekabet Edebilirlik ve İstihdam	- ERDF - ESF	- Üye Ülkelerin İleri Sürdükleri Bölgeler Listesi (NUTS 1/ NUTS 2) 2000–2006 Döneminde Hedef 1 Kapsamına Giren ve Yakınsama Hedefinin Dışında Kalan Bölgeler	55 milyar Euro
Avrupa Bölgesel İşbirliği	ERDF	Sınır Bölgeleri ve Büyük Transnasyonal İşbirliği Bölgeleri	9 milyar Euro

Kaynak: Biricik Maçın, 2012, <https://anahtar.sanayi.gov.tr/tr/News/avrupa-birligi> Erişim Tarihi: 26.10.2014.

Tablo-12’de belirtildiği üzere, AB fonlarından en çok payı yakınsama hedefine yönelik politikalar almaktadır. İkinci sırada, NUTS1 ve NUT2 bölgeleri ile 2000-2006 Döneminde Hedef 1 kapsamına giren ve Yakınsama Hedefi dışında kalan bölgeler yer almaktadır. Bölgesel Rekabet Edebilirlik ve İstihdam hedefi olan bu uygulama bölgelerine 55 milyar Avro ayrılmıştır. Son olarak, Avrupa Bölgesel İşbirliği için, 9 milyar Avro pay ayrılmıştır (Biricik Maçın, 2012).

➤ Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu (ERDF- European Regional Development Fund): En az gelişmiş bölgelerin kalkınması için, bölgeler arası sosyo-ekonomik dengesizlikleri azaltmayı amaçlamaktadır. 1975 yılında kurulan fon, 1979 yılında kota ve kota dışı olmak üzere iki bölüme ayrılmıştır. Kota bölümü, fon kaynaklarının %95’ine sahip olup, bu bölümün kaynakları üye ülkelerin bölgesel sorunları da dikkate alınarak dağıtılmış ve geri kalan %5’lik bölüm Komisyon tarafından belirlenen birden fazla ülkeyi veya bölgeyi ilgilendiren özel programlar için kullanıma ayrılmıştır (Şahin, 1998: 67). 1984 yılında kota ve kota dışı bölümler kaldırılarak topluluk tarafından tespit edilen limitler, üye ülkelerin bölgesel

farklılıkları, üretim düzeyleri, işsizlik oranları gibi kıstaslarla belirlenerek her üç yılda bir yeniden değerlendirilmektedir (Ergüder, 2004: 67).

Avrupa Komisyonu'na göre ERDF, uyum, bölgesel rekabet ve istihdamı sağlamak ile insan kaynaklarına yatırım gibi üç temel hedefi bulunmaktadır (Sakal ve Gürer, 2011: 141). Aynı zamanda ERDF, Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri (KOBİ)'in sürdürülebilir iş imkânı yaratılması için doğrudan yardım sağlamaktadır. Araştırma ve yenilikçilik, telekominükasyon, çevre, enerji ve ulaşım ile ilgili altyapının iyileştirilmesi ve yerel kalkınmanın hızlandırılması, şehirler ve bölgeler arasındaki işbirliğini arttırmak, teknik destek tedbirlerini finanse etmektedir (Cihangir, 2011: 18-19).

ERDF'nin ilk kurulduğu yıllarda, en çok katkırı alan ülke İtalya olmuştur. İkinci ülke, 1981 yılında Yunanistan ve 1986 yılında İspanya-Portekiz Fon'dan en çok yardım alan ülkeler olmuştur. Türkiye'nin tam üyeliği gerçekleşmesi durumunda ERDF imkânlarından en çok faydalanan ülke konumunda olacaktır (Ergüder, 2004: 68).

➤ Uyum Fonu (Cohesion Fund): 1993 yılında Maastricht Antlaşması ile GSYİH'si AB ortalamasının %90'nın altında kalan üye ülkelerin ekonomik ve parasal birliğin üçüncü kademesine girebilmelerine yardım sağlamak amacıyla oluşturulmuştur. Uyum fonu, bölgesel politikanın sadece yakınsama hedefi için dâhil olmaktadır. Avro alanına girebilmeleri için üye ülkelerin yaklaşma kriterleri şarttır. Üye ülkelerin ilgili bölgelerinin sosyo-ekonomik geri kalmışlığını azaltmayı ve ekonomilerini istikrarlı sürdürebilmelerini sağlamayı amaçlamaktadır. Bu bölgelerin kalkınması için sıkı bütçe politikasını ve artan altyapı yatırımlarını AB desteği olmadan gerçekleştirmek mümkün değildir (Cihangir, 2011: 19).

2007-2013 yılları arasında Uyum Fonu, Bulgaristan, GKRY, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Yunanistan, Macaristan, Letonya, Litvanya, Malta, Polonya, Portekiz, Romanya, Slovakya ve Slovenya'nın kriterlerine uygun bölgelerinde kullanılmıştır. Uyum Fonu, Trans-Avrupa ulaşım ağları, Birlik tarafından Avrupa'nın çıkarları doğrultusunda belirlenmiş olan öncelikli projeler, enerji verimliliği, tren yolu ulaşımının geliştirilmesi, birden çok taşıma türünün desteklenmesi ve toplu ulaşımının desteklenmesi amacıyla hazırlanmış projeleri de desteklenmektedir. Tüm

bu projelerin desteklenmesine devam edilebilmesi için, AB'ye üye devletin aşırı kamu borcu bulunmaması, bunun için önlem alması ve sorunu çözmesi gerekmektedir. Aksi takdirde 'uyum fonu' mali yardımı, AB Konseyi'nin kararı (nitelikli çoğunluk oylamasıyla) durdurulabilmektedir (Cihangir, 2011: 20).

Amsterdam Antlaşmasıyla yapısal fonlarda özellikle vurgulanan bölgesel farklılıkların azaltılması olmuştur. Üye ülkeler için hazırlanan bu fonlar dışında üye olmak için bekleyen ülkeler için Katılım Öncesi Yapısal Politikalar (ISPA: Instrument for Structural Policies for Pre-Accession), aday ülkelere tarımın ve kırsal alanların özendirilmesi için SAPARD (Special Accession Programme for Agriculture and Rural Development) Tarımsal ve Kırsal Kalkınma İçin Özel Eylem Programı, Polonya ve Macaristan Ekonomilerini Yapılandırma Yardımı olan PHARE (Poland and Hungary: Action for Reconstruction of Economy) desteklenmiştir (Keleş, 2013: 59-61).

AB'nin diğer bölgesel politika araçları, Şekil- 7'den anlaşılacağı üzere, Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu altında 2007-2013 döneminde birleşen Interreg III, Leader+, Equal ve Urban II araçlarıdır (Cihangir, 2011: 22).

Şekil 7: ERDF Bünyesinde Birleşen Topluluk Girişimleri

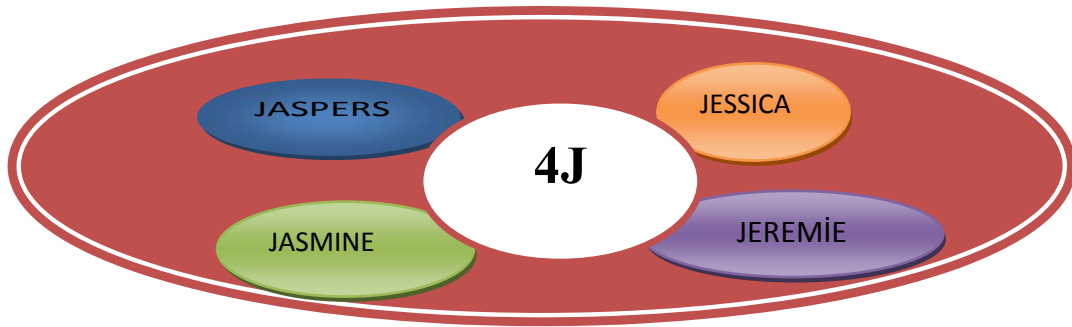
Kaynak: Cihangir, 2011: 22.

Interreg III, sürdürülebilir kalkınmayı teşvik ve Topluluk içindeki sınır bölgelerinde bulunan ülkelerin sınır bölgeleri arasındaki iş birliğini kapsamaktadır. Topluluk girişimlerinden biri olan *Leader+*, sürdürülebilir kalkınmanın yeni yerel stratejilerini belirlemek amacıyla kırsal alanlardaki sosyo-ekonomik eylem gruplarının işbirliğini oluşturmaktadır. *Equal*, istihdam pazarına girişte sorunlara

neden olan eşitsizliklerin giderilmesi için araçtır. Son olarak Urban II, krizdeki kentsel alanların ve semtlerin ıslahı için kullanılmaktadır (Cihangir, 2011: 22).

Özel Destek Araçları (Special Support Instruments): Özel Destek Araçları olarak adlandırılan Jessica (Joint European Resources for Micro to Medium Enterprises- Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler İçin Birleşik Avrupa Kaynakları), KOBİ'lere daha kolay mali kaynak sağlamak için kurulmuştur. Jeremie (Joint European Support for Sustainable Investment In City Areas- Kentlerde Sürdürülebilir Yatırım İçin Birleşik Avrupa Yardımı), adı üzerine kentlerde sürdürülebilir gelişimi ve yenilenmeyi desteklemektedir. Jaspers (Joint Assistance to Support Projects In European Regions-Avrupa Bölgelerindeki Projeleri Desteklemek İçin Birleşik Yardım), 2004-2007 yıllarında 12 yeni üyenin katılımıyla büyük projelerin ihtiyacı doğrultusunda teknik destek sunmaktadır. Son olarak, Jasmine (Joint Action to Support Micro-Finance Institutions In Europe- Avrupadaki Mikro-Finans Kurumlarını Desteklemek İçin Birleşik Eylem) mikro kredi sağlayıcıları desteklemek, iyi yönetim, bilgi sistemleri, risk yönetimi ve stratejik planlama gibi sürdürülebilir ve tutarlı işletmeciler olmalarına yardım etmeyi amaçlamaktadır. Yukarıda ifade edilen ve Şekil-8'de belirtilen tüm bu destekler kısaca 4J olarak bilinen araçlar, 2007-2013 dönemi için Avrupa Komisyonu, Avrupa Yatırım Bankası ve çeşitli finansal kurumların işbirliğiyle oluşturulmuştur. Fonların daha etkili kullanılması, uyum politikasının daha etkili ve sürdürülebilir olması özel destek araçlarının temel hedefini oluşturmaktadır. Jeremie ve Jessica mali projeler için araçlar; Jaspers ve Jasmine teknik destek sağlayan araçlardır (Cihangir, 2011: 22-23).

Şekil 8: AB Uyum Politikası Kapsamındaki Projelere Destek Veren Araçlar

Kaynak: Cihangir, 2011: 22.

Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı (IPA): Aday ülkelere 2000-2006 döneminde PHARE, ISPA, SAPARD programlarıyla üyelik öncesi gelişmelerine katkı sağlamayı hedeflemekte olan yardım araçları, 2007-2013 dönemi ile IPA (Instrument for Pre-Accession Assistance) adı altında tek çatı altında toplanmıştır. Aday ülkelerin Birliğin bölgesel kalkınma politikaları ile ekonomik ve sosyal uyum hedeflerine yaklaştırılması, böylece etkin, bütüncül ve hedefe uygun bir yapıya kavuşturulmuştur (Sakal ve Gürer, 2011: 142).

Tablo 13: 2002-2006 Döneminde Türkiye Tarafından Kullanılan AB Mali Yardımları (Milyon Avro)

Yıl	2002	2003	2004	2005	2006	TOPLAM
Bütçe	126	144	250	300	500	1.320
Proje Adedi	18	28	38	35	45	164

Kaynak: <http://www.ab.gov.tr/index.php?p=5&l=1>, Erişim Tarihi: 04.11.2014.

Yukarıdaki Tablo-13 incelendiğinde AB Mali yardımlarıyla paralel olarak Türkiye'nin hazırlamış olduğu proje adedi de paralel olarak artması Türkiye'nin AB fonlarından yararlanmak için kendini geliştirdiğini göstermektedir. Aşağıda bulunan Tablo-14'de 2007-2013 yılları arasında kullanılan mali yardımların nerelere aktarıldığını göstermektedir. Yardımların en çok kullanılan alanı bölgesel kalkınma olmuştur.

Tablo 14: IPA Dönemi (2007-2013) Türkiye Mali Yardım Miktarları (Milyon Avro)

BİLEŞEN	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	TOPLAM
I. Geçiş Dönemi Desteği ve Kurumsal Yapılanma	256,7	256,1	239,6	217,8	231,3	227,5	238,5	1.667,5
II. Sınır Ötesi İşbirliği	2,1	2,9	3,0	3,1	5,1	2,2	2,2	20,6

Kaynak: <http://www.ab.gov.tr/index.php?p=5&l=1>, Erişim Tarihi: 04.11.2014.

**Tablo 14 (Devamı): IPA Dönemi (2007-2013) Türkiye Mali Yardım Miktarları
(Milyon Avro)**

BİLEŞEN	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	TOPLAM
III. Bölgesel Kalkınma	167,5	173,8	182,7	238,1	293,4	356,1	366,9	1.778,4
IV. İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi	50,2	52,9	55,6	63,4	77,6	83,2	91,2	474,1
V. Kırsal Kalkınma	20,7	53,0	85,5	131,3	172,5	187,4	204,2	854,6
TOPLAM:	497,2	538,7	566,4	653,7	779,9	856,3	903,0	4.795,2

Kaynak: <http://www.ab.gov.tr/index.php?p=5&l=1>, Erişim Tarihi: 04.11.2014.

Kendini geliştirme hedefi olan Türkiye, bu hedefte AB fonlarından fazlasıyla yararlanarak erişim çabasıdadır. Türkiye'nin aday ülke konumundan üye ülke konumuna geçmesiyle en çok kaynak aktarımı olacak ülkeler arasında yer alacaktır. Yine Tablo-15'de 2007-2013 dönemleri için IPA kapsamından aday ülkelere göre kaynak dağılımında en çok payı Türkiye almaktadır. İzlanda ise, yardımlardan 2011 yılında faydalanmaya başlamıştır.

Tablo 15: 2007-2013 IPA Dönemi AB Mali Yardımının Aday ve Potansiyel Aday Ülkelere Göre Dağılımı

ÜLKELER	Yüzölçümü (km²)	Avro/km²	Nüfus-2006	Avro/Kişi	TOPLAM (Milyon Avro) (2007-2013)	Oran
<i>Hırvatistan</i>	56,594	17,634	4,443,000	224.6	998	10.0%
<i>Makedonya</i>	25,713	23,918	2,039,000	301.6	615	6.2%
<i>Türkiye</i>	783,562	6,119	72,520,000	66.1	4795	48.2%
<i>Arnavutluk</i>	2,875	206,957	3,149,000	188.9	595	6.0%
<i>Bosna Hersek</i>	1,209	12,810	3,843,000	170.7	656	6.6%
<i>Karadağ</i>	13,812	17,087	624,000	378.2	236	2.4%
<i>Sırbistan</i>	77,474	17,890	7,425,000	186.7	1386	13.9%

Kaynak: <http://www.ab.gov.tr/index.php?p=5&l=1>, Erişim Tarihi: 04.11.2014.

Tablo 15 (Devamı) : 2007-2013 IPA Dönemi AB Mali Yardımının Aday ve Potansiyel Aday Ülkelere Göre Dağılımı

ÜLKELER	Yüzölçümü (km ²)	Avro/km ²	Nüfus-2006	Avro/Kişi	TOPLAM (Milyon Avro) (2007-2013)	Oran
<i>Kosova</i>	10,887	58,326	2,070,000	306.8	635	6.4%
<i>İzlanda</i>					30	0.3%
<u>TOPLAM</u>	1,022,126	9,489	96,113,000	103.5	9944	100.0%

Kaynak: <http://www.ab.gov.tr/index.php?p=5&l=1>, Erişim Tarihi: 04.11.2014.

IPA Programının öncelikli amaçları; kamu yönetiminde düzeltim, sivil toplumun desteklenmesi, ekonomik durumun iyileştirilmesi, sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması, bölgesel ve sınırötesi işbirliğinin özendirilmesi oluşturmaktadır. Bu program kapsamında destek alacak aday ülkeler, Türkiye, Makedonya; potansiyel ülkeler ise, Bosna Hersek, Kosova, Karadağ, Arnavutluk ve Sırbistan'dır (Keleş, 2013: 156).

Katılım Öncesi Yardım Aracı (IPA), 2014 yılında IPA II olarak başlamasıyla 2014-2020 döneminde mevcut mali çerçevedeki fonlarla kıyaslanabilir düzeyde 11.7 milyar Avro destek sağlayacaktır. Demokratik kurumların, iyi yönetim alanlarında odaklanırken özellikle sınırlı sayıdaki öncelikli sektörde uzun vadeli politikalarla her ülkenin ihtiyaçları ve kapasitesi ile uyumlu hale getirilerek önemli yenilikler sunmaktadır. İlave teşvik olarak bütçe desteğinden yararlanması, ülkelerin kamu mali yönetimine ilişkin gerekli standartları karşılamalarına bağlıdır (Avrupa Komisyonu, 2013: 3). IPA II kapsamında kaynaktan ayrılan 11.7 milyar Avrodan en fazla payı Türkiye 4 milyar 453 milyon 900 Bin Avro almaktadır. Arnavutluk 649.5 milyon alırken, Makedonya 664.2 milyon ve Kosova 645.5 milyon civarından kaynaktan yararlanacaktır (http://europa.eu/rapid/press-release_IP-14-1043_en, Erişim Tarihi: 28.10.2014).

Tablo 16: IPA II Kapsamından Yararlanan Ülkeler

ÜLKELER	2014	2015	2016	2017	2018-202	TOPLAM
<i>Arnavutluk</i>	83.7	86.9	89.7	92.9	296.3	649.5
<i>Makedonya</i>	85.7	88.9	91.6	94.9	303.1	664.2
<i>Kosova</i>	83.8	85.9	88.7	91.9	395.2	645.5
<i>Karadağ</i>	39.6	35.6	37.4	39.5	118.4	270.5
<i>Sırbistan</i>	195.1	201.4	207.9	215.4	688.2	1.508,0
<i>Türkiye</i>	620.4	626.4	630.7	636.4	1.940,0	4.453,9
Toplam	348.0	395,0	390,0	410,4	1.445,3	2,958.7

Kaynak: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-14-1043_en.htm?locale=en, Erişim Tarihi: 28.10.2014

Avrupa Birliği 2020 stratejisi yedi yılı kapsayan Çok Yıllı Mali Çerçeve toplam 1 trilyon Avro tutarındadır. Çok Yıllı Mali Çerçeve (Multiannual Financial Framework), AB bütçesinde yer alan harcama kalemlerine ilişkin ödeneklerin yıllık tavanını önceden belirleyen ve böylece bütçe disiplini ve kaynakların AB'nin politika öncelikleri doğrultusunda ve etkin şekilde dağılımını sağlayan bir araçtır. Çerçevede belirtilen tutar, AB bütçesi, üye devletlerin toplam bütçelerinin yalnızca 1/50'si, üye devletlerin toplam GSMH'sının ise %1'i kadar bir miktara sahiptir (AB Bakanlığı, 2013: 5-6).

Tablo 17: Ülkelerin Avrupa Kalkınma Fonuna Katkı Oranları

	ÜLKELER	KATKI ORANLARI %		ÜLKELER	KATKI ORANLARI %
1	Almanya	20,58	15	İrlanda	0,94
2	Fransa	17,81	16	Çek Cumhuriyeti	0,80
3	İngiltere	14,68	17	Romanya	0,72
4	İtalya	12,53	18	Macaristan	0,61
5	İspanya	7,93	19	Slovakya	0,38
6	Hollanda	4,78	20	Lüksemburg	0,26
7	Belçika	3,25	21	Hırvatistan	0,23
8	İsveç	2,94	22	Bulgaristan	0,22
9	Avusturya	2,40	23	Slovenya	0,22
10	Polonya	2,01	24	Letonya	0,18
11	Danimarka	1,95	25	Litvanya	0,12
12	Yunanistan	1,51	26	GKRY	0,11
13	Finlandiya	1,51	27	Estonya	0,09
14	Portekiz	1,20	28	Malta	0,04

Kaynak: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/en/ec/135344.pdf, Erişim Tarihi: 10.10.2014.

Avrupa Kalkınma Fonuna en çok katkıyı sağlayan ülke Almanya'dır. İkinci sırada Fransa ve onu takip eden İngiltere bulunmaktadır. Tüm kaynakların Lizbon

Stratejisi çerçevesinde bulunan AB için büyüme ve istihdam politikalarının uygulamaya konulmasını kapsamaktadır. Böylece geride kalan bölge ve üye ülkelere aynı zamanda üye olmaya aday ülkeler mali yardımlarla desteklenmiş olacaktır. Türkiye de aday konumuyla desteklemeden faydalanmaktadır. Türkiye yıllardan beri AB üye ülkeler arasında kendi adının da bulunması için üzerine düşen sorumluluğu yerine getirmeye azimle devam etmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BÖLGESEL KALKINMA DENEYİMLERİ ÜZERİNE ALAN ARAŞTIRMASI (Doğu Marmara Kalkınma Ajansı Örneği)

Küreselleşen süreçte bölgenin öneminin artması, diğer bölgelerle olan dengesizliklerin giderilebilmesi için bölgenin yenilikçiliğin geliştirilebilmesi, rekabet edebilir hale gelmesi kalkınma için hem ulusal hem de bölgesel açıdan önemlidir. Türkiye’de özellikle 1990-1997 dönemi bölgeler arası nüfus artışı hızla farklılıklar göstermekte olup, gelişme potansiyeli yüksek bölgesel merkezlerin önemli çekim merkezleri olarak ön plana çıkmıştır. Bu dönem sonrası AB adaylık statüsünde olan Türkiye VIII. Kalkınma planında AB politikalarının da etkisini gösterdiği fark edilmektedir. Gelişen süreçte IX. Kalkınma Planı Düzey II olarak Bölgesel Kalkınma Ajansları bölge kalkınma için kurumsal araç olarak belirtilmiştir. X. Kalkınma Planlanında da bölgesel dengesizlikler üzerinde önemle durulmaktadır (Özer, 2004: 26; MARKAa, 2014: 4).

AB uyum sürecinde Türkiye’de istatistikî verilerin toplanmasıyla bölgesel analizleri kolaylaştıracak 26 Düzey II bölgesi oluşturulmuştur. Bölgesel Kalkınma Ajansları, Avrupa’nın genelinde bölgesel yönetişimin aracı olarak benimsenmekte olup, oluşturduğu etkileşim ağı ile aşağıdan yukarıya doğru hareketle yönetim yapısında yerelin, özel sektörün, sivil toplum kuruluşlarının (STK) işbirliğiyle ulusal ve uluslararası düzeyde rekabet edebilen, yenilikçi ve sürdürülebilir kalkınmayı sağlama hedefindedirler (Çukurçayır, 2010: 630). Oluşturulan bu bölgelerde TR42 Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu ve Yalova illerini kapsamaktadır. 2009 yılında da bölgeye hizmet vermek için Doğu Marmara Kalkınma Ajansı (MARKA) kurulmuştur. Alan araştırması örneği olarak, MARKA’nın bulunduğu Doğu Marmara Bölgesi, yapısı, hazırladığı planlar ve uyguladığı faaliyetler incelenerek özellikle son dönem yapılan çalışmalar ayrıntılı değerlendirilmektedir.

3.1. DOĞU MARMARA BÖLGESİ VE MARKA

Öncelikle MARKA’nın bulunduğu bölge olan Doğu Marmara Bölgesini tanımak gerekmektedir. Böylelikle MARKA’nın bulunduğu yüzölçümünün daha iyi kavrayıp eksiklikler ve gelişim gösterebileceği alanlar daha iyi belirlenmiş olacaktır.

Ajansın merkezi Kocaeli ilinde olup, Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu ve Yalova illeri (Şekil-9) olmak üzere beş ili kapsamaktadır. Sürdürülebilirlik kalkınma üzerinde önemle duran MARKA, sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak için sosyal ve iktisadi kaynaklardan yararlanarak stratejilerini belirlerken tüm katılımcıları ile birlikte koordinasyon halinde plan ve programlar hazırlayarak küresel standartları yakalamak ve kendini sürekli yenileyen olarak tanımlamaktadır. Bu kapsamdaki çalışmalarını katılımcılık, şeffaflık, yönetim, sürdürülebilirlik, ortaklık, bilimsellik temel değer ve ilkeleri çerçevesinde sunmaktadır (MARKAb, 2014: 13).

MARKA'yı oluşturan illerin genel özellikleri, başta sanayi yapısının güçlü ve geniş olması, ulaşımın ulusal ve uluslararası kolay olması yani jeopolitik konumu, turizm alanının genişliği gibi birçok alanda Türkiye'nin diğer illerine göre daha gelişmiştir. MARKA'nın bölge için önemi, hem bölgenin gelişmişliğini arttırmak hem de bölgeye dengeli bir şekilde hizmet kaynakları oluşturabilmektir. Doğu Marmara Bölgesi Yenilikçilik Anketlerinde; bilgi ve teknoloji odaklı bölge, Sanayi üretim bölgesi ve bilgi ve teknoloji odaklı olmayan bölge seçenekleri arasından “sanayi üretim bölgesi” olarak tanımlanmıştır. 2018 yılı yenilik vizyonu olarak, “bilgi üreten ve teknoloji geliştiren, küresel yenilikleri takip eden ve kendini şekillendiren, otomotiv, makine ve elektrikli makinelerde ihtisaslaşmış, anahtar teknoloji geliştiren ulusal ve teknoloji ticarileştirme merkezi” olarak belirlenmektedir (MARKAa, 2014: 59).

Bölge sosyo-ekonomik açıdan ve Türkiye ve iller arası rekabetçi endekslerine göre çeşitli araştırma çalışmalarında hiyerarşik yeri şu şekildedir. 2011 yılında Kalkınma Bakanlığı tarafından hazırlanan bölgelerin sosyo-ekonomik sıralamasına göre; Kocaeli 4., Sakarya 18., Düzce 35., Bolu 11. ve Yalova 13. sıralamada yer almaktadır. 2009 yılında hazırlanan diğer çalışma Ekonomi ve Dış Politikalar Araştırma Merkezi (EDAM) sonuçlarına göre, rekabetçilik endeksi genel sıralamasında Kocaeli 4., Sakarya 16., Düzce 36., Bolu 15., Yalova 7. Sırada yer almaktadır. Yine 2010 yılında Uluslararası Rekabet Araştırmaları Kurumu Derneği (URAK) tarafından ‘İller Arası Rekabetçilik Endeksi’ sonuçlarına göre; Kocaeli 5., Sakarya 26., Düzce 61., Bolu 44., Yalova 29., sırada yer almaktadır. Tüm araştırmalar sonucu Türkiye geneli sıralamalarda Doğu Marmara Bölgesi üst sırada

bulunmaktadır. Fakat üst sıralama da olması bölgesel gelişmişliğin eşit anlamda dengeli bir şekilde olduğu anlamı çıkmamaktadır. MARKA son bölge kalkınması hazırlıklarında bunun üzerine önemle durarak bölgeleri alt gruplara ayırma çalışması yaparak odak noktaları belirlemeye, bölgenin ihtiyacına göre çalışmaların neler olacağı üzerinde durarak sınıflandırmalar oluşturmuştur (MARKAc, 2014: 19).

Tablo 18: MARKA'yı Oluşturan İllerin Nüfusu ve Göç Hızı

İLLER	2013 NÜFUS SAYISI	2013 ALDIĞI GÖÇ	2013 VERDİĞİ GÖÇ	2013 NET GÖÇ	2013 NET GÖÇ HIZI %
KOCAELİ	1.676.202	71.159	54.742	16.417	9,8
SAKARYA	917.373	30.770	27.170	3.600	3,9
YALOVA	220.122	14.670	9.808	4.862	22,3
BOLU	283.496	13.138	12.401	737	2,6
DÜZCE	351.509	12.367	12.367	1.061	3,0

Kaynak: <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>, Erişim Tarihi: 24.11.2014.

Bölgenin olumlu özellikleri fazla olmasının yanı sıra bölgenin coğrafi konumundan kaynaklanan olumsuz yönleri bulunmaktadır. Bölge de doğal afet riskinin yüksek olması, geçmiş dönemde yaşanan büyük depremler, arazi kullanımında mekânsal problemleri mevcuttur. Ayrıca bölge de alınan ve verilen göçlerde (Bkz. Tablo-18) temel problemlerdendir. Tablo-18 incelendiğinde en çok nüfus Kocaeli iken en az nüfus Düzce ilinde bulunmaktadır. En yüksek göç hızı ise Yalova ilinde bulunmaktadır. Yine en düşük göç hızı %3,0 ile Düzce ilindedir. Alınan göçlerin çoğunluğunun eğitim seviyesinin düşük olması sosyal bütünleşme problemlerine neden olmaktadır. Verilen göçler ise eğitim seviyesi yüksek olan nüfusun ülkenin 3 ana metropolüne yönelik olmaktadır. Hem nüfusun yaşlanması hem de tarımsal üretimde sürdürülebilirlik gibi sıkıntılar yaşanmaktadır (MARKAc, 2014: 52).

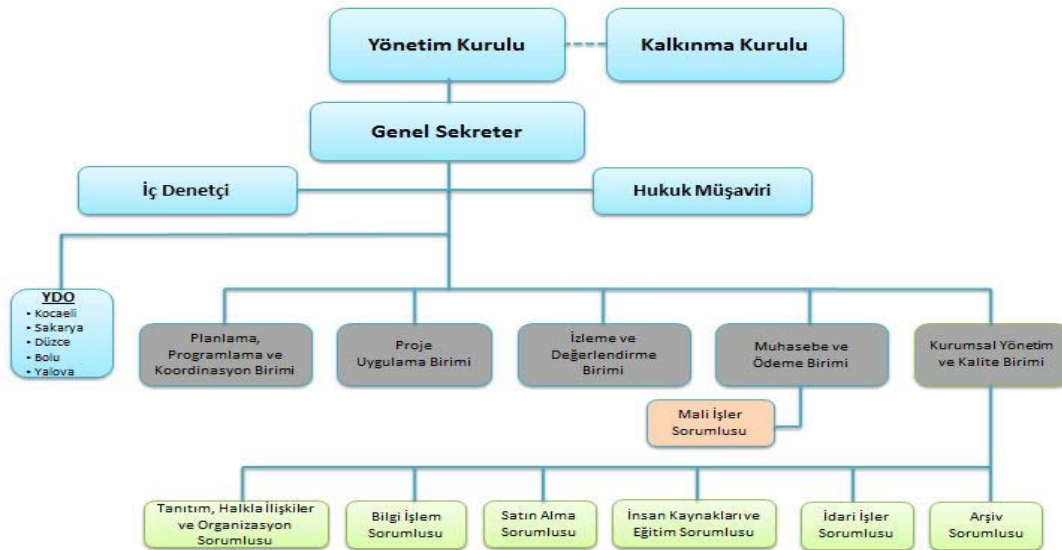
Gayrisafi katma değerde Düzey II bölgeleri arasında 2. sırada yer alan Doğu Marmara Bölgesi, gelişmişlik açısından Türkiye ortalamasının üzerindedir

(MARKAc, 2014: 36). Buna rağmen bölge içinde dengesiz bölgesel kalkınma yaşanmaktadır. Bölge içindeki en kalabalık ilçesinde nüfus 300 binin üzerindeyken en tenha ilçesinde 3 bin civarındadır. Aynı zamanda bölgede ekonomik faaliyetlerinin en fazla geliştiği ilçede yaklaşık 13 bin işletme bulunurken, ekonomik gelişmişlikte sonlarda yer alan ilçede 60 civarında işletme bulunmaktadır (MARKAc, 2014: 36).

3.2. MARKA’NIN ORGANİZASYON YAPISI

Kalkınma ajanslarının teşkilat yapısı çalışmanın ikinci bölümünde ayrıntılı olarak değerlendirilmektedir. MARKA’nın teşkilat yapısı da Kalkınma Kurulu, Yönetim Kurulu, Genel Sekreterlik ve Yatırım Destek Ofisleri ve uygulanan faaliyetlerin izlenmesi desteklenmesi gibi alanlardan oluşan alt birimler bulunmaktadır (<http://www.marka.org.tr/sayfa/13/76/>, Erişim Tarihi: 13.11.2014).

Şekil 10: MARKA Teşkilat Yapısı

Kaynak: <http://www.marka.org.tr/sayfa/13/76/organizasyon-yapisi>, Erişim Tarihi: 13.11.2014.

Kalkınma Kurulu

2014 yılı ara faaliyet raporunda da belirtildiği üzere, 98 üyeden oluşan kalkınma kurulunun %30 üyesi kamu kesiminden oluşmakta, %70'i özel kesim ve STK temsilcilerinden oluşmaktadır. Kurul 2014 yılının ilk altı ayı içerisinde iki kez

olağan toplantısını gerçekleştirmişlerdir. İlk toplantı 22 Ocak 2014 tarihinde Kocaeli ilinde gerçekleştirilerek “Kalkınma Kurulu’nun Etkinliği ve İşlevlerinin Arttırılması” konusu üzerine fikir alış verişi olmuştur. İkinci toplantıyı 9 Haziran 2014 tarihinde Bolu’da yapan Kurul “2013 yılı Faaliyet Raporu ve İç Denetim Raporu ve Ajans tarafından sağlanan mali destekler” konulu raporu kurula sunmuştur. Kurul olağan toplantılarıyla görev ve yetkileri kapsamında katılımcı, şeffaf ve yönetim anlayışı ilkeleri ile hareket ederek danışma, fikir alışverişleriyle etkinliğini arttırmayı hedeflemektedir.

Yönetim Kurulu

Birçok ilden oluşan MARKA, yönetim kurulu faaliyet alanına giren Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu ve Yalova Valileri, Büyükşehir belediye başkanları veya büyükşehir olmayan Bolu, Düzce ve Yalova illerinin il merkez başkanları, il genel meclisi başkanları ve her ilden birer kişi olmak kaydıyla ticaret ve sanayi odası başkanlarından oluşmaktadır. Ajansı Yönetim Kurulu Başkanı temsil etmekte olup, şimdiki yönetim başkanı Kocaeli Valisi Hasan Basri Güzeloğlu, Başkan vekili Sakarya Valisi Hüseyin Avni Çoş’tur. Kurul her ay bir defa olmak üzere toplantılarına devam etmektedirler.

Genel Sekreterlik

Ajansın İcra organı olan Genel Sekreterlik, yatırım destek ofislerinin en üst amiri olup, Yönetim Kuruluna karşı sorumludur. MARKA’nın Genel Sekreter Dr. Fatih AKBULUT üstlenmektedir.

MARKA kapsamında yapılan çalışmalar, uygulanan faaliyetlerin izlenmesi desteklenmesi gibi alandan alt birimler bulunmaktadır. Bu birimler, ‘Planlama, Programlama ve Koordinasyon Birimi’, ‘Proje Uygulama Birimi’, ‘İzleme ve Değerlendirme Birimi’, ‘Muhasebe ve Ödeme Birimi’, ‘Kurumsal Yönetim ve Kalite Birimleri’ bulunmaktadır. Denetimini ise, Hukuk Müşavirliği ve İç Denetimi ile sağlamaktadır (<http://www.marka.org.tr/sayfa/156/163/i%C3%A7-denetim>, Erişim Tarihi: 13.11.2014).

MARKA kapsamında çalışanların %84 yüksek lisans ve doktora çalışmaları yapan ve teknik kapasitesi yüksek uzmanlarla performansa dayalı hizmet sunmaktadır (MARKA: 2014: 41). 2014 Temmuz ayı itibariyle MARKA, 1 Genel Sekreter, 1 İç denetçi, 1 Hukuk Müşavirliğinden sorumlu Uzman Personel, 4 Birim Başkanı, 5 Yatırım Destek Ofisi Koordinatörü, 23 Uzman Personel ve 8 Destek Personeli olmak üzere 43 çalışandan oluşmaktadır. Ajans çalışanlarının %77'si (33 çalışan) erkek ve % 23'ü (10 çalışan) kadındır (MARKAb, 2014: 21-22).

3.3. MARKA BÖLGE PLANI HAZIRLIK SÜRECİ

Günümüzde bir ürünü en iyi üreten ve en yenilikçi olan firma ve kümelere üretimde en avantajlı konumdadırlar. Farklılaşmanın sağlanması ise, uluslararası eğilimlerin iyi analiz edildiği, bölgenin üstünlüğünü iyi bilen ve yorumlayan, tüm paydaşlarının da katılımıyla yenilik stratejileri geliştirilerek olacaktır. Doğu Marmara Bölgesi için de akıllı ihtisaslaşmanın sağlanması ve sürdürülebilir yenilikçilik sistemi içinde öncü sektörler geliştirilmesi gerekli görülerek, bu hedef doğrultusunda Doğu Marmara Bölgesel Yenilik Stratejisi hazırlanmıştır (MARKAa, 2014: 4).

MARKA hedeflerinin belirlemede AB'nin ilkelerine yönelik çerçeve çizmektedir. Doğu Marmara Yenilik Stratejisi olarak AB Bölgesel Politikalar kapsamında Akıllı İhtisaslaşma Bölgesel Araştırma ve Yenilik Stratejisini kılavuz olarak benimseyerek temel çerçeveyi oluşturmadaki ilkeleri şunlardır (MARKAa, 2014: 5):

1. Bölgenin şartlarının belirlenmesi ve yenilik potansiyelinin analizinin yapılması
2. Yönetişim anlayışı ile katılıcılığın sağlanması,
3. Sadece şartları belirleyerek değil aynı zamanda bölgenin geleceği için vizyonun belirtilmesi
4. Tüm çalışmaların birbiriyle uyumlu olarak politikaların belirlenerek, bu politikaların uygulanması için yol haritası ve eylem planının hazırlanması,
5. Yapılan tüm çalışmaların izleme ve değerlendirme mekanizmaları ile kontrolünün sağlanması

Bu çerçeve de Doğu Marmara Kalkınma Ajansının amacı şu şekilde belirtilmektedir (MARKA, http://www.marka.org.tr/uploads/files/MARKA_, Erişim Tarihi: 11.11.2014).

“Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu ve Yalova illerinden oluşan TR42 Düzey Bölgesi’nde kamu kesimi, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek, kaynakların etkin ve yerinde kullanarak yerel potansiyeli harekete geçirmek, proje ve faaliyetler sağlanacak mali ve teknik destekler ile kurum ve kuruluşların proje üretme ve yönetme kapasitesini geliştirmek, bölgenin yatırım imkânlarını iç ve dış yatırımcılara tanıtmak suretiyle bölgenin, ulusal kalkınma planı ve programlarında öngörülen ilke ve politikalar çerçevesinde rekabet gücünü artırmak, ekonomik ve sosyal kalkınmasını gerçekleştirmek ve sürekli kılmaktır”.

MARKA hedefi doğrultusunda faaliyetlerini bölge planlarına göre uygulamaya koymaktadır. Bölge planı, bölgeyi kalkındıracak olan hizmet eden tüm çalışmaları yönlendiren, bölgesel gelişmeyi koordine eden politikaları oluşturmaktadır. Doğu Marmara Bölgesi 1963 yılında ön plan olarak ilk planlama daha çok İstanbul üzerine yoğunlaşmış, metropolitan planlama sürecinde Marmara Bölgesi üzerinde çalışmalar yapılmıştır. İkinci planlama dönemi üç seneyi, 2010-2013 dönemini kapsamaktadır. Sanayi yatırımları, alt yapı ve işgücünün kalitesini arttırmaya yönelik amaçlar hedeflenmiştir. Rekabet gücünün artırılması, beşeri zenginliklerin geliştirilmesi, çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması ve teknik altyapının güçlendirilmesi şeklinde temellere dayanmaktadır. (Gülbaz, 2014: 4).

Kalkınma Bakanlığı tarafından İmar Kanunun 8. Maddesine dayalı olarak; 5449 sayılı Kalkınma Ajansları Kuruluş Kanunu’nda belirtilen görevleri ile örtüşen MARKA tarafından oluşturulan bölge planlarında il onay merci, il valileri, büyükşehir belediye başkanları ile il merkez belediye başkanları, il genel meclisi başkanları ve ticaret ve sanayi odası başkanlarından oluşan Kalkınma Ajansı Yönetim Kuruludur. Daha sonraki onay merci, Kalkınma Bakanlığıdır. Kalkınma Bakanlığı tarafından bölge planı uygun bulunmasıyla Kalkınma Bakanlığı’nın görev ve yetkilerinin belirlendiği 641 sayılı kanun hükmünde kararnamenin 23/A maddesi

uyarınca diğer onay mercileri sırasıyla Bölgesel Gelişme Komitesi ve Bölgesel Gelişme Yüksek Kurulu'dur (MARKAc, 2014: 4).

Kısaca iki ana onay merci: Yönetim Kurulu ve Kalkınma Bakanlığıdır. Daha sonrasında ise, ulusal bölgesel planlarla uyumlu olması için Başbakanlık başkanlığında Bölgesel Gelişme Komitesi ve teknik hizmet sunan Kalkınma Bakanlığı Müsteşarı Başkanlığında Bölgesel Gelişme Yüksek Kurulunda bölge planı görüşülmektedir. Onay merci olmasa da Kalkınma Kurulunun da tüm katılımcılarıyla planı yönlendirme görevi bulunmaktadır.

2014-2023 bölge planının tümdengelim ve tümevarım yöntemlerinin kullanıldığı, tamamlayıcı, stratejik, yerel odaklı, mekân odaklı, uygulanabilir ve gerçekçi, katılım ortaklı, küresel kabul gören ilkelerle hazırlanmıştır. Böylelikle başta Onuncu Kalkınma Planı (OKP) olmak üzere Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi (BGUS) taslağı, diğer ulusal plan ve stratejiler, kamu yatırımları ve bölgenin Türkiye'deki yeri ve komşuluk ilişkileri tümdengelim yöntemi içerisinde değerlendirilerek ulusal planları bölgeyle bütünleşmesi sağlanmıştır. Tümevarım yöntemiyle de bölgedeki kalkınmanı yönünün belirlenmesi, sosyo-ekonomik kalkınma için mekansal gelişme unsurlarının belirlenmesi, mekansal odakların belirlenerek uygulamaların tespit edilmesi ile il, ilçe, koridor, odak ve alt bölgeler belirlenmeye çalışılmıştır (MARKAc, 2014: 7-10).

3.4. DOĞU MARMARA BÖLGESİ İÇİN HAZIRLANAN BÖLGESEL PLANLAR

Doğu Marmara Bölgesi için hazırlanan planlar hep İstanbul ile birlikte düşünülmekteydi. İstanbul'un yükünün özellikle sanayi anlamında taşıma kapasitesini zorlayan alanlarda Kocaeli, Sakarya, Bursa alanları yöneltilmektedir. Yeni dönem planlarında ise, Doğu Marmara Bölgesi kendi dinamiklerine yönelik çalışmalar yapmaktadır. Günümüze kadar olan bölge planları şunlardır (MARKAc, 2014: 51).

3.4.1. Doğu Marmara Bölgesi Ön Planı-1963

Ülkemize bölge planı olarak ilk defa Birinci Beş Yıllık Ulusal Kalkınma planı olarak 1963-1967 yıllarını kapsayan dönemde bazı bölgeler için bölge planları hazırlanmıştır. Türkiye ilk bölge planlamalarından olan, Doğu Marmara Bölgesi olarak 1963 yılında ön plan olarak ilk planlama daha çok İstanbul üzerine yoğunlaşmış, metropolitan planlama sürecinde Marmara Bölgesi üzerinde çalışmalar yapılmıştır. Bu faaliyetler daha çok İstanbul'un sanayisi, hızla göçlerle nüfusunun hızla artması gibi konuları kapsamaktadır (Gülbaz, 2014: 8).

Bolu ili haricinde Doğu Marmara Bölgesi için ilk plan niteliğinde olan çalışma, dönemin İmar ve İskân Bakanlığı tarafından hazırlanmıştır. İlk olması nedeniyle daha sonraki çalışmalarda aldığı tutarlı kararlarla örnek teşkil etmektedir. Plan; bölge alt yapı, demografik durum ve geleceğe yönelik kazanımlara yönelik hazırlanmıştır. Bölgenin nüfus yapısı incelenerek alınan göçler ve bu durumun bölgede yaşatacağı şehirleşme problemleri üzerine tespitler ve tavsiyelerde bulunmaktadır. Aynı zamanda nüfus ve yerleşim büyüklüğüne göre altyapı gelişimi öngörülmektedir (Gülbaz, 2014: 9).

3.4.2. Doğu Marmara 2010-2013 Bölge Planı

Kuruluşunun ardından da kısa süreyi kapsayan üç yıllık bölge planı hazırlanmıştır. Doğu Marmara Bölgesine yönelik hazırlanan ilk plan 2010-2013 yıllarını kapsamaktadır (Gülbaz, 2014: 8). 3194 sayılı İmar Kanunu'nun 8. Maddesi gereğince Kalkınma Bakanlığı tarafından verilen yetki ile Doğu Marmara Kalkınma Ajansı tarafından hazırlanan 2010-2013 dönemi bölge planının genel içeriği şunlardır (MARKAa, 2014: 15):

- Ulusal düzeyde üreten politika, plan ve stratejiler ile bölgesel ve yerel düzeyde yürütülecek faaliyetler arasındaki ilişkiyi belirlemek,
- Kurum ve kuruluşlar arasında işbirliği ve koordinasyonu güçlendirmek,
- Kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek,
- Bölgesel gelişmeyi hızlandırmak; sürdürülebilirliği sağlamak,
- Kaynakların yerinde ve etkin kullanımını sağlamak,

➤ Yerel potansiyeli harekete geçirmek ve bölgesel program ve projelere temel oluşturmak üzere hazırlanan bölgesel düzeyde sosyo-ekonomik gelişme eğilimlerini ve yerleşmelerin gelişme potansiyelini belirlemektir.

➤ Sadece yerel ile merkezi değil, kurumları da kendi görev ve yetkilerinin yanı sıra kalkınma amacı ile katılımcı olarak hedefler etrafında buluşturmaktır.

Bölge planı temel olarak rekabet gücünün artırılması, beşeri zenginliklerin geliştirilmesi, çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması ve teknik altyapının güçlendirilmesi ile tarımsal kalkınmanın sağlanması şeklinde belirtilen amaçlar etrafında odaklanmıştır. Böylelikle İstanbul'da sanayinin doğuya doğru yönelme ve genişleme eğilimi de sağlanmış olacaktır (Gülbaz, 2014: 9).

3.4.3. Doğu Marmara 2014-2023 Bölge Planı

Doğu Marmara 2014-2023 Bölge Planı, Onuncu Kalkınma Planı'nın bölge düzeyde uygulama alanı bulurken aynı zamanda TR42 Bölgesindeki Çevre Düzeni Planları içinde belirleyici niteliktedir (Gülbaz, 2014: 4). Diğer bölge planlarından daha kapsamlı hazırlanan ve diğer bölge kalkınma planlarından farklı olarak daha uzun yılları kapsayan 2014-2023 bölge planının vizyon ve 2023 hedefi şu şekilde belirtilmektedir:

“Stratejik konumu ve işbirliği ağlarından güç alan, çok yönlü ekonomik yapısı ile değer üreten, zengin beşeri potansiyeliyle geleceğe yön veren, yaşam kalitesi ile fark yaratan, insan ve bilgi odaklı, yeniliklere açık, küresel rekabette ve sürdürülebilir kalkınmada MARKA bölge olmak”.

MARKA, plan hedeflemesinde yönetim anlayışı ile birlikte hem yerelden güç almakta, hem katılımcılarının bilgilerinden yararlanan, hem de tüm bu işbirliğini uluslararasına açan ve bunu sürdürülebilir hale getirerek devamlı sağlayarak eksikliklerine göre stratejilerini belirlemektedir. Bölgesel kalkınmada istenen düzeyde hızlı kalkınma için mikro bazlı kalkınma çalışması ile alt bölgelere de ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu çerçevede 6 ilçe grubu ve 11 ilçe kümesi tanımlanarak gelişim karakterlerine göre 3 grup haline indirgenerek; *global bölge, dinamik alt bölge* ve *çevre alt bölge* oluşturulmuştur (MARKAc, 2014: 37) .

Tablo 19: Alt Bölge Birimlerinin Kapsadıkları İlçe Kümeleri ve İlçeler

ALT BÖLGELER	KAPSADIĞI İLÇE KÜMELERİ	KAPSADIĞI İLÇELER
GLOBAL ALT BÖLGELER	İzmit İlçe Kümesi Gebze İlçe Kümesi Adapazarı İlçe Kümesi	İzmit, Derince, Başiskele, Kartepe Gebze, Çeyirova, Darıca, Körfez, Dilovası Adapazarı, Serdivan, Arifiye, Erenler, Söğütlü, Ferizli
DİNAMİK ALT BÖLGE	Güney Körfez İlçe Kümesi Doğu Merkez İlçe Kümesi Hendek İlçe Kümesi	Yalova Merkez, Gölçük, Karamürsel, Altınova, Çiftlikköy Bolu Merkez, Düzce Merkez, Cumayeri, Çilimli, Kaynaşlı Hendek, Akyazı, Karapürçek, Gölyaka, Gümüşova
ÇEVRE ALT BÖLGE	Karadeniz Kıyı İlçe Kümesi Sakarya Güney İlçe Kümesi Bolu Güney İlçe Kümesi Bolu Doğu İlçe Kümesi Termal İlçe Kümesi	Kandıra, Karası, Kocaali, Kaynarca, Akçakoca Pamukova, Sapanca, Geyve, Taraklı Seben, Kıbrısçık, Mudurlu, Göynük Yığılca, Dörtivan, Gerede, Yeniçağa, Mengen Armutlu, Çınarcık, Termal

Kaynak: MARKAc, 2014: 42.

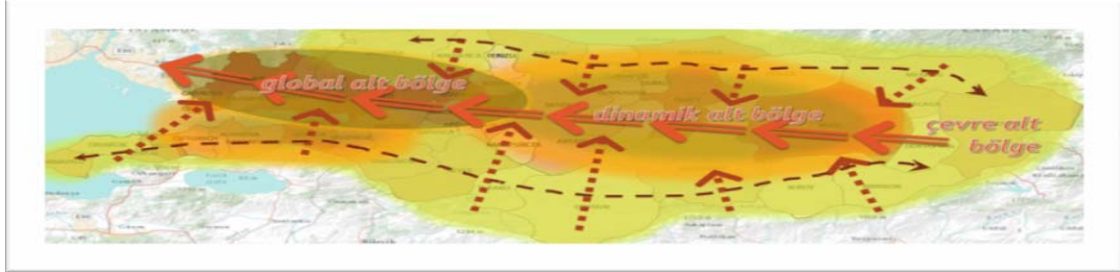
Global Alt Bölge: Bölge nüfusunun %56'sının yaşadığı İzmit, Gebze, Adapazarı (Bkz, Tablo-19), ekonomik olarak gelişmiş olmasına rağmen sosyal ve kentsel gelişmişlik açısından zayıf olan bölgedir. Temel problemi kentleşme ve sosyal bütünleşmedir (MARKAc, 2014: 43-45)

Dinamik Alt Bölge: Nüfus yoğunluğu bakımından global alt bölgeyi takip eden, küresel ekonomiye entegrasyonda hızlı atılım gösteren ve sanayi yatırımları için cazibe merkezi konumda olan bölgedir. Başta Yalova, Düzce, Bolu illeri olmak üzere (Bkz: Tablo-19), bu bölgeler için temel sorunlar, sanayi yatırımlarının sürdürülebilirlik ilkesi gereğince üretime devam edebilmesi şeklindedir (MARKAc, 2014: 43-46).

Çevre Alt Bölge: Sosyo-ekonomik olarak en az gelişmiş olan, kırsal karakterin baskın olduğu bölgedir. Kentsel hizmetler olarak diğer alt bölgelere bağımlı ve çevresinde olan bölgedir. Şekil-11'de bölgenin çevresini kapsadığı görülmektedir. Bu

bölgelerde gelişim az olması, alt yapı gibi eksiklikler temel sorun teşkil etmektedir (MARKAc: 2014: 43-48).

Şekil 11: Global, Dinamik ve Çevre Alt Bölgelerin Kavramsal Şeması

Kaynak: MARKAc, 2014: 43.

Bölgede temel yatırımlar Batı Karadeniz Sahil Yolu Projesi, Adapazarı- Karasu Demiryolu Projesi ve Ankara- İstanbul Yüksek Hızlı Tren Projesi'dir. Bu projelerle ilçelerle erişim kalitesi yükseltilerek hem ekonomik yapı hem de yaşam kalitesinin yükseltilmesi amaçlanmaktadır (MARKAc, 2014: 49).

Kalkınmada temel belirleyici hedef olarak OKP'nin belirlemiş olduğu 'nitelikli insan, güçlü toplum', 'yenilikçi üretim, istikrarlı büyüme', 'yaşanabilir mekânlar, sürdürülebilir çevre', 'kalkınma için uluslararası işbirliği' hedefleri MARKA 2014-2023 bölge planını bu çerçevede doğrultusunda 'yaşanabilir bölge', 'rekabetçi bölge', 'öğrenen bölge' olarak belirlemektedir (MARKAc, 2014: 7).

Yaşanabilir bölge ekonomik gelişmişlik olmak üzere, global alt bölge de öncelikli olarak değerlendirilmektedir. Dinamik alt bölge, sürekliliğin sağlanması için rekabet edebilirliğinin geliştirilmesi gerekmektedir. Bu nedenle dinamik alt bölge için rekabetçi bölge haline dönüştürülmesi hedeflenmektedir. Son olarak çevre alt bölgenin öğrenen bölgeyle tarımsal mesleki eğitim altyapısının geliştirilmesi, tarım istihdamının niteliğinin artırılması, girişimcilik kültürünün geliştirilmesi ve turizm sektöründe istihdamın artırılması planlanmaktadır (MARKAc, 2014: 54-57).

3.5. MARKA FAALİYETLERİ

Kuruluşundan günümüze kadar MARKA (2009-2014) faaliyetlerine hızla ve kendini geliştirerek devam etmektedir. Çalışma kapsamında faaliyetleri yıllar itibarıyla sınıflandırılarak Tablo-20'de yer almaktadır. MARKA faaliyetleri 2009

yılından başlanarak, 2014 yılının ilk altı ayını kapsayacak şekilde değerlendirilmektedir.

Tablo 20: MARKA 2009-2014 Yılları Genel Faaliyetleri

2009 YILI	2010 YILI	2011 YILI	2012 YILI	2013 YILI	2014 YILI
• Çalışma Programı Oluşturma	• 2010-2013 Bölge Planı Hazırlama	• Ulusal Kalite Hareketine Katılım	• 2010-2013 Bölge Plan, Kümelenme Stratejileri Belirleme	• 2014-2023 Bölge Planı Hazırlama, Resmi İnternet Sayfası Kurulması	• Faaliyet Gösterdiği Alanlara Yönelik Raporlama
• Organizasyon Şeması Oluşturma	• MARKA Kent Stratejik Kalkınma Planı Hazırlama	• Karasu'nun Bölgesel Kalkınmadaki Rolünü Belirleme	• Bölgesel Coğrafi Bilgi Sistemi (CBS) İçin Veritabanı Oluşturma	• Bölge Planında Farkındalığı Artırma Çalışmaları (anket ve saha çalışmaları)	• Bölgesel Yenilik Stratejisi, Sektör Saha Gezileri
• Hizmet Binası Belirleme	• KOBİ'lere Mali Destek Sağlama	• Sapanca Turizm Vizyonu	• Teknik Destek Sağlama	• Bölgesel Yenilik Stratejisi Hazırlama	• Kentsel Dönüşüm Semineri
• Ön Bölgesel Gelişme Planı Hazırlama	• MARKAB	• Kentsel Strateji Belirleme	• Proje Teklif Çağrılarını ve Gündümlü Proje Destekleme	• Bölgesel Coğrafi Bilgi Sistemi Veri Tabanı Oluşturulması	• CBS'de YATBİS de sorgulanabilir hale gelmesi
• Ajansın tanınırlılığını arttırma	• Saha Çalışmaları	• İpek Yol Turizm Koridoru Oluşturma	• Proje Hazırlama Eğitimleri	• Ayaş-Sapanca Arasındaki İpek Yolu Tarihi Koridoru Canlandırma	• MARKASTA T, Port Of Kocaeli
• Benimsetme ve Farkındalık Çalışmaları	• Eğitim Faaliyetleri	• Bölgesel CBS Kurulması	• East Marmara İnternational e-grup Oluşturma	• SEGE'ye Göre İlçelerin Homojen Gruplandırılması, Kocaeli Atık Envanteri Düzenleme	• TÜİK Kitapçıkları
• Yatırımcıları Bölgeye Çekme	• Yerel Yönetimlere Teknik Destek	• KOLMAP	• Kamu-Yerel İş Birliği Ağı, ISO-9001	• OSB Çalışmaları, Bölgedeki Sektörlere Yönelik Rapor Oluşturulması	• İslah OSB Çalışmaları
• Fiziki İhtiyaçların Karşılanması	• Yapısal ve Tematik Analizler	• Kurumsal Süreç Tanımlama	• AB Projelerini	• AB Proje Çalışmalarına Devam Etme	• AB Projeleri

Kaynak: MARKAh,2009: 15-21;MARKAg, 2010: 64-116; MARKAf, 2011: 63-82; MARKAe, 2013: 50-73; MARKAd,2013: 50-89; MARKAb, 2014: 37-51.

MARKA, kuruluşunun ilk yılı hizmet binası belirleme, çalışma programı oluşturma ve ön bölgesel gelişme planı gibi temel faaliyetlerde bulunmuştur (MARKAh, 2009: 18-21). Tablo-20’de yer alan yıllara göre MARKA faaliyetlerinin bir önceki yıla göre 2010 yılında daha kapsamlı olarak devam ettiği anlaşılmaktadır. 2010-2013 yılı bölge planı tüm paydaşların katılımıyla MARKA Kent Stratejik Kalkınma Planı hazırlanması, turizm açısından bölgenin potansiyeli ortaya konulması, yatırım yapılacak turizm türlerini ve bölgede markalaşma yolunda yapılması gerekenler sunulmaktadır. KOBİ’lerin rekabet gücünü arttırmaya yönelik mali destek sağlanması, istihdam, katma değer yaratma ve bölgeler arası gelişmişlik farklarını ortadan kaldırma hedeflenmiştir. Bölgede belediyeler, kent konseyleri, kadın ve genç girişimciler gibi birçok alanda işbirliği oluşturulması katılımcılık esasının benimsendiğini göstermektedir. Bu işbirliklerinden biri olan AB İşbirliği Ağı (MARKAB), kamu kurum ve kuruluşlarının, diğer bölge aktörleri olan yerel yönetimler, üniversiteler, STK’lar AB ile yapacakları ortak şemsiye proje başvurularında işbirliği ve eşgüdümü de sağlamaktadır (MARKAg, 2010: 64-116).

Ulusal Kalite hareketine ilk katılan kalkınma ajansı olarak MARKA, EFQM Mükemmellik Modeli uygulamıştır. Karasu’nun Bölgesel Kalkınmadaki rolünü belirleme, Kocaeli yeni kent merkezi katılımcı planlama, Sapanca turizm ortak vizyonu ve bütünleşme kentsel strateji belirleme gibi çalıştaylar düzenlenerek ilgili konu hakkında katılımcılık esasıyla çalışmalar yapılmıştır. İpek Yolu turizm koridoru oluşturma için çalıştay düzenlenmiştir. Bölgesel Coğrafi Bilgi Sistemi (CBS) kurulmasına ilişkin Genel Müdürlükler, İl Müdürlükleri ve Belediyelerle verilere yönelik görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Ayrıca KOLMAP (Kocaeli Lojistik Etüdü ve Stratejik Planlama), Kandıra Kırıkları 1/5000 Ölçekli Nazım İmar Planı Yapım Süreci değerlendirmeleri ve ilgili araştırma raporlama faaliyetleri gerçekleştirilmiştir (MARKAf, 2011: 63-82). Daha sonraki yıllarda kümelenme çalışmalarıyla rekabetin gücünün arttırılması hedeflenerek bölgesel coğrafi bilgi sistemi için veri tabanı oluşturma çalışmaları yapılmıştır. Araştırma ve analiz raporları birçok alanda oluşturularak kamuoyu ile paylaşılması, araştırmaların ilerideki çalışmalar içinde zemin oluşturmaktadır (MARKAe, 2013: 50-73).

2010-2012 yılları arasında teknik destek, doğrudan faaliyet ve proje teklif çağrısı desteklerinden Kocaeli ilinde 119, Sakarya ilinde 82, Düzce ilinde 78, Bolu

ilinde 69 ve Yalova ilinde 63 proje yararlanmıştır. GÜDÜMLÜ proje desteği ile bölge kapsamında anket oluşturularak taleplere yönelik değerlendirmeler sonucu, otomotiv, havacılık, çiçekçilik, sağlık ve bilişim sektörleri üzerinde durulmuştur. Proje hazırlama eğitimleri düzenlenmiştir. AB ve dış ilişkiler işbirliği ağı oluşturulması hedefi ile 104 üyeli “East Marmara Internationé e-grubu kurulmuştur. Böylece e-gruba bilgilendirme amaçlı haberler sirküler edilmiş ve AB ve Dış İlişkiler ile ilgili bilgi talepleri, sözlü ve yazılı olarak cevaplandırılmıştır. Kamu-yerel yönetimler işbirliği ağı oluşturularak, proje kapsamında bölge illeri kamu kurum ve kuruluşları ile kalite yönetim çerçevesinde ISO 9001 başvuru sağlayan kurumlara rehberlik ve kalite belgesini ücretsiz sağlama hedeflenmiştir. AB projeleri kapsamında Work&VET Bridge the GAP (İşgücü ve Mesleki Eğitim), Doğu Marmara’da Afet Koordinasyonu Projesi, Bölgesel Kalkınma İçin Hareketlilik, Arkeolojik Eserler ile Tarihsel Gerçeklik Arasında Bağın Yeniden Kurulması Projesi, InTraRegio Projesi, OASIS Projesi uygulamaları başlatılmıştır (MARKAe, 2013: 50-73).

Yıllar itibariyle faaliyet alanları genişleyen MARKA 2013 yılında, 2014-2023 bölge planı hazırlıkları sonucu, Doğu Marmara 2014-2023 Bölge Planı Resmi İnternet Sayfası oluşturularak, hazırlanan bölge planı için çeşitli çalışma toplantıları yapılmıştır. Bölge planı farkındalığı arttırmaya yönelik olarak bölgesel gelişme anketi, internet anketleri düzenlenerek katılımın artırılması hedeflenmiştir. Bölgede öne çıkması gereken yenilikçi alanların tespiti amacıyla bölgesel yenilik stratejisi hazırlanmıştır. Bölge illerinde onanlı Çevre Düzeni Planları Doğu Marmara Bölgesi’ne ilişkin tüm mekânsal verilerin derlenmesi sonucu birleştirilerek coğrafi bilgi sistemi veri tabanı oluşturulmuş, Ayaş-Sapanca arasındaki İpek Yolu Tarihi Koridoru, Türkiye Turizm Stratejisi ve Doğu Marmara Bölge Planı hedefinde canlandırma çalışmaları düzenlenmiştir. Gelişmişlik seviyeleri birbirine yakın ilçelerin homojen olarak gruplandırılması sağlayan Sosyo- Ekonomik Gelişmişlik Endeksi (SEGE), 5 ili 51 ilçeyi kapsayarak bölgeye yönelik kalkınma stratejisinde oluşturulmasında kolaylık sağlanmıştır. Tüm bu faaliyetlerle birlikte çeşitli bildiri ve kümelenme çalışmalarıyla bölgesel kalkınma hedefine ulaşılmaya çalışılmıştır. Tüm faaliyet incelendiğinde katılımcılık ön plandadır. Bir sonraki yıl daha kapsamlı daha tecrübeli olan ajans faaliyetlerine kalkınma hedefi doğrultusunda devam etmektedir (MARKAd, 2013: 50-89).

MARKA'nın en son faaliyet raporu 2014 yılı ilk altı ayını kapsamaktadır. MARKA 2014-2023 yılı bölge planını uygulama çalışmaları kapsamında 2014 yılı ara faaliyet raporunu yayımlayarak çalışmaları hakkında geniş bilgi sunmaktadır. Faaliyet gösterdiği yıldan günümüze kadar 228 rapor üzerinde çalışan, 2014 yılı ilk altı ayında 20 raporlama çalışmasını yürütmüştür. 2014 yılı ilk altı ayı içinde tamamlanan ve hazırlıkları devam eden raporlar şunlardır (MARKAb, 2014: 37-51):

Tablo 21: 2014 İlk Altı Ayında Tamamlanan, Hazırlıkları Devam Eden, Yayınlanan ve Basımı Yapılan Raporlar

TAMAMLANAN RAPORLAR			HAZIRLIKLARI DEVAM EDEN RAPORLAR		YAYINLANMIŞ RAPORLAR	BASIMI YAPILAN RAPORLAR	
Yalova İlçe Durum Raporu	Mikro Bölgeleme Raporu	2013 Yılı Faaliyet Raporu	Bolu İl Kalkınma Raporu	Bölgesel Göstergeler Kitabı	Turizm Sektör Raporu	İl İstatistik Kitapçığı	2013 Yılı Faaliyet Raporu
Kocaeli İlçe Durum Raporu	İl İstatistik Kitapçığı	Özel Yatırım Bölgeleri Rehberi	Yalova İl Kalkınma Raporu	Bölgesel Rekabet Raporu	Mikro Bölgeleme Raporu	Turizm Sektör Raporu	Düzce Taşınmaz Kültür Varlıkları Envanteri
Kalkınma Kurulu'nun Etkinliğinin Arttırılması Raporu	Bölgesel Yenilik Stratejisi	Turizm Sektör Raporu	Kanatlı Et Sektör Raporu	Kadın ve Çocuk Sorunları Konferans Bildiri Kitabı		Mikro Bölgeleme Raporu	4 Mevsim Turizm Katalogu
Bölge Planı Yöntem ve Süreç Raporu	Sakarya Havza Raporu	Bilişim Vadisi Çalıştay Raporu	Bölge Beşeri Sermaye Raporu	Teknolojik Geliştirme Bölgeleri Raporu		Bölgesel Yenilik Stratejisi	Turizm Yatırımcı Katalogu
Otomotiv ve Yan Sanayi Sektör Raporu	Plastik ve Kauçuk Sektör Raporu	Doğu Marmara Süs Bitkileri Raporu	Makine Sektör Raporu			5 İl İçin Yatırımcı Rehberleri	Fotoğraflarla Doğu Marmara

Kaynak: MARKAb, 2014: 37-40.

Yukarıda belirtilen (Tablo-21) 2014 ilk altı ayı sürecinde MARKA tarafından 2014-2023 hedeflerine yönelik çalışmalar yer almaktadır. Bu kapsamda hazırlanan

raporlar hem MARKA'yı oluşturan illere yönelik hem de çalışma sahasının alanına yönelik hazırlanmıştır. Bunun yanı sıra basımı yapılan yayınlarla bölgenin tanıtımının geniş alana yayılması da sağlanmaktadır. Böylece bölgenin eksikliklerinin hızla kapatılması, verimli alanların değerinin daha da arttırılması ve yaygınlaştırılması sağlanmaktadır.

2012 yılında başlatılan ve 2013 yılında da çalışmalarına devam edilen akıllı ihtisaslaşma ve bölgesel yenilik stratejisiyle, bölge planı çalışmalarına paralel olarak, bölgenin öne çıkabilecek yüksek katma değere sahip, teknoloji ve AR-Ge odaklı alanları tespiti ve desteklenmesi için 'Bölgesel Yenilik Stratejisi' oluşturulmuştur. Böylelikle bölgenin bu kapsamda neye ihtiyacı olduğu belirlenerek, buna göre çalışmaların yapılması sağlanmış olacaktır. Ayrıca AB Horizon 2020'ye bölgeden yazılacak ya da ortak olunacak Ar-Ge projeleri için destekleyici doküman özelliği taşımaktadır (MARKAb, 2014: 40-41).

MARKA yatırımları yerinde takip için çeşitli alanlarda geziler düzenlemiştir. Bu geziler İMES OSB, Hyundai Otomotiv Fabrikası, Dilovası OSB, Bolu Kanatlı Hayvancılık Sektörü, Gerede Deri Sektörü Saha Gezileri düzenlemiştir. CBS veri tabanı ile MARKA'nın Yatırım Destek Ofisleri tarafından hazırlanan yatırıma uygun arazi bilgileri (YATBİS) de sorgulanabilir hale getirilmiştir. Demografi, sağlık, eğitim, ekonomi ve finans, tarım, turizm, sosyal yardımlaşma ve MARKA destekleri gibi bölgesel verilerin internet üzerinden ulaşımına sunduğu veri tabanı MARKASTAT oluşturulmuştur. Ayrıca MARKA bünyesinde illeri kapsayan MARKA ve TÜİK Bölge Müdürlüğü işbirliğinde hazırlanan Doğu Marmara Bölgesi illerine ait 2013 yılı istatistikî veriler oluşturulan cep kitapçıkları ile basımı gerçekleştirilmiştir. Böylece resmi istatistiklerin yaygınlaştırılması sağlanmaktadır. Avrupa'nın 10 limanları arasında olan İzmit Körfezi için imaj çalışması olarak, 'Port of Kocaeli' kimliği altından www.portofkocaeli.org isminde site oluşturulması imaj ve kümelenme analizi çalışmaları başlatılmıştır. Afet riski taşıyan bölge, kentsel dönüşüm seminerleriyle bilinçlendirme eğitimleri düzenlenmiştir. Yine MARKA koordinasyon faaliyetleri kapsamında, 'kümelenme çalışmaları', 'Düzce Kardüz Yaylası Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesi Çalışması', 'Bilişim Vadisi ve Teknoloji Geliştirme Bölgesi Çalışmaları', 'Roman Çalışmaları', 'Kapsayıcı ve Sürdürülebilir

Bir Kalkınma İçin Kadın ve Çocuk Sorunlarının Farkındayız Konferansı' alanlarında faaliyetlerde bulunulmuştur. AB Projeleri için oluşturulan program ve projelerin içeriği Tablo: 22'de yer almaktadır (MARKAb, 2014: 71-75):

Tablo 22: Avrupa Birliği Projeleri

Program	Proje Adı
AB 7. Çerçeve Programı bilgi Bölgeleri Çağrısı	InTraRegio Projesi
AB Rekabetçilik ve İnovasyon\ Enformasyon ve Komünikasyon Teknolojileri Destek Programı	OASIS (Açık Erişimli Hizmetler ve Etkileşimli Toplum) Projesi
AB Leonardo da Vinci Programı	Doğu Marmara'da Afet Yönetimi Projesi
AB Leonardo da Vinci Programı	Kaliteye Yolculuk Projesi
Türkiye'de Mesleki ve Teknik Eğitimin Kalitesinin Arttırılması	e-mesleğim var
Karadeniz Sınırötesi İşbirliği Programı	Tourism Paths of the Black Sea Region
IPA Programı	Güvenli bir hayat var
IPA Programı	Gate to Innovation via Comprehensive LLL
EIP Programı	ClustArts- Achieving Excellence in Cluster Management

Kaynak: MARKAb, 2014: 71.

1. InTraRegio Projesi: Proje, Doğu Marmara Bölgesi lojistik ve taşımacılık sektörlerinin analizi, temel gelişme alanlarının tespit edilmesiyle uluslararası tanınırlığı arttırmakta; farklı lojistik ve taşımacılık türlerinin entegrasyonu sağlayacak çok yönlü modeller geliştirmektedir. Proje 2012 yılında başlayıp 3 yıl sonunda bölgede uluslararası arenada tanınan lojistik ve taşımacılık kümelenmesinin oluşumunun tamamlanmış olması hedeflenmektedir.

AB bu proje kapsamında ayrılan fon 1.571.613 Avro'dan MARKA'nın payı 72.800 Avro'dur. Proje kapsamına giren ülkeler Türkiye, İspanya, Almanya, İtalya ve Bulgaristan olmak üzere beş ülkedir. MARKA, Doğu Marmara Ulaşım Kümesi'nin koordinatörü olmakla birlikte kümenin liderliğiyle Ortak Eylem Planı

hazırlanmasına katkıda bulunarak Asya’da aktif tanıtımın 72.800 yapılması görevlerinden sorumludur.

2.OASIS (Açık Erişimli Hizmetler ve Etkileşimli Toplum) Projesi: Projenin adından da anlaşılacağı üzere mevcut internet tabanlı hizmetlerin bir buluta taşınması ve yurtdışında kurulu bir sunucu üzerinden pilot uygulamasının yapılmasıdır. Fransa başta olmak üzere İtalya, Bulgaristan ve İngiltere’den toplam 13 ortağın yer aldığı projeye MARKA’da ortak katılım göstermektedir.

Fransa’da Kurulu olan bulut servise MARKA, mevcut ve ilerideki dönemde geliştirmeyi planladığı e-hizmetlerin (mali destek, teknik destek, yatırım destek ekranı, OSB bilgi takip ekranı, kamu kurumlarından veri akış ekranı vb.) bir bulut üzerinden erişimi sağlanmış olacaktır. AB’nin proje kapsamında toplam 3.810.434 Avro bütçesini ayırmaktadır.

3.Doğu Marmara’da Afet Yönetimi Projesi: Düzce İl Afet ve Acil Durum Müdürlüğü’nün başvurusu ve MARKA’nın koordinatörlüğünde 2012 yılında başlayan projeye 3D modelleme bazlı olarak afet önleme GIS sistemlerinin bölgeye aktarılması amaçlanmaktadır. Öncelikler ilk müdahale yapacak personelin eğitimleri Salzburg Üniversitesi’nin uzman öğretim görevlileri tarafından yapılacaktır.

Proje kapsamında AB 248.759 Avro’dan toplam hibe miktarı 186.569 Avro şeklindedir. 2014 yılından ODTÜ Afet Yönetimi Uygulama ve Araştırma Merkezi tarafından 16 yuvarlak masa toplantıları yapılarak çalışmalar devam etmektedir.

4.Kaliteye Yolculuk Projesi: Projenin amacı, Doğu Marmara illerinde bulunan kamu kurum ve kuruluşlarında mevcut sistemin değerlendirilerek, tespit edilen eksikliklerin giderilmesi ve sistemin etkin olarak uygulanabilmesi hedeflenmektedir. Proje kapsamında 34.000 Avro ayrılmış olup, projenin başvuru sahibi Gölcük Kaymakamlığıdır.

5.Tourism Paths of the Black Sea Region: 1 Ocak 2014 tarihi itibarıyla başlayan, “Karadeniz Bölgesi Turizm Koridoru” projesi, MARKA ve Trakya Kalkınma Ajansının ortaklığı ile gerçekleştirilmektedir. 7 ülkeden 9 temsilcinin katılımıyla Karadeniz Havzasının turizm sürdürülebilirliğinin sağlanması, sınır ötesi

turizm ağının oluşturulması, geleneksel ürünlerin üretimi ve pazarlanması, yöresel tat ve gıdalarının tanıtımı amaçlanmaktadır. Bu kapsamda AB'nin toplam bütçesi 790.020,60 Avro, IPA ortaklarının bütçesi 212.450,60 Avro, MARKA'nın bütçesi ise, 76.888,40 Avrodur. Bunun %10'u eş finansman tutarı olup, bu tutarı T.C. AB Bakanlığı tarafından karşılanacaktır.

6.Güvenli Bir Hayat: Proje, kadına yönelik şiddet ve mücadeleyi gündemine alan sivil toplum kuruluşlarının girişimlerin kapasitelerini geliştirmek, bu alanda yerel ve bölgesel işbirliğini teşvik edilmesiyle toplumsal cinsiyet tabanlı şiddetle mücadelede hizmetlerin iyileştirilmesi ve bu yönde bilinç oluşturtmasını kapsamaktadır. Proje bütçesi 143.826 Avro olarak belirlenmiştir. MARKA'nın proje kapsamında çalışmaları devam etmektedir.

7.Gate to Innovation via Comprehensive LLL: MARKA'nın başvurusu ve Finlandiya'nın Kainuun Etu Oy Şirketinin ortaklığıyla yürütülen ve bölgeden 10 firmanın da katılımıyla hazırlanan projenin amacı: yenilikçi yetenekleri önceleyen ve yenilikçi ekonomik dönüşümü hedefleyen hayat boyu öğrenme yöntemleri ile işçi ve işverenin bilgi odaklı ekonomiye adaptasyonu güçlendirmektir. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın da koordinatörlüğünde yürütülen çalışmaların kapsadığı projenin bütçesi 7.068.000 Avrodur.

8.ClustArts- Achieving Excellence in Cluster Management: MARKA'nın başvuruda bulunduğu, İspanya, İtalya ve Romanya'nın proje ortaklığı ile yürütülen proje kapsamında Doğu Marmara Bölgesi kapsamında altı sektörde (süs bitkileri, makine imalatı, otomotiv yan sanayi, limanlar, plastik kümelenmesi, lojistik sektörü) yer almaktadır. Proje kapsamında 360.000 Avro bütçesi ayrılmış olup, uluslararası belgelendirme faaliyetleri, bölgesel çalıştaylar ve eğitimler gerçekleştirilecektir.

MARKA faaliyetleri yukarıdan anlatılanlara ek olarak, yatırım destekleme, dış ticaret eğitimleri, takip edilen yatırım-proje ve toplantılar, bölgesel tanıtım faaliyetler ve işbirlikleri, yurt içi ve yurt dışı fuarlar, Kalkınma Ajansları Konferansı (KALK!2), işbirliği protokolleri, AB projeleri ve kurumsal tanıtım çalışmaları yapılmıştır.

3.6. MARKA’NIN PROJELERİ

Doğu Marmara ABİGEM ve MARKA çalışmaları ile üniversitelerin, ticaret ve sanayi odalarının girişimleriyle AB Çerçeve Programlarından giderek artan oranda fonlardan yararlanmaktadır. 2003 yılında resmen çerçeve programa katılan Türkiye 2002-2007 dönemini kapsayan 6. Çerçeve Programından 2003 yılı itibariyle yararlanmaya başlamıştır. Hazırlanan projelerden 2.982 projenin 459’u kabul edilmiştir. Böylece proje kabul oranı %15,4 oranında gerçekleşmiştir (TÜBİTAK,2010).

MARKA açısından 6. Çerçeve değerlendirilecek olursa, toplam 459 projenin 13’ünün Kocaeli ve Sakarya illerindeki kuruluşların ortak olduğu konsorsiyumlar tarafından yapılmıştır. Kapsamdaki diğer illerden Bolu, Düzce ve Yalova da proje kapsamında konsorsiyuma katılmış ortak bulunmamaktadır. Kocaeli ve Sakarya’nın katılımıyla %2,83 pay alınmıştır. İlgili Tablo 23’de 6 ve 7. Çerçeve Programları Kapsamında illerin yararlandıkları fon miktarları ve proje sayıları belirtilmektedir (MARKAa, 2014: 27-28).

Tablo 23: 6. ve 7. Çerçeve Programları Kapsamında İllerin aldığı Fon Miktarları ve Proje Sayıları

			KOCAELİ	SAKARYA	DÜZCE	BOLU	YALOVA
Proje Başvuru Sayısı	6. ÇP		-	-	-	-	-
	7.ÇP		381	18	4	8	3
Desteklenen Proje Sayısı	6. ÇP		11	2	-	-	-
	7.ÇP		47	2	-	-	1-
Desteklenen Bütçe	6. ÇP		1.363.866 Avro	524.188 Avro	-	-	-
	7.ÇP		10.601.808 Avro	489.240 Avro	-	37.800 Avro	-

Kaynak: MARKAa, 2014: 27.

Gelişmişlik düzeyinin yüksek olmasından dolayı bir takım fonlardan yararlanamaması rağmen 7. Çevre Planı (ÇP) kapsamında 2007-2012 döneminde Düzce ve Yalova alınan fon miktarından hiç yararlanamamıştır. Kocaeli’nin 47, Sakarya’nın 2 ve Bolu’nun 1 adet projesini desteklenmiştir. Türkiye genelinde ise, projelerden alından desteklemeler 6. ÇP göre 7.ÇP da 50 projeye %6.51 olarak

ÇP'daki payını yükseltmiş ve yine Türkiye genelinde proje bütçelerinin %7.15'i Doğu Marmara illeri tarafından kullanılmıştır (MARKAa, 2014: 26).

Katılımcılık ajanslar için olmazsa olmazdır. Çünkü BKA'nın amaçlarından biri olan aktör yelpazesinin geniş olmasıdır. Böylelikle faaliyet gösterdiği alandaki eksikleri, özelliklerinin kısaca olumlu ve olumsuz özellikleri daha net bir şekilde analiz edecektir. AB bünyesinde yararlanılan 6-7 ÇP'de illerden ziyade üniversitelerinde katılımı önemlilik arz etmektedir. 6. ÇP kapsamında Kocaeli Üniversitesi 11 proje ve Sakarya Üniversitesi 2 proje ile yararlanırken, 7.ÇP ile Gebze İleri Teknoloji Enstitüsü 2 proje ile fayda sağlanmıştır. Türkiye genelinde değerlendirilecek olursa, 169 proje ortaklığı içinde %1,18'lik pay alınmıştır. Bölge geniş bir alanı kapsamasına rağmen çok az üniversite katılımının olması, katılımcılık için çalışmaların artırılması gerektiğini göstermektedir (MARKAa, 2014: 27).

Tablo 24: ICT-PSP Programları Kapsamında İllerin Aldığı Fon Miktarları ve Proje Sayıları

	TÜRKİYE	KOCAELİ	SAKARYA	DÜZCE	BOLU	YALOVA
Toplam Proje Başvuru Sayısı	94	2	1	-	1	-
Toplam Başvuru Sayısı	149	2	1	-	1	-
Toplam Desteklenen Proje Sayısı	22	1	-	-	1	-
Toplam Desteklenen Kurum\ Kuruluş Sayısı	32	1	-	-	1	-
Toplam Desteklenen Bütçe	5.047.421 Avro	167.000 Avro	-	-	9.630 Avro	-

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı 2013, http://www.dogumarmarabolgeplani.gov.tr/pdfs/_Erisim Tarihi: 15.11.2014.

ICT-PSP olarak anılan (Tablo-24) AB Bilgi ve İletişim Teknolojileri Politika Destek Programı olarak anılmaktadır. Ülke genelinde desteklenen 22 projeden, 32 kurum\ kuruluş destek sağlamıştır. Bunlardan 2 proje ve 2 ortak Doğu Marmara Bölgesinde bulunmaktadır. Bölgeden destek almayı hak eden projeler, ülke genelinde

desteklenen %9'una tekabül etmektedir. Desteklenen bütçelerde ise, oran düşerek %3.5 olmaktadır. Bölgenin Sanayinin beşiği diyebileceğimiz ilerlemiş sanayisi bulunmasına rağmen oranların düşük olması tıpkı üniversitelerin katılımın düşüklüğü gibi altyapı ve sanayi potansiyelinin de arttırılması çalışmalarını gerekli kılmaktadır (MARKAa, 2014: 28).

Yararlanılan fonlara ek olarak Horizon 2020 programıyla 70 milyar Avro ile Ar-Ge ve yenilikçilik faaliyetlerine destek vermesi belirtilmektedir. Böylece eksikliklerin olduğunu ifade ettiğimiz alanlarda katılımın kamu kurumlarının, üniversitelerin, STK ve meslek kuruluşlarının daha fazla yararlanılmasında etkili olacaktır. MARKA kapsamından en fazla proje sunan daha aktif olan il olarak Kocaeli göze çarpmaktadır. Çerçeve programlarından hemen hemen tüm projeler Kocaeli ilinden sunularak destek kazanmıştır. Sakarya ve Bolu illeri toplam 5 proje ile yararlanmışlardır. Bölge Üniversiteleri ise yalnızca 15 projeden yararlanmışlardır. Diğer iller (Sakarya, Düzce, Bolu ve Yalova) ise Horizon 2020 programı kapsamında yararlanılması teşvik edilmelidir (MARKAa, 2014: 73).

3.7. MALİ BİLGİLER VE DENETİM

Türkiye geneli ajanslarda eleştirilerin genel yönü mali denetim kapsamında yer almaktadır. MARKA'nın 2009 yılından itibaren genel bütçe gelir ve giderleri 4 yıllık faaliyet raporları incelendiğinde şu şekildedir:

2009 yılında toplam bütçe geliri 10.155.572; gerçekleşen 5.144.309 TL'dir. Toplam bütçe giderleri 41.001TL, gerçekleşen 41.001 TL'dir. 2010 yılı bütçesi, 2010 yılından 5.073.582,69 TL nakit devri ve 5.308.852,40TL alacak devri olmak üzere 10.382.435,09 TL devir etmiştir. 2010 yılı gelirler toplamı 16.478.770,94 TL, bütçe giderleri 4.781.073,72 TL'dir. 2011 yılı bütçesi, 2010 yılından 17.103.360,22 TL nakit devri ve 16.753.000,83 TL alacak devri olmak üzere 33.856.361,05 TL devri gerçekleşmiştir. Gelirler toplamı 24.028.448,45 TL ve genel toplam bütçe giderleri 14.178.979,39 TL. 2012 gelirler toplamı 11.709.278,14 TL, 2012 gider toplamı 30.393.526,09 TL'dir. 2013 yılı gelirler toplamı 24.028.019,21 TL, ajansın banka hesaplarında 7.852.492,24 TL ve AB fonlarından sağlanan 124.125,38 Avro bulunmaktadır. 2013 yılı toplam giderler, 17.367.220,37 TL'dir. 2014 yılı Haziran ayı sonunda kadar olan, 2.030.755,16 TL gelir ve 11.843.288,33TL gider olup,

Ajansın banka hesaplarında 8.319.100,74 TL AB fonlarından sağlanan 150.470,98 Avro dur. 2014 Haziran ayı sonu itibariyle bütçe giderleri 11.843.288,33 TL'dir.

2014 yılı faaliyet raporundan mali ve teknik destek olarak belirtilen, Bölge Planı ve programları ile yıllık çalışma programı ve ilgili başvuru rehberinde belirlenen alanlarda, bölgesel kalkınma sürecinin hızlandırılması ve bölge için uygunluk kriteri doğrultusunda MARKA'nın kuruluşu olan 2009 yılından itibaren bölge aktörlerine mali ve teknik destek sağlanmaktadır. Bu kapsamda yürütülen çalışmalar şunlardır:

- 12 proje teklif çağrısı
- 6 teknik destek programı
- 3 güdümlü proje desteği
- 4 doğrudan faaliyet desteği

Bu programlar kapsamında toplam 140 milyon bütçeli 692 projeye 74 milyon TL mali ve teknik destek sağlanmıştır. 2014 yılı Çalışma Programı ve Bütçesi çerçevesinde toplam 25.100.000 TL bütçeli 6 farklı mali destek programı (Temiz Üretim, Makine İmalat, Turizm, Teknoloji Transferi, Bilişim Sektörü, İşletmeler İçin Mentörlük) ilan edilmiştir. Ayrıca 2013 döneminde tamamlanmamış olan projelerin uygulamasına devam edilmiştir (MARKAb, 2014: 52-53).

2014 yılı Teknik Destek Programı için 450.000 TL kaynak ayrılarak, proje başına düşen maliyet üst limiti 15.000 TL şeklinde belirlenmiştir. Ayrıca yerel ve bölgesel kalkınmaya acil nitelikli stratejik araştırmalar için doğrudan faaliyet desteği olarak 2014 yılı için 1.200.000 TL bütçe ilan edilerek, proje başına asgari destek tutarı 25.000 TL ve azami 75.000 TL olmak üzere kar amacı gütmeyen kurum ve kuruluşlara destek sağlamıştır. Son olarak, bölgesel rekabetin sağlanması amacıyla Güdümlü Projeler desteklenmektedir (MARKAb, 2014: 58-60).

Yine MARKA faaliyet raporları incelendiğinde 5449 sayılı kanunun 25. Maddesine göre, iç ve dış denetim konusunda yaklaşık beş yıldır hiçbir sorunla karşılaşılmamış ve her dönem inceleme zamanları geldiğinde yapılan denetimler sorunsuz çıkmıştır. Kanunda belirtilen istenilen her zamanda denetim ise, günümüze

kadar hiç gerçekleştirilmemiştir. Ajansın stnlkler ve zayıflıklarını belirttikleri alanda her yıl nerdeyse aynı zayıflık alanları olan, coğrafi bölgede yer alan ajanslar ve diğerkalkınma ajanslarıyla daha hızlı iletişim ve işbirliğı içinde olma, Kalkınma Bakanlığı ile Ajansın koordinasyon halinde olması, bölgedeki kurum ve kuruluşları plan hakkında bilgilendirme gibi eksikliklere göre çalışmaları devam ettirildiğı yinelenmektedir. Bölgesel kalkınma olarak yenilikleri belirlemekte çeşitli stratejiler üretilmesi ve daha birçok yenilikleri beraberinde getirmesine rağmen temel zayıf noktalarının giderilememesi ajansın daha hızlı ve etkili ilerleyememesine sebep olmaktadır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Dünya da yaşanan krizlerinde etkisiyle ekonomik anlayıştaki değişimler bölgesel politikalara da yansımıştır. Başta geleneksel olarak adlandırılan anlayış devlet müdahalesini savunmaktayken, bu anlayışın ilerleyen dönemlerde yetersiz kalması ulusal planlara artık bölgenin de dâhil olmasını sağlamıştır. Avrupa Birliği özellikle II. Dünya Savaşı sonrası hızlı bir kalkınma sürecine girerek hukuksal olarak kendini yenilemiş ve yeni üyelerle Birlik yapısını genişletmiştir. ‘Ortak pazar’, parasal birlik gibi AB’nin daha etkin ve daha bütünleşmiş bir Birlik olması sadece bu genişleme dalgasıyla yeterli olamamıştır. Ulusal kalkınmanın yanında bölgeler arasında yaşanan dengesizlikler Birlik içerisinde dengeli bir kalkınma hedefine ulaşılmasında engel teşkil etmektedir.

Avrupa Birliği yönetim anlayışından yönetişim anlayışına geçişte bölgelerin kalkınmasına yönelik çeşitli bölgesel politikalar oluşturmuştur. Çalışma kapsamında değerlendirilen politikaların araçlarından olan Bölgesel Kalkınma Ajansları ile kalkınmanın tabandan yani katılımcılarıyla birlikte olması için hem AB fonları hem ulusal destekler verilmektedir. Bölgesel Kalkınma Ajans örneği ilk olarak Avrupa da olmasa da 1990’lı yıllardan sonra özellikle dışa açılan ekonomilerinde etkisiyle AB’de de hızla yaygınlaşmıştır. Birlik içerisinde tek bir BKA örneği olmasa da, genel amaç bölgenin bulunduğu alanı kalkındırması için bölge ihtiyaçlarına göre stratejiler belirlemek, bölgeye yabancı yatırımları çekmek, bölgenin fırsatlarını değerlendirebilmesi için fırsatlar sunmak ve en önemlisi de bunu yerel, özel kesim ve sivil toplum kuruluşlarının katılımlarıyla birlikte yaparak bölgenin rekabet edebilir hale gelmesini sağlamaktır.

BKA ülkemizde AB’nin etkisiyle 1999 Helsinki Zirvesi ile adaylık konumuna geçmemizin ardından hızla hukuksal zemini oluşturularak 26 Düzey II olarak kalkınma ajansları kurulmuştur. Köklü zeminleri olmasa da katılımcıların yeni yeni fark ettiği kalkınma ajansları ülkemizde hızla etkinlikleri artmaktadır. Türkiye’nin üniter yapısına zarar verme, Bölgesel Kalkınma Ajansı yerine daha uygun bir isimlendirme olması, denetimdeki eksiklikler gibi eleştirilere maruz kalan ajanslar, katılımcılığın sağlaması yönünden ve bölge ihtiyaçlarını daha yakından takip

edebilmesi açısından ülkemiz için olumlu etkisi daha fazladır. Böylelikle bölgenin kalkındırılması, ulusal kalkınmayı da sağlayacaktır.

Bölgesel Kalkınma Ajanslarından TR42 bölgesi olarak MARKA, çalışmanın alan araştırması olarak incelenerek şu bulgular tespit edilmiştir. Kurumsal yapı olarak çok yeni olmasına karşın, bilgileri beş il kapsamında (Kocaeli, Sakarya, Yalova, Düzce ve Bolu) ulaşım paylaşım alanında etkin olduğu teknolojik alt yapı, kurumsal iletişim, MARKA'nın günümüze kadar yaptığı tüm çalışmaları güncel olarak web sayfasından paylaşılması katılımcılar arasında işbirliğine katkı sağlayacaktır. Aynı zamanda ajansı personel yapısının uzman kadrodan oluşması da avantaj sağlamaktadır. Doğu Marmara Bölgesini kapsayan MARKA, Türkiye'nin en gelişmiş bölgesi olmasından dolayı avantaj sağlarken, özellikle Ankara, Bursa ulaşım ağı dışında kalan bölgeler geri kalmıştır. MARKA faaliyet alanı olarak bu sorunu bölgeyi 3 alt bölgeye ayrıca çözüm için projeler gerçekleştirmektedir. Global alt bölge, sanayinin geliştiği ama sosyal ve kentleşme açısından geri kalması; dinamik alt bölgenin gelişmekte olmasının yanında bunun sürdürülebilir hale gelmesi ve kırsal alan, ulaşım ağı dışında kalan bölge diye ifade ettiğimiz çevre alt bölgenin başta alt yapı sorunları ile mücadele konusunda çalışmaları devam etmektedir.

Olumlu birçok özelliği olan MARKA, ilk yıllarında hem kendi bölgesinde hem de Türkiye'de tanınırlığı olmayan, bilgi eksikliği, model ve tecrübe azlığı olan zayıf ajans konumundadır. 2011 yılında ajans daha iyi kurumsalaşabilmek için zayıflıkları olan, ortak kurum kültürünün oluşturulmaması, kişisel gelişimin sınırlı olması, liderler ve çalışanlar arası iletişim sorunlarının olması gibi problemlerin üzerine çözüm odaklı şekilde hareket edileceğini belirtmektedir. Aynı zamanda MARKA'nın, doğal afet yapısı üzerinde olması, hızla gelişen sanayi ve göç alma-verme gibi dezavantajları da bulunmaktadır. Ayrıca kurum yapısı incelendiğinde diğer kurumlarla yaşanan işbirliği sorunları da devam etmektedir. Denetim yapısının da güçlendirilmesiyle bölgeye ve ülkemize kalkınmada fırsatlar sunacaktır. Bölgenin avantajlarının fırsata çevrilmesi ve yerelin katılımının da artması ile daha faydalı bir bölgesel kalkınma aracı olacaktır. Türkiye'de birçok ajanstan daha ileri konuma gelmesi ve kapsadığı illeri kuruluş yılından öncesi ve şu zamanda kadar hep ileri konuma getirilmesi faaliyetleri ile büyük bir azimle sağlanmaktadır. Bu kapsamda

hala AB üyesi olamamakta olan Türkiye uygulanan bölgesel politikaları yalnızca AB istiyor diye değil, kendi gelişmesi ve 2023 hedefi doğrultusunda hareket ederek ülkenin bir an önce dengeli kalkınması için çalışmalarına devam etmektedir.

KAYNAKÇA

AB Bakanlığı (2013), 2014-2020 Avrupa Birliği Çok Yıllı Mali Çerçevesine İlişkin Bilgi Notu, http://www.abgs.gov.tr/files/ab_mff_2014_2020_notu.pdf, Erişim: 04.11.2014.

Açıkalın, O. Ve A. Saltık (2007), “Kalkınmada Yeni Kavram ve Stratejiler”, **Sosyoloji Araştırmaları Dergisi, Journaş of Sociological Resarch**, 2007 (1), 5-27.

Akpınar, Rasim; Taşçı, Kamil; Özsan, Mehmet Emin (2011), **Teoride ve Uygulamada Bölgesel Kalkınma Politikaları**, 1.Baskı, Ekin Yayınevi, Bursa.

Akşahin, Selenge Banu (2008), “*Avrupa Birliği’nin Bölgesel Politikası, Yapısal Araçlarının Koordinasyonu ve Türkiye’nin Uyumu*”, AB Uzmanlı Tezi, Ankara.

Allen, D. (2000), “Cohesion and Structural Fund”, Ed: Helen Wallace and William Wallace Policy Making in the European Union. Oxford University Press, ss.243-263.

Amin, Ash (1999), “An Institutional Perspective on Regional Economic Development”, **Events and Debates**, Blackwell Publishers, U.K. ,ss.365-378.

Apan, Ahmet (2004), “*Bölge Kavramı ve Bölgesel Kalkınma Ajansları*”, **Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi**, Cilt: 13, Sayı:4, Ekim, 39-58.

Arda, Erhan (2002), **Ekonomi El Sözlüğü**, Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul.

Arslan, Gülen Elmas (2006), “*AB ve Türkiye’de Bölgesel Politikalar*”, **Bölgesel Kalkınma Politikalar ve Yeni Dinamikler**, (Der. F.A. Arı), Derin Yay.,İstanbul, ss.149-174.

Arslan, Gülen Elmas (2008), “*Türkiye Açısından ‘Bölge Kalkınma Ajansları’ Uygulamasının Değerlendirilmesi*”, **Ekonomik Yaklaşım**, c: 19, Özel Sayı, ss.165-182.

Arslan, Kahraman (2005), “*Bölgesel Kalkınma Farklılıklarının Giderilmesinde Etkin Bir Araç: Bölgesel Planlama ve Bölgesel Kalkınma Ajansları*”, **İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Yıl: 4, s: 7,ss.275-294

Aydemir, Cahit ve Karakoyun, İlhan (2011), **Yeni Bölgesel Kalkınma Yaklaşımı ve Kalkınma Ajansları Karacadağ Kalkınma Ajansı Örneği**, 1. Baskı, Ekin Kitabevi, Bursa.

Avrupa Komisyonu (2013), Komisyon Tarafından Avrupa Parlamentosuna ve Konseye Sunulan Bildirim (Genişleme Stratejisi ve Başlıca Zorlukları 2013-2014, http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/2013_strateji_ve_sonuclar_tr.pdf, 15.10.2014).

Bahchtler John and Douglas Yuill (2001), **Policies and Strategies For Regional Development : A Shift in Paradigm?**, The University of Strathclyde in Galsgow, Regiional and Industrial Policy Research Paper, No:46,United Kingdom.

Bakır, Hasan ve Tuncel, Cem Okan (2010), “Avrupa Birliğine Üyelik Sürecinde Türkiye’nin Bölgesel Politikalarında Yaşanan Değişim: Kalkınma Ajansları”, **Türkiye’de Bölgesel Kalkınmanın Yeni Örgütleri Kalkınma Ajansları**, (Ed. B. Akgül& N. Uzun), Ekin Basım Yay.,ss.150-177.

Balchin, Paul, Ludek Sykora ve Gregory Bull (1998), **Regional Policy and Planning In Europe**, London and Newyork: Routledge.

Barchard, David (1998), “Turkey and the European Union”, http://www.cer.org.uk/sites/default/files/publications/attachments/pdf/2011/p093_turkey-2011.pdf, Erişim Tarihi: 13.10.2014.

Bayburtlu, Mustafa (2002), “*Türkiye Açısından Bir Değerlendirme: Avrupa Birliği Bölgesel Politikası ve Yapısal Fonlar*”, **Ekonomik Forum**, Yıl: 9, Sayı: 2, ss.35-50.

Bayramoğlu, Sonay (2005), “*Türkiye’de Bölgesel Politikaların Gelişimi*”, **Bölge Kalkınma Ajansları Nedir, Ne Değildir?**, (Der. M. Turan), TODAİE, Ankara, ss.35-120.

Bilgiç, Veysel (2003), “*Yeni Kamu Yönetimi Anlayışı*”, **Kamu Yönetimine Çağdaş Yaklaşımlar**, (Ed. A. Balcı vd.) Seçkin Yayınevi, Ankara.

Bilici, Nurettin (2013), **Avrupa Birliği ve Türkiye**, 6.Baskı, Seçkin Yay., Ankara.

Biricik Maçın, Nihal Gözde (2012), Avrupa Birliği Bölgesel Politikası Yapısal Fonlar- AB Uyum Fonu, Aralık, Sayı:288, <https://anahtar.sanayi.gov.tr/tr/News/avrupa-birligi-bolgesel-politikasi-yapisal-onlar-%E2%80%93-ab-uyum-fonu/313>, Erişim Tarihi: 25.10.2014.

Bulut, Yakup (2002), “*Türkiye’de Bölge Yönetimi Arayışları*”, **Amme İdaresi Dergisi**, C: 35, S: 4, ss.17-42.

Ceyhan, Ayşe (1991), **Avrupa Topluluğu Terimler Sözlüğü**, Alfa Yay., İstanbul.

Cihangir, Damla (2011), **Bölgesel Politika, Sorularla AB Politikaları ve Türkiye Serisi**, Seri No:8, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, Yayın No: 247, İstanbul.

Cihangir, Damla (2010), Avrupa Birliği’nin Bölgesel Politikası ve Bölgesel Yönetimler (İKV Değerlendirme Notu), http://ikv.org.tr/images/upload/data/files/degerlendirme_notu_no_27_avrupa_birligin_in_bolgesel_politikasi_ve_bolgesel_yonetimler.pdf, Erişim: 27.09.2014.

Clark, G; J. Huxley ve D. Mountford (2010), **Organising Local Economic Development: The Role of Development Agencies and Companies**, Paris: OECD Publications.

Çalış, Şaban H. (2006), **Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri Kimlik Arayışı, Politik Aktörler ve Değişim**, 3. Baskı, Nobel Yayınevi, Ankara.

Coşkun, Selim (2003), “*Kamu Yönetiminde Yönetişim Yaklaşımı*”, **Kamu Yönetimine Çağdaş Yaklaşımlar**, (Ed. Asım Balcı vd.), Seçkin Yayınevi, Ankara.

Çavuşoğlu, T. (1992), “*GAP Konusunda Bir Bölgesel Kalkınma Ajansı Kurulması*”, **3. İzmir İktisat Kongresi**, 4-7 Haziran 1991, Ankara, DPT Yayını, ss.76-84.

Çoker, Ziya (2001), “Avrupa Birliği ve Birliğe Giriş Öncesinde Türkiye’nin Durumu”, **Türk İdare Dergisi**, Yıl: 73, Sayı: 430, ss. 1-30.

Çukurçayır, M. Akif (2009), **Yurttaş Odaklı Yerel Yönetim**, Çizgi Kitabevi, Konya.

Çukurçayır, M. Akif (2010), “*Bölgesel Kalkınma ve Bölgesel Yönetişim*”, (Ed. M.A. Çukurçayır vd.), **Yönetişim Kuram, Boyutlat ve Uygulama**, Birinci Baskı, Çizgi Kitabevi, Konya, ss.617-643.

Dağdaş, Sait (2009), “Türkiye’de Kalkınma Ajanslarını Ne Bekliyor?”, 4. Ulusal Yerel Yönetimler Sempozyumu, Ulusal Kalkınma ve Yerel Yönetimler 19-20 Ekim 2009,ss.687-704.

Demirci, Güneşer, Aytül (2005), “Farklı Ülkelerde Kalkınma Ajansları”, **Bölge Kalkınma Ajansları Nedir, Ne Değildir?**, (Der. M. Turan), Paragraf Yayınevi, Ankara,ss. 181-195.

Dinler, Zeynel (2010), “Cumhuriyetimizin Kuruluşundan Günümüze İzlenen Bölgesel Kalkınma Politikaları Ve Kalkınma Ajansları”, **Türkiye’de Bölgesel Kalkınmanın Yeni Örgütleri; Kalkınma Ajansları**, Ekin Yay., Bursa.

Dinler, Zeynel (2012), **Bölgesel İktisat: Genel Olarak ve Türkiye’de Bölgelerarası Gelişmişlik Farklarının Ortaya Çıkışı ve Azaltılmasına Yönelik Politikalar**, 9. Basım, Ekin Kitabevi, Bursa.

DPT, (2000), “*Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyonu Raporu*”, **Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı**, <http://ekutup.dpt.gov.tr/bolgesel/oik523.pdf>, Erişim Tarihi: 02.08.2014.

DPT, (2003), “**İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması**”, Yayın No: 2671, Ankara.

DPT, (2007), Kalkınma Ajansları, Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, http://www.dpt.gov.tr/bygu/kalkinmaajans/AMS_Sunum.ppt, Erişim Tarihi: 12.10.2014.

DTM (2007), **Avrupa Birliği ve Türkiye**, T.C Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara.

Ekici, Birol ; Toker, M. Cem (2005) , ‘‘Avrupa’da ve Ülkemizde Yerel Yönetimlerin Denetimi ve Etkinliği’’, **Çağdaş Yerel Yönetimler**, Cilt:14, Sayı:1, ss.5-28

Elmas, Gülen (2001), **Küreselleşme Sürecinde Bölgesel Dengesizlikler AB ve Türkiye**, 1. Basım, Nobel Yay., Ankara.

Elvan, Lütfi (2012), Bölgesel Gelişme ve Bölgeler Arası Gelişmişlik Farkları, Türkiye Ekonomik Kurumu, www.tek.org.tr/dosyalar/canakkale3.pdf, Erişim Tarihi: 08.10.2014, ss.94-114.

Ergüder, Can (2004), **Avrupa Birliği Bölgesel Politikalar ve Yapısal Fonlar: Uyum Sürecinde Türkiye İçin Bir Değerlendirme**, 1. Baskı, Asil Yayıncılık, Ankara.

Eroğlu, Nadir (2002), “Finansal Küreselleşme: Devletin Düzenleyici Rolü Üzerine Etkileri”, **Küreselleşme İktisadi Yönelimler ve Sosyopolitik Karşıtlıklar**, (Ed.A. Soyak), Om Yay. İstanbul, ss.13-50.

Ersel, Hasan, Özatay, Fatif (2009), “The EU or National Reform Program for Turkey: Does the Political Feasibility Depend on the EU's Absorption Capacity?”, **İktisat İşletme ve Finans**, (Ed. Ali Bilge), Bilgesel Yayıncılık, ss.1–29.

Eryılmaz, Bilal (2002), “*Belediyelerde Demokrasi Geleneği ve Değişim İhtiyacı*”, **Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi**, Sayı: 3, Temmuz 2002, s.6.

Eryılmaz, Bilal ve Tuncer, Aziz (2013), “Avrupa Birliği Uyum Sürecinde Bölgesel Kalkınma Politikaları: Bölgesel Kalkınma Ajansları ve Türkiye Uygulaması”, **Akademik İncelemeler Dergisi**, Cilt: 8, Sayı:1, ss.165-189.

EURADA (1999), Creation, Development and Management of RDA’S: Does It Have To Be So Diffucult, ss.1-163, <http://www.eurada.org/files/RDA.pdf>, Erişim Tarihi: 10.10.2014.

Filiztekin, Alpay (2008), **Türkiye’de Bölgesel Farklar ve Politikalar**, Yayın No: TÜSİAD-T\2008-09/471, TÜSİAD.

Göçer, Mahmut (2002), “*Türkiye’de Bölge Yönetimi Arayışları*”, **Amme İdaresi Dergisi**, Cilt: 35, Sayı: 4,ss.17-42.

Gülbaz, Hale (2014), **Bölge Planı Yöntem ve Süreç Raporu**, MARKA, ss.1-95.

Gündüz, Ali Yılmaz (2010), “Bölgesel Kalkınmada Kalkınma Ajanslarının Rolü ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi”, **Türkiye’de Bölgesel Kalkınmanın Yeni Örgütleri Kalkınma Ajansları**, (Ed.B. Akgül & N.Uzay), Ekin Basım Yay.,ss.67-82.

Hartshorn, Truman A. (1992), **Interpreting The City: An Urban Geoprophy**, Second Edition, New York, John Wiley& Sons.

Hasanoğlu, Mürteza; Aliyev, Ziya (2006), “*Avrupa Birliği ile Bütünleşme Sürecinde Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Ajansları*”, **Sayıştay Dergisi**, Sayı: 60, ss.81-103.

Hiç Gencer, E. Ayşen (2011), Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerine Temel Bakışlar: Dün, Bugün ve Yarın, Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi, <http://www.akademikbakis.org/eskisite/25.htm>, Erişim Tarihi, 12.10.2014.

İlidal, Mustafa (2004), **Bölgesel Kalkınma ve Gelişme Stratejileri**, Nobel Basımevi, Ankara.

Işık, Nihat ve Kılınç, Efe Can (2011), “*Bölgesel Kalkınmada AR-GE ve yeniliğin Önemi: Karşılaştırmalı Bir Analiz*”, (Ed. Emine Kılavuz vd.), **Uluslararası Bölgesel Kalkınma Sempozyumu Bildiriler Kitabı**, 1. Baskı, Yozgat, ss. 399-419.

İZKA (2008), **Avrupa Kalkınma Ajansları**, İzmir Kalkınma Ajansı Yayını, Yayın No: İZKA-A/2008-01, İzmir.

Kalkınma Bakanlığı (2010), Onuncu Kalkınma Bakanlığı, www.kalkinma.gov.tr/Lists/Yaynlar/.../Onuncu%20Kalkınma%20Planı.pdf, Erişim Tarihi: 25.09.2014.

Karaarslan, Gökçe (2008), “Avrupa Birliği ve Türkiye’de Bölgesel Politikalar ve Kalkınma ajansları”, Ankara Üniversitesi,SBE, Avrupa Birliği ve Uluslararası Ekonomik İlişkiler ABD, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Karabacak, Hakan (2004), **Avrupa Birliği’nin Mali Yardım Prosedür ve Teknikleri ve Türkiye İle Mali İşbirliği**, Avrupa Birliği Uzmanlık Tezi, Maliye Bakanlığı Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı, Ankara.

Karakılçık, Yusuf ve Sarıgül Canan Emek (2010), “*Bir Ekonomik Yönetişim Modeli Olarak Bölge Kalkınma Ajansları (BKA) Uygulaması: Üniter Yapının ve Sosyal Devletin Tasfiyesi mi Tesviyesi mi?*”, **Turgut Özal Uluslararası Ekonomi ve Siyaset Kongresi-I “Küresel Krizler ve Ekonomik Yönetişim”**, 15-16 Nisan 2010, Malatya, ss.384-407.

Karasu, Koray (2005), “İngiltere’de Bölgesel Kalkınma Ajansları”, Bölgesel Kalkınma Ajansları Nedir, Ne Değildir?, (Der. M. Turan), Paragraf Yayınevi, Ankara ss.197-200.

Karasu, (2009), “Yerelleşme Söylemi ve Bölgesel Kalkınma Ajansları”, **Memleket Siyaset Yönetim**, Cilt: 4, Sayı: 11, ss.1-43

Kargı, Nihal (2009), *Bölgesel Kalkınma Yaklaşımlarındaki Gelişmeler ve AB Perspektifi Altında Türkiye’nin Bölgesel Politika Analizi*, **Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi**, Yıl:2, Sayı: 3, ss. 19-40.

Karlsson, Ingmar (2007), **Bölgeler Avrupası**, İstanbul Bil.Ünv.Yay., İstanbul.

Karluk, Rıdvan (1998), **Avrupa Birliği ve Türkiye**, Beta, İstanbul.

Kaya, Erol (2008), **Kent Yönetiminde Yeni Yaklaşım Yerel Kalkınma Yönetimi, Okutan Yayıncılık**, 2. Baskı, İstanbul.

Kayasu, Serap ve S.Yaşar, Suna (2006), *Avrupa Birliği’ne Üyelik Sürecinde Kalkınma Politikaları: Yasal ve Kurumsal Dönüşümler*, Bölgesel Kalkınma ve Yönetişimi Sempozyumu, ss.199-213, <http://www.tepav.org.tr/sempozyum/2006/bil>, Erişim: 28.10.2014.

Keleş, Ruşen (1961), **Şehir ve Bölge Planlaması Bakımından Şehirleşme Hareketleri**, Ajans- Türk Matbaası, Ankara.

Keleş, Ruşen (1997), Bölge Gerçeği ve Avrupa, 7. Ulusal Bölge Bilimi Bölge Planlama Kongresi, http://www.spo.org.tr/resimler/ekler/1c1592588411002_ek.pdf, Erişim Tarihi: 09.09.2014.

Keleş, Ruşen (1998), **Kentbilim Terimleri Sözlüğü**, İmge Kitabevi, Ankara.

Keleş, Ruşen ve Erbay, Yusuf (1999), “*Avrupa Konseyinin Bölge Olgusuna Bakışı*”, **Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi**, Cilt: 8, Sayı: 4, Ankara, ss.3-29.

Keleş, Ruşen (2006), *Yerel Yönetim ve Siyaset*, Cem Yayınevi, İstanbul.

Keleş, Ruşen; Mengi, Ayşegül (2013), *Avrupa Birliği'nin Bölge Politikaları*, Cem Yayınevi, 1. Basım, İstanbul.

Keune, Maarte (2001), “Regional Institutions and Region Development”, Regions, SEED working Paper, No.16, International Labor Office, Geneva.

Koçberber, Seyit (2006), “Kalkınma Ajansları ve Sayıştay Denetimi”, Sayıştay Dergisi, Sayı: 61, ss. 37-55, <http://www.sayistay.gov.tr/yayin/dergi/dergi2.asp?>, Erişim Tarihi: 10.10.2014.

Kovacs, Illona Palne (2006), **Region-Building In Hungary-The Case Of South-Transdanubia(Macaristan’da Bölge İnşası: Güney Trans Tuna Bölgesi Örneği)**, Bölgesel Kalkınma ve Yönetişimi Sempozyumu, ss.73-110, <http://www.tepav.org.tr/sempozyum/2006/bildiri/.pdf>, Erişim: 28.10.2014.

Kösecik, Muhammet (2003), “Avrupa Birliği’ne Hazırlık Sürecinde Yerel Yönetimler”, **Yerel ve Kentsel Politikalar**, (Ed.: M. A. Çukurçayır & A. Tekel , Çizgi Kitabevi, Konya.

Kumral, Neşe (2006), “Bölgesel Rekabet Gücünü Arttırmaya Yönelik Politikalar”, **Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu**, 7-8 Eylül ODTÜ, ss.275-287.

Mallick, Oliver Bosu (2005), “**Rostow’s Five Stage Model of Development and Its Relevance in Globalization**”, School of Social Science Faculty of Education and Arts The University of New Castle.

MARKAa (2014), *Akıllı İhtisaslaşma İçin Doğu Marmara bölgesel Yenilik Stratejisi 2014-2018*, 1. Baskı, Greyruft Tasarım, Tor Ofset Basım, Kocaeli.

MARKAb (2014), *Doğu Marmara Kalkınma Ajansı 2014 Yılı Ara Faaliyet Raporu*, http://www.marka.org.tr/Uploads/Files/Faaliyet%20_raporu/2014_Y%C4%B1%C4%B1%20Ara%20Faaliyet%20Raporu.pdf, Erişim Tarihi: 13.10.2014.

MARKAc (2014), **Doğu Marmara Bölge Planı 2014-2023**, http://www.dogumarmarabolgeplani.gov.tr/pdfs/DoguMarmara2014-2023BolgePlani_Subat2014.pdf, Erişim Tarihi: 15.11.2014).

MARKAd (2013), Doğu Marmara Kalkınma Ajansı 2013 Faaliyet Raporu, http://www.marka.org.tr/Uploads/Files/2013_FaaliyetRaporu.pdf, Erişim Tarihi: 13.10.2014.

MARKAe (2012), Doğu Marmara Kalkınma Ajansı 2012 Yılı Faaliyet Raporu, http://www.marka.org.tr/Uploads/Files/2012_FaaliyetRaporu.pdf, Erişim Tarihi: 12.10.2014.

MARKAf (2011), Doğu Marmara Kalkınma Ajansı 2011 Yılı Faaliyet Raporu, <http://www.marka.org.tr/Uploads/Files/2011%20Y%C4%B1%C4%B1%20Faaliyet%20Raporu.pdf>, Erişim Tarihi: 12.10.2014.

MARKAg (2010), Doğu Marmara Kalkınma Ajansı 2010 Yılı Faaliyet Raporu, http://www.marka.org.tr/Uploads/Files/2010_faaliyet_raporu.pdf, Erişim Tarihi: 12.10.2014.

MARKAh (2009), Doğu Marmara Kalkınma Ajansı 2009 Yılı Faaliyet Raporu, <http://www.marka.org.tr/Uploads/Files/2009FaaliyetRaporu.pdf>, Erişim Tarihi: 12.10.2014.

Mengi, Ayşegül (1998), **Avrupa Birliği'nde Bölgeler Karşısında Yerel Yönetimler**, İmaj Yay., Ankara.

Moussis, Nicholas (2004), **Avrupa Birliği Politikalarına Giriş Rehberi**, Çeviren; Ahmet Fethi, Mega Pres, İstanbul.

Özcan, Aylin Çağlayan; Gülşen, Melek (2010), Avrupa Birliği'nin 2013 Sonrası "Uyum Politikası", <http://www.ab.gov.tr/files/SBYPB/B%C3%B>, Erişim Tarihi: 27.10.2014.

Özer, İnan (2004), **Kentleşme, Kentlileşme ve Kentsel Değişme**, Bursa: Ekin Kitabevi.

Özer, M. Akif (2011), *Avrupa Birliği Bölgesel Politikalarında Akdeniz Havzası ve Türkiye*, **Sayıştay Dergisi**, Sayı: 82, ss. 23-51.

Özerdem, Füsün (2011), “AB Destekli Bölgesel Kalkınma Programları ve Bölgeye Getirdiği Değerler”, **Uluslararası Bölgesel Kalkınma Sempozyumu Bildiriler Kitabı 7-9 Ekim 2010**, (Ed. Emine Kılavuz vd.), Yozgat, ss.97-109.

Özgür, Hüseyin; Erdal, Fuat (2003), “Yerel ve Bölgesel Ekonomik Büyüme ve Gelişme Teorileri”, **Küresel Sistemde Yönetim, Ekonomi**, Derleyen: M. Akif Çukurçayır, Çizgi Kitabevi, ss.330-369.

Özmen, Fatma (2008), “*AB Sürecinde Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Karşılaşabilecekleri Temel Sorun Alanları*”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, c.13, s.3,ss.327-340.

Parlak, Bekir ve Özgür, Hüseyin (2002), **Avrupa Birliği ile Bütünleşme Sürecinde Türkiye’de Yerel Yönetimler**, 1. Baskı, Alfa Yayınları, İstanbul.

Parlak, Bekir (2002), “Avrupa Birliği Perspektifinde Merkezi Yönetim- Yerel Yönetim İlişkileri”, **Avrupa Birliği ile Bütünleşme Sürecinde Türkiye’de Yerel Yönetimler**, (Ed.: B. Parlak & H. Özgür), Alfa Yayınevi, İstanbul, ss.39-72.

Parlak, Bekir (2003), “*Küreselleşme Sürecinde Modern Ulus-Devlet ve Kamu yönetimi*”, **Çağdaş Kamu Yönetimi I.**, (Ed. M. Acar & H. Özgür), Nobel Yayınevi, Ankara.

Pasquire, Romain (2009), Fransa’da Bölgeler ve Avrupa Birliği: Değişimle Direnç Arasında”, **Bölgesel Kalkınma ve Avrupa Birliği Karabük, Valenciennes ve Katowice Karşılaştırmalı Analizi**, (Der. Kaya, Ayhan & Bafoil, François), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 1. Baskı, İstanbul,ss.37-60.

Pasquier, Romain (2005), “Cognitive Europeanization and the territorial effects of Multi-level Policy Transfer”, <http://www.forumpartnerships.zsi.at/attach/RomainGRiP.pdf>, Erişim 27.09.2014, ss. 1-24.

Peters, B. Guy and J.Pierre (1998), “Governance Without Government.Rethinking Public Administration”, Journal of Public Administration Research, April 1998, v.8,no..2,pp.223-244.

Resmi Gazete (2006), 5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun, 08.02.2006, Sayı: 26074, Tertip: 5, Cilt:45.

Reeves, Teresa (2006), Regional Development In The EU and Turkey (AB ve Türkiye’de Bölgesel Kalkınma), **Bölgesel Kalkınma ve Yönetişimi Sempozyumu**, ss.29-48, <http://www.tepav.org.tr/sempozyum/2006/bildiri/Bolgesel>, Erişim Tarihi: 28.10.2014.

Sakal, Mustafa ve Güner, Gökhan (2011), “AB’de Bölgesel Politikalar Düzleminde Kalkınma Ajansları ve Mali Yardımların Kullanımında Ajansların Rolü”, **Uluslararası Bölgesel Kalkınma Sempozyumu Bildiriler Kitabı 7-9 Ekim 2010**, (Ed. Emine Kılavuz vd.), Yozgat, ss.137-164.

Saublens, Chiristian (2008), “European Regional Development Agencies New Challenges”,EURADA, <http://db.formez.it/Storicofontinor.nsf/f4302670d7f>, Erişim Tarihi: 28.10.2014

Soyak, Alkan (2002), **Küreselleşme İktisadi Yönelimler ve Sosyopolitik Karşıtlıklar**, Om Yay., İstanbul.

Şahin, Ragıp (1998), Avrupa Birliği Bütçesi Fonları ve Türkiye’nin Tam Üyeliği, DPT Yayını, Ankara.

Stimson, R.J., R.R. Stough ve B.H. Roberts (2006), **Regional Economic Development: Analysis and Planning Strategy**, Springer, New York.

Swift, M (1978), A Regional Policy for Europe, Young Fabian Pamphlet (London: Fabian Society).

Şen, Zelal (2004), **Türkiye’nin Avrupa Birliği Adaylığı ve Katılım Öncesi stratejisi Çerçevesinde Bölgesel Politika Alanında Uyum Durumunun**

Değerlendirilmesi, Uzmanlık Tezi, Ankara: Ekonomik ve Mali Konular Daire Başkanlığı.

Taylor , Jim (2001), Geographical Income disparities Within Countrien: Is Regional Development Policy The Answer?, <http://www.lanacs.ac.uk/staff/ecajt/geog%20inc%20disp%20within%20countriens%202.pdf>, Erişim Tarihi, 15.08.2014.

Tekeli, İlhan (1981), “*Dört Plan Döneminde Bölgesel Politikalar ve Ekonomik Büyümenin Mekânsal Farklılaşması*”, **ODTÜ Gelişme Dergisi**, 1981 Özel Sayısı: Türkiye’de Planlı Gelişmenin Yirmi Yılı 1960-1980, Ankara, ss. 369-390.

Tekeli, İlhan (2012), **Türkiye’de Bölgesel Eşitsizlik ve Bölge Planlama Yazıları**, 2.Baskı, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

Tiftikçigil, Burcu Yavuz (2009), “*Bölgesel Kalkınmada Aşağıdan Yukarıya Yönetim Anlayışı ve Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Ortaya Çıkışı*”, **Ulusal Kalkınma ve Yerel Yönetimler 2**, (Ed.Bilgin & Kamik Ufuk vd.),TODAI, Ankara, ss.716-726.

Tiftikçigil, Burcu Yavuz (2010), **Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Politikalarında Yaşanan Dönüşüm ve Kalkınma Ajansları**, Derin Yayınları, İstanbul.

Tutar, Filiz; Demiral, Mehmet (2007), *Yerel Ekonomilerin Yerel Aktörleri: Bölgesel Kalkınma Ajansları*, Eskişehir Orhangazi İİBF, 2(1), ss. 65-83.

TÜBİTAK, **AB 7.Çerçeve Programı Ülke Performansı**, http://www.tubitak.gov.tr/tubitak_content_files/BTYPD/btyk/22/BTYK22, Erişim Tarihi: 25.11.2014.

Uysal, Ceren (2001), “Türkiye-Avrupa birliği ilişkilerinin Tarihsel Süreci ve Son Gelişmeler”, **Akdeniz İ.İ.B.f Dergisi**, Cilt:1, ss.140–153.

Uzay, Nisfet (2005), **Bölgesel Gelişmişlik Farklarının Giderilmesi ve Bölgesel Kalkınma Ajansları**, Seçkin Yay.,1. Baskı, Ankara.

Yaman, Ahmet; Derviş, Zeynep Demirhan; Kındap, Ahmet (2009), “Yerel ve Bölgesel Kalkınmanın Kurumsal Altyapısını Oluşturmada Kalkınma Ajanslarının

Rolü”, **Yerel Kalkınmanın Yönetimi Uluslararası Konferansı 24-25 Ekim 2008**, İstanbul, ss. 56-97.

Yılmaz, Ali (2010), *Kalkınma Ajansları ve Yerel Yönetişim*, **Türk İdare Dergisi**, Sayı: 466, ss.175- 195.

Zibel, Ertan (2009), “Küreselleşme, Bölgesel Gelişme ve Kalkınma Ajansları”, **Ulusal Kalkınma ve Yerel Yönetimler**, 4. Ulusal Yerel Yönetimler Sempozyum Bildirileri 2, TODAİE, Ankara, ss.679-685.

Ek Kaynaklar

http://turkoloji.cu.edu.tr/GENEL/at_kuresellesme_kalkinma_dinamikleri.htm

<http://www.slideshare.net/bilimalim/trkiyede-blgesel-kalkinma>

<http://www.abgs.gov.tr/>

<http://www.bgus.gov.tr/SitePages/bgus.aspx>

<http://www.kalkinma.gov.tr/Pages/index.aspx>

<http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Duyuru%20ve%20Haberler/Attachments/8/Onuncu%20Kalk%C4%B1nma%20Plan%C4%B1.pdf>

<http://europa.eu/>

<http://www.marka.org.tr/anasayfa>

<http://www.mevka.org.tr/>

<http://www.ua.gov.tr/ana-sayfa>

<http://www.abhaber.com/>

<http://www.avrupa.info.tr/tr/ana-sayfa.html>

http://www.ab.gov.tr/files/rehber/02_rehber.pdf

<http://www.tepav.org.tr/tr/>

<http://www.marka.org.tr/anasayfa>

EKLER

EK: 1 Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun

Kanun

Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun

Kanun No. 5449

Kabul Tarihi: 25.1.2006

BİRİNCİ BÖLÜM

Amaç ve Kapsam, Tanımlar, Kuruluş, Genel Koordinasyon

Amaç ve kapsam

MADDE 1 — Bu Kanunun amacı; kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek, kaynakların yerinde ve etkin kullanımını sağlamak ve yerel potansiyeli harekete geçirmek suretiyle, ulusal kalkınma plânı ve programlarda öngörülen ilke ve politikalarla uyumlu olarak bölgesel gelişmeyi hızlandırmak, sürdürülebilirliğini sağlamak, bölgeler arası ve bölge içi gelişmişlik farklarını azaltmak üzere oluşturulacak kalkınma ajanslarının kuruluş, görev ve yetkileri ile koordinasyonuna ilişkin esas ve usûlleri düzenlemektir.

Tanımlar

MADDE 2 — Bu Kanunun uygulanmasında;

- a) Bölge: EK 1 listede belirtilen Düzey 2 İstatistikî Bölge Birimini,
- b) Ajans: Kalkınma ajansı,
- c) Kuruluş kararı: Kalkınma ajanslarının kuruluşuna dair Bakanlar Kurulu kararı, ifade eder.

Kuruluş

MADDE 3 — Ajanslar, bölgeler esas alınarak, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığının bağlı olduğu Bakanın teklifi üzerine Bakanlar Kurulu kararı ile kurulur. Ajans merkezinin bulunacağı il, kuruluş kararnamesinde belirtilir.

EK 1 listede belirtilen bölgelerin yeniden düzenlenmesine ve kurulmuş olan Ajansın kaldırılmasına Bakanlar Kurulu yetkilidir.

Ajanslar, tüzel kişiliği haiz ve bu Kanunla düzenlenmemiş bütün işlemlerinde özel hukuk hükümlerine tâbidir.

Genel koordinasyon

MADDE 4 — Ajansların ulusal düzeyde koordinasyonundan Devlet Planlama Teşkilatı sorumludur.

Devlet Planlama Teşkilatı;

- a) Bölgeler arası ve bölge içi gelişmişlik farklarını azaltıcı tedbirleri alır; plânlama, programlama ve projelendirme konularında ajanslara rehberlik ve danışmanlık yapar, plân ve programların uygulanmasını izler ve değerlendirir.
- b) Ajansların kurumsal performansları ile yürütülen programların performanslarının ölçülmesine dair usûl ve esasları belirleyerek, bunların değerlendirmesini yapar veya yaptırır.
- c) Bölgesel gelişmeye yönelik iç ve dış kaynaklı fonların ajanslara tahsisi ile bunların kullanımına ilişkin usûl ve esasları belirler.
- d) Ajanslar arası işbirliğini sağlar ve ortak proje üretimini destekler.
- e) Ajansların işlevlerini etkili ve verimli olarak yerine getirebilmesi için merkezî düzeyde ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği ve koordinasyonu sağlar.
- f) Ajansların yıllık çalışma programlarını onaylar.
- g) Yönetim kurulu tarafından, nitelikleri uygun kişiler arasında seçilen ve teklif edilen ajans genel sekreterini onaylar.
- h) Plân ve programlara, yapılacak yardım ve transferlere, personelin nitelik ve istihdamına, bütçe ve muhasebe standartlarının kullanımına, faaliyet raporlarına, izleme, değerlendirme ve denetime ilişkin esas ve usûller ile yatırım destek ofislerinin çalışma esas ve usûllerini ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının görüşünü alarak belirler.

İKİNCİ BÖLÜM

Görev ve Yetkiler

Ajansın görev ve yetkileri

MADDE 5 — Ajansın görev ve yetkileri şunlardır:

- a) Yerel yönetimlerin plânlama çalışmalarına teknik destek sağlamak.
- b) Bölge plân ve programlarının uygulanmasını sağlayıcı faaliyet ve projelere destek olmak; bu kapsamda desteklenen faaliyet ve projelerin uygulama sürecini izlemek, değerlendirmek ve sonuçlarını Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına bildirmek.
- c) Bölge plân ve programlarına uygun olarak bölgenin kırsal ve yerel kalkınma ile ilgili kapasitesinin geliştirilmesine katkıda bulunmak ve bu kapsamdaki projelere destek sağlamak.
- d) Bölgede kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları tarafından yürütülen ve bölge plân ve programları açısından önemli görülen diğer projeleri izlemek.
- e) Bölgesel gelişme hedeflerini gerçekleştirmeye yönelik olarak; kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek.
- f) 4 üncü maddenin ikinci fıkrasının (c) bendi çerçevesinde ajansa tahsis edilen kaynakları, bölge plân ve programlarına uygun olarak kullanmak veya kullanandırmak.
- g) Bölgenin kaynak ve olanaklarını tespit etmeye, ekonomik ve sosyal gelişmeyi hızlandırmaya ve rekabet gücünü artırmaya yönelik araştırmalar yapmak, yaptırmak, başka kişi, kurum ve kuruluşların yaptığı araştırmaları desteklemek.
- h) Bölgenin iş ve yatırım imkânlarının, ilgili kuruluşlarla işbirliği halinde ulusal ve uluslararası düzeyde tanıtımını yapmak veya yaptırmak.
- i) Bölge illerinde yatırımcıların, kamu kurum ve kuruluşlarının görev ve yetki alanına giren izin ve ruhsat işlemleri ile diğer idarî iş ve işlemlerini, ilgili mevzuatta belirtilen süre içinde sonuçlandırmak üzere tek elden takip ve koordine etmek.
- j) Yönetim, üretim, tanıtım, pazarlama, teknoloji, finansman, örgütlenme ve işgücü eğitimi gibi konularda, ilgili kuruluşlarla işbirliği sağlayarak küçük ve orta ölçekli işletmelerle yeni girişimcileri desteklemek.
- k) Türkiye'nin katıldığı ikili veya çok taraflı uluslararası programlara ilişkin faaliyetlerin bölgede tanıtımını yapmak ve bu programlar kapsamında proje geliştirilmesine katkı sağlamak.
- l) Ajansın faaliyetleri, malî yapısı ve ajansla ilgili diğer hususların güncel olarak yayınlanacağı bir internet sitesi oluşturmak.

Bilgi toplama

MADDE 6 — Ajans, görevleri kapsamında gerekli gördüğü bilgileri kurum ve kuruluşlardan istemeye yetkilidir. Kendilerinden bilgi istenilenler bu bilgileri zamanında vermekle yükümlüdür.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Ajansın Teşkilâtı

Teşkilât yapısı

MADDE 7 — Ajansın teşkilât yapısı aşağıdaki gibidir:

- a) Kalkınma kurulu.
- b) Yönetim kurulu.
- c) Genel sekreterlik.
- d) Yatırım destek ofisleri.

Kalkınma kurulu

MADDE 8 — Bölgesel gelişme hedefine yönelik olarak; bölgedeki kamu kurum ve kuruluşları, özel kesim, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler ve yerel yönetimler arasında işbirliğini geliştirmek ve ajansı yönlendirmek üzere kalkınma kurulu oluşturulur.

Kalkınma kurulu, illerin dengeli şekilde temsilini sağlayacak yapıda, en fazla yüz üyeden oluşur.

Kalkınma kuruluna temsilci gönderecek kamu kurum ve kuruluşları ile özel kesim ve sivil toplum kuruluşlarının gönderecekleri temsilcilerin sayısı, görev süresi ve diğer hususlar kuruluş kararnamesi ile belirlenir.

Kalkınma kurulu, yapacağı ilk toplantıda kendi üyeleri arasından bir Başkan ve bir Başkan Vekili seçer. Başkan ve Başkan Vekilinin görev süresi iki yıldır.

Başkan ve Başkan Vekilinin temsil ettiği kurum ile mensubiyeti sona erdiğinde Kurul Başkanlığı ve Başkan Vekilliği görevleri de sona erer ve ilk toplantıda yeniden Başkan ve Başkan Vekili seçimi yapılır.

Kalkınma kurulu, Kurul Başkanının daveti üzerine yılda en az iki defa toplanır. Ayrıca Kurul, üye tam sayısının beşte birinin talebi üzerine Kurul Başkanı tarafından toplantıya çağrılır.

Kalkınma kurulu, üye tam sayısının yarısından bir fazlası ile toplanır, katılanların çoğunluğu ile karar alır. Toplantı yetersayısı sağlanamayan hallerde onbeş günü aşmayacak şekilde yeni toplantı tarihi Başkan tarafından belirlenir ve bu toplantıda toplantı yetersayısı aranmaz.

Kalkınma kurulunun görev ve yetkileri

MADDE 9 — Kalkınma kurulunun görev ve yetkileri şunlardır:

- a) Tek ilden oluşan bölgelerde yönetim kurulunda yer alacak özel kesim ve/veya sivil toplum kuruluşları temsilcilerini ve iki katı yedeklerini sırasıyla seçmek.

b) Ajansın yıllık faaliyet ve iç denetim raporlarını görüşmek, değerlendirmek ve yönetim kuruluna önerilerde bulunmak.

c) Bölgenin sorunlarına ve çözüm önerilerine, tanıtımına, potansiyeline ve önceliklerine yönelik olarak yönetim kuruluna tavsiyelerde bulunmak.

d) Toplantı sonuçlarını Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına raporlamak ve toplantıya ilişkin bir sonuç bildirisi yayımlamak.

Yönetim kurulu

MADDE 10 — Yönetim kurulu, ajansın karar organıdır.

Yönetim kurulu, tek ilden oluşan bölgelerde vali, büyükşehir belediye başkanı, il genel meclisi başkanı, sanayi odası başkanı, ticaret odası başkanı ile kalkınma kurulu tarafından özel kesim ve/veya sivil toplum kuruluşlarından seçilecek üç temsilciden; birden fazla ilden oluşan bölgelerde il valileri, büyükşehir belediye başkanları veya büyükşehir olmayan illerde il merkez belediye başkanları, il genel meclisi başkanları ve her ilden birer kişi olmak kaydıyla ticaret ve sanayi odası başkanlarından oluşur. Ancak, birden fazla ilden oluşan bölgelerdeki illerde; ticaret ve sanayi odalarının ayrı ayrı kurulmuş bulunması halinde, yönetim kurulunda yer alacak temsilci Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Yönetim Kurulu tarafından belirlenir.

Ajansı, yönetim kurulu başkanı temsil eder. Yönetim kurulunun başkanı validir. Yönetim kurulu ilk toplantısında üyeleri arasından bir başkan vekili seçer.

Birden fazla ilden oluşan bölgelerde yönetim kurulu başkanlığı; ilk yıl ajans merkezi olarak tespit edilen ilin valisi tarafından, müteakip yıllarda illerin alfabetik sırasına göre bölgedeki valiler tarafından birer yıl süreyle dönüşümlü olarak yürütülür.

Tek ilden oluşan bölgelerde kalkınma kurulu tarafından seçilen yönetim kurulu üyelerinin görev süresi iki yıl olup görev sürelerini tamamlamadan herhangi bir şekilde üyeliklerinin sona ermesi halinde, kalan süreleri sırasına göre yedek üyelerce tamamlanır. Görevi sona eren üyeler tekrar seçilebilir. Yönetim kurulu üyeliği, üyelerin temsil ettikleri kurum ve kuruluşlardaki görevlerini sürdürmelerine engel teşkil etmez.

Yönetim kurulu üyeleri ajans ile ilgili gizlilik taşıyan bilgileri ve bu Kanunun uygulanması sırasında öğrendikleri çalışma alanlarındaki sırları, görevlerinden ayrılmış olsalar bile ifşa edemezler, kendilerinin veya başkalarının menfaatine kullanamazlar.

Yönetim kurulu üyeleri, kendileri, eşleri ve ikinci dereceye kadar kan ve kayın hısımlarını doğrudan ilgilendiren konular ile sahibi ya da ortağı oldukları ticarî işletmelere ilişkin toplantıya ve oylamaya katılamaz.

Yönetim kurulu, başkanın daveti üzerine üye tamsayısının yarısından bir fazlası ile her ay en az bir kere toplanır. Yönetim kurulu toplantılarına başkanın yokluğunda başkan vekili başkanlık eder.

Yönetim kurulu, toplantıya katılanların oy çokluğu ile karar alır. Eşitlik durumunda, başkanın oyu yönünde karar alınır.

Ajans genel sekreteri, oy hakkı olmamak kaydı ile yönetim kurulu toplantılarına katılır.

Yönetim kurulunun görev ve yetkileri

MADDE 11 — Yönetim kurulunun görev ve yetkileri şunlardır:

a) Yıllık çalışma programını kabul etmek ve Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığının onayına sunmak.

b) Yıl içinde ihtiyaçlara göre bütçeyi revize etmek.

c) Yıllık mali raporu ve kesinleşen bütçe sonuçlarını onaylamak.

d) Taşınır ve taşınmaz mal alımı, satımı ve kiralanması ile hizmet alımına karar vermek.

e) Altı aylık ara rapor ile yıllık faaliyet raporunu Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına göndermek.

f) Ajans bütçesini onaylamak ve Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına göndermek.

g) Genel sekreterlik tarafından sunulan program, proje ve faaliyetlerin desteklenmesine ilişkin teklifler ile kişi ve kuruluşlara yapılacak yardımları onaylamak.

h) Ajansa yapılacak bağış ve hibeleri kabul etmek.

i) Personelin işe alınması ve işine son verilmesine karar vermek.

j) Genel sekreterce belirlenen çalışma birimlerini ve bunlar arasındaki işbölümünü onaylamak.

k) Genel sekreteri belirlemek ve Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığının onayına sunmak.

l) Taşıt dışındaki taşınır malların alımı, satımı ve kiralanması ile hizmet alımı konularında genel sekreterin yetkili olacağı sınırları tespit etmek.

Yönetim kurulu gerekli gördüğü hallerde yukarıda sayılan yetkilerinden bir kısmını, sınırlarını açıkça belirlemek şartıyla genel sekretere devredebilir.

Genel sekreterlik

MADDE 12 — Genel sekreterlik Ajansın icra organıdır. Genel sekreterliğin ve yatırım destek ofislerinin en üst amiri genel sekreterdir. Genel sekreter yönetim kuruluna karşı sorumludur.

Genel sekreterin nitelikleri

MADDE 13 — Genel sekreter olarak istihdam edileceklerin aşağıda belirtilen niteliklere sahip olmaları şarttır:

a) Hukuk, iktisat, maliye, işletme, kamu yönetimi, uluslararası ilişkiler, istatistik, çalışma ekonomisi ve endüstri ilişkileri, matematik, sosyoloji, mimarlık, şehir ve bölge plânlama ile mühendislik dallarından veya bunlara denkliği Yükseköğretim Kurulunca kabul edilen yurt dışındaki yüksek öğretim kurumlarından lisans düzeyinde mezun olmak.

b) Ajansın faaliyet alanına giren konularda yeterli bilgi ve deneyime sahip; uzmanlık gerektiren işlerde en az on yıl fiilen çalışmış olmak.

c) Kamu Personeli Yabancı Dil Bilgisi Seviye Tespit Sınavında İngilizce dilinden en az 70 puan almış veya buna denk kabul edilen uluslararası geçerliliği bulunan belgeye sahip olmak.

Genel sekreterin görev ve yetkileri

MADDE 14 — Genel sekreterin görev ve yetkileri şunlardır:

- a) Yönetim kurulu kararlarını uygulamak.
- b) Yıllık çalışma programı ile bütçeyi hazırlamak ve yönetim kuruluna sunmak.
- c) Ajans gelirlerini toplamak, 4 üncü maddeye göre belirlenecek usûl ve esaslar ile bütçe ve yönetim kurulu kararlarına uygun olarak harcamaları yapmak.
- d) Yönetim kurulu tarafından tespit edilecek sınırlar içerisinde, taşıt dışındaki taşınır malların alımına, satımına, kiralanmasına ve hizmet alımına karar vermek.
- e) Bölgedeki kişi, kurum ve kuruluşların proje üretme ve uygulama kapasitesini geliştirici faaliyetlerde bulunmak.
- f) Özel kesim, sivil toplum kuruluşları ve yerel yönetimlerin proje ve faaliyet tekliflerini değerlendirerek mali destek sağlamak üzere yönetim kuruluna öneri götürmek.
- g) Desteklenen proje ve faaliyetleri izlemek, değerlendirmek, denetlemek ve raporlamak.
- h) Bölgesel kalkınmayla ilgili yurt içindeki ve dışındaki ajans ve kuruluşlarla işbirliği yapmak ve ortak projeler geliştirmek.
- i) Yerel yönetimlerin plânlama çalışmalarına teknik destek sağlamak.
- j) Personelin performans ölçütlerini belirlemek ve performansını değerlendirmek.
- k) Personelin işe alınması ve işine son verilmesini yönetim kuruluna teklif etmek.
- l) Ajans genel sekreterliğini temsilen, bölgesel gelişme ile ilgili ulusal ve uluslararası toplantılara katılmak ve yurt dışı temaslarda bulunmak.
- m) Ajansın sekretarya işlerini ve görev alanına giren diğer hizmetleri yürütmek.
- n) Yönetim kurulunun devrettiği yetkileri kullanmak.

Yatırım destek ofisleri

MADDE 15 — Bölge illerinde, yönetim kurulu kararı ile biri koordinatör olmak üzere, en çok beş uzmandan oluşan yatırım destek ofisleri teşkil edilir. Yatırım destek ofislerinde çalışan uzman personel sayısı, bölge ve ilin ihtiyaçlarına cevap veremez hale geldiği takdirde bu sayı, yönetim kurulu kararı ve Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığının onayı ile artırılabilir.

Yatırım destek ofisleri görevleri ile ilgili olarak genel sekreterliğe karşı sorumludur.

Yatırım destek ofislerinde yatırımcılara sunulan hizmetler tamamen ücretsizdir.

Yatırım destek ofislerinin görev ve yetkileri

MADDE 16 — Yatırım destek ofislerinin görev ve yetkileri şunlardır:

- a) Bölge illerinde, özel kesimdeki yatırımcıların kamu kurum ve kuruluşlarının görev ve yetki alanına giren izin ve ruhsat işlemleri ile diğer idarî iş ve işlemlerini ilgili mevzuatta belirtilen süre içerisinde, ilgili mevzuatta bir süre belirtilmemişse öncelikle ve ivedilikle sonuçlandırmak üzere yönetim kurulu adına tek elden takip ve koordine etmek, yatırımları izlemek.
- b) İlgili mevzuattaki başvuru koşulları ve istenen belgeler doğrultusunda yatırımcıya bilgi vermek ve yol göstermek.
- c) Başvurular hakkında ön inceleme yapmak.
- d) 4 üncü madde uyarınca çıkarılacak olan düzenlemelerde belirtilen işlemleri yapmak.
- e) İş ve işlemler konusunda valiliğe ve genel sekreterliğe bilgi vermek.

Yatırım destek ofislerine başvuru

MADDE 17 — Yatırımcılar, ilgili mevzuatta belirtilen bilgi ve belgelerle yatırım destek ofislerine başvurur. Bu başvuru sonucunda yatırım destek ofislerinde geçen süreler, ilgili mevzuatta belirtilen sürelerden sayılmaz. Yatırımcıların bu Kanun kapsamında yatırım destek ofislerine başvurması kendi isteklerine bağlıdır. İzin ve ruhsat işlemleri ile diğer idarî iş ve işlemler için yatırım destek ofisleri tarafından ilgili mercilere yapılan başvurular, yatırımcı tarafından yapılmış sayılır.

Yatırım destek ofislerine hangi yatırım ve işlemlerle ilgili başvuru yapılacağı, 4 üncü maddenin (h) bendi uyarınca çıkarılacak düzenlemeler kapsamında belirlenir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Personel Rejimi, Bütçe ve Denetim

Ajans personelinin nitelik, statü ve hakları

MADDE 18 — Ajans hizmetleri, iş mevzuatı hükümlerine göre istihdam edilen uzman personel ve destek personeli eliyle yürütülür. Ayrıca, ajanslarda iç denetim yapmak üzere bir iç denetçi istihdam edilir. Sekreterlik, halkla ilişkiler, arşiv, idarî, malî ve personelle ilgili işlemler gibi işleri yürütecek olan destek personelinin sayısı, ajans toplam personel sayısının yüzde yirmisini geçemez.

Uzman personel ve iç denetçi, hukuk, iktisat, maliye, işletme, kamu yönetimi, uluslararası ilişkiler, istatistik, çalışma ekonomisi ve endüstri ilişkileri, matematik, sosyoloji, mimarlık, şehir ve bölge plânlama ile mühendislik dallarından veya bunlara denkliği Yüksek-öğretim Kurulunca kabul edilen yurt dışındaki yüksek

öğretim kurumlarından lisans düzeyinde mezun olmuş, Kamu Personeli Yabancı Dil Bilgisi Seviye Tespit Sınavında İngilizce dilinden en az 70 puan almış veya buna denk kabul edilen uluslararası geçerliliği bulunan belgeye sahip adaylar arasından istihdam edilir. Ayrıca, iç denetçi kamuda denetim elemanı olarak en az on yıl çalışmış olma şartı aranır.

Kamu kurum ve kuruluşlarında çalışanlardan, bu Kanunda belirtilen nitelikleri taşıyanlar, kendilerinin isteği ve kurumlarının muvafakati ile ajansta genel sekreter, iç denetçi veya uzman personel olarak istihdam edilebilir. Bunların kurumlarıyla olan ilişkileri iş akdinin yapılmasıyla son bulur. Bunlara verilecek ücret ile diğer malî ve sosyal haklar yapılacak iş akdi ile belirlenir. Bu şekilde istihdam edilenler, ajanstaki görevleri sona erdiğinde, öğrenim durumları, hizmet yılı ve unvanları dikkate alınarak önceki kurumlarında kariyerlerine veya durumlarına uygun boş bir kadro veya pozisyona en geç üç ay içinde atanırlar ve herhangi bir işleme gerek kalmaksızın en geç bir ay içerisinde göreve başlatılırlar. Ancak, bu kişilerin atanmalarında, önceki kurumlarındaki idarî unvanlar dikkate alınmaz. Bu fıkra kapsamındaki kişilerden, önceki kamu kurum ve kuruluşlarındaki kadrolarına müşterek kararname ile atananların, bu fıkraya göre yapılacak atama işlemleri ilgili bakan onayı ile yapılır. Bu fıkra uyarınca önceki kurumlarına dönen kişilerin ajansta geçen hizmetleri kazanılmış hak aylık derece ve kademelerinde değerlendirilir. Bu durumda kıdem tazminatları ödenmez ve bu süreler emeklilik ikramiyesinin hesabında dikkate alınır. Bu şekilde görevlendirilecek personel sayısı toplam personel sayısının yüzde otuzunu aşamaz.

Ajans personeli, emeklilik ve sosyal güvenlik yönünden 17/7/1964 tarihli ve 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanununa tâbidir.

Yönetim kurulu üyeleri ile genel sekreter ve ajansta istihdam edilecek tüm personelde;

- Türk Vatandaşı olmak,
- Kamu haklarından mahrum bulunmamak,
- Affa uğramış olsalar bile Devletin şahsiyetine karşı işlenen suçlarla, zimmet, ihtilas, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı veya şeref ve haysiyeti kırıcı suçtan veya istimal ve istihlak kaçakçılığı hariç kaçakçılık, resmî ihale ve alım satımlara fesat karıştırma, Devlet sırlarını açığa vurma suçlarından dolayı hükümlü bulunmamak, şartları aranır.

Genel sekreter ile diğer personelin ücret ve gündelikleri ile diğer malî ve sosyal hakları Yüksek Planlama Kurulu kararıyla tespit edilen alt ve üst limitleri geçmemek üzere yönetim kurulunca belirlenir.

Ajans personeline ilişkin tüm ihtilaflar iş mahkemelerinde görülür.

Gelirler ve yönetilecek fonlar

MADDE 19 — Ajansın gelirleri ve yöneteceği fonlar şunlardır:

a) Bir önceki yıl gerçekleşen genel bütçe vergi gelirleri tahsilatından, vergi iadeleri ile mahallî idarelere ve fonlara aktarılan paylar düşüldükten sonra kalan tutar üzerinden, binde beş oranında her yıl ayrılabacak transfer ödeneğinden, Yüksek Planlama Kurulunca her bir ajans için nüfus, gelişmişlik düzeyi ve performans ölçütlerine göre belirlenecek pay.

b) Avrupa Birliği ve diğer uluslararası fonlardan sağlanacak kaynaklar.

c) Faaliyet gelirleri.

d) Bir önceki yıl gerçekleşen bütçe gelirleri üzerinden, bölgedeki il özel idareleri için; borçlanma, tahsisi mahiyetteki gelirler ile genel, katma ve özel bütçeli kuruluşlardan alınan yardım kalemleri hariç tutulmak üzere yüzde bir, belediyeler için; borçlanma ve tahsisi mahiyetteki gelir kalemleri hariç tutulmak üzere yüzde bir oranında, cari yıl bütçesinden aktarılabacak pay.

e) Bölgedeki sanayi ve ticaret odalarının, bir önceki yıl kesinleşmiş bütçe gelirlerinin yüzde biri oranında, cari yıl bütçesinden aktarılabacak pay.

f) Ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlarca yapılan bağış ve yardımlar.

g) Bir önceki yıldan devreden gelirler.

Bakanlar Kurulu, il özel idareleri için belirlenen oranı yüzde beşe kadar yükseltmeye ya da bu Kanunda belirlenen oranına kadar indirmeye, belediyeler için belirlenen oranı ise; yarısına kadar indirmeye ya da bu Kanunda belirlenen oranına kadar yükseltmeye yetkilidir.

Birinci fıkranın (d) ve (e) bentlerinde belirtilen paylar, ilgili idare ve kuruluşlar tarafından haziran ayının sonuna kadar ajans hesabına aktarılır. (d) bendinde belirtilen paylar, süresi içerisinde aktarılmadığı takdirde, bu idarelere genel bütçe vergi gelirleri tahsilat toplamı üzerinden ayrılan paydan ilgisine göre Maliye Bakanlığı ve/veya İller Bankasına kesilerek ilgili ajans hesabına aktarılır. Diğer alacakların tahsilinde, genel hükümlere göre işlem yapılır.

Giderler

MADDE 20 — Ajansın giderleri şunlardır:

- Plân, program ve proje giderleri.
- Proje ve faaliyet destekleme giderleri.
- Araştırma ve geliştirme giderleri.
- Tanıtım ve eğitim giderleri.
- Taşınır ve taşınmaz mal ile hizmet alım giderleri.
- Yönetim ve personel giderleri.
- Görevlerle ilgili diğer giderler.

Ajansın yıllık personel giderleri toplamı, gerçekleşen en son yıl bütçe gelirlerinin yüzde onbeşini aşamaz.

Mali saydamlık ve hesap verme sorumluluğu

MADDE 21 — Ajanslar, finansal kaynaklarının elde edilmesi ve kullanılmasında, denetimin sağlanması amacıyla, kamuoyunu zamanında bilgilendirmekle yükümlüdür. Bu amaçla;

- a) Görev, yetki ve sorumlulukların açık olarak tanımlanması,
- b) Yıllık çalışma programı ile bütçenin hazırlanması, yetkili organlarda görüşülmesi, uygulanması ve uygulama sonuçları ile raporların kamuoyuna açık ve ulaşılabilir olması,
- c) Ajanslar tarafından proje ve faaliyetlere sağlanan desteklerin bir yılı geçmemek üzere belirli dönemler itibarıyla kamuoyuna açıklanması,
- d) Ajans hesaplarının standart bir muhasebe sistemi ve genel kabul görmüş muhasebe prensiplerine uygun bir muhasebe düzenine göre oluşturulması,

zorunludur.

Ajansların malî ve finansal kaynaklarının elde edilmesi, kullanılması ve malî denetiminin sağlanmasında görevli ve yetkili olanlar; kaynakların etkili, ekonomik, verimli ve hukuka uygun olarak elde edilmesinden, kullanılmasından, muhasebeleştirilmesinden, raporlanmasından ve kötüye kullanılmaması için gerekli önlemlerin alınmasından sorumludur.

Bütçe

MADDE 22 — Ulusal ve bölgesel düzeyde plân ve programlara, Yüksek Planlama Kurulunca belirlenen ödenek tavanına ve yıllık çalışma programına göre hazırlanan bütçe, ajansın bütçe yılı içindeki gelir ve gider tahminlerini gösterir. Bütçe yılı takvim yılıdır. Bütçe dışı harcama yapılamaz.

Bütçenin hazırlanması ve kabulü

MADDE 23 — Ajans, Yüksek Planlama Kurulunca, 19 uncu maddenin birinci fıkrasının (a) bendinde belirtilen ölçütlere göre her yıl haziran ayında genel bütçeden ajanslara yapılacak transferlere ilişkin gösterge niteliğinde belirlenen payların tavanları ile diğer gelir kalemlerine ilişkin tahminleri dikkate alarak bir sonraki yılın bütçesini hazırlar. Ulusal ve bölgesel düzeydeki plân ve programlar dikkate alınarak genel sekreterlikçe hazırlanacak bütçe taslağı ve çalışma programı, ağustos ayı başında yönetim kuruluna sunulur.

Bütçe taslağı yönetim kurulunca kabul edildikten sonra çalışma programı ile birlikte en geç eylül ayı başına kadar görüş alınmak üzere Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına gönderilir. Bütçe, Genel Bütçe Kanununun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren onbeş gün içinde kesinleştirilerek Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına sunulur.

19 uncu maddenin birinci fıkrasının (a) bendine göre yapılacak transfer ödeneği, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı bütçesinde gösterilir. Bu ödenek aylık harcama programına göre Devlet Planlama Teşkilatınca ajanslara kullandırılır.

Bütçenin kesinleşme tarihine kadar devam eden işler için yapılacak harcamalar yılı bütçesi ile ilişkilendirilir.

Bütçe sonuçları

MADDE 24 — Bütçe sonuçları, genel sekreter tarafından bütçe döneminin bitiminden sonraki mart ayı içinde yönetim kuruluna sunulur; yönetim kurulunda görüşülerek karara bağlanır.

Bütçe sonuçları onaylanmadığı takdirde İçişleri Bakanlığı ve Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına gönderilir. Bu kurumlar bu Kanunun ve/veya diğer ilgili kanunların ilgili hükümlerine göre işlem tesis eder.

Denetim

MADDE 25 — Ajanslarda iç ve dış denetim yapılır.

İç denetimde; ajansın faaliyetleri, hesapları, işlemleri ve performansı yönetim kurulu başkanı veya genel sekreter ile bir iç denetçi tarafından denetlenir. İç denetim raporları yönetim kuruluna ve kalkınma kuruluna sunulur.

Dış denetimde; İçişleri Bakanlığı ve Maliye Bakanlığı ile Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığınca müştereken belirlenecek esas ve usullere göre ajansın her türlü hesap ve işlemleri, yönetim kurulu tarafından her yıl en geç mart ayında ve gerekli görülen hallerde her zaman Sermaye Piyasası Kurulu mevzuatına göre kurulmuş bağımsız denetim kuruluşlarına incelenir. Bağımsız dış denetim kuruluşları, hazırladıkları raporu eş zamanlı olarak İçişleri Bakanlığı ve Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına sunar. Denetim sonucu suç teşkil eden hususlarla ilgili gerekli işlemleri yapmaya İçişleri Bakanlığı, performansla ilgili değerlendirmeleri yapmaya ve gerekli tedbirleri almaya Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı yetkilidir.

Bu maddeye göre bağımsız denetim yapan kuruluşların ortakları, yöneticileri ve çalışanlarının cezai sorumluluğu hakkında 28/7/1981 tarihli ve 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanununun 47 nci maddesinin (B) bendinin (3) numaralı alt bendi ile 48 ve 49 uncu maddeleri hükümleri uygulanır.

BEŞİNCİ BÖLÜM
Çeşitli Hükümler

Muafiyet

MADDE 26 — Ajanslar; bu Kanunun uygulanmasıyla ilgili iş ve işlemlerde her türlü vergi, resim ve harçtan muafıdır.

Uygulanmayacak hükümler

MADDE 27 — Ajans, 10/12/2003 tarihli ve 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu, 8/9/1983 tarihli ve 2886 sayılı Devlet İhale Kanunu ve 4/1/2002 tarihli ve 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu hükümlerine tâbi değildir.

MADDE 28 — 19/6/1994 tarihli ve 540 sayılı Devlet Planlama Teşkilatı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin 2 nci maddesine aşağıdaki bent eklenmiştir.

"I) Kalkınma ajanslarının koordinasyonunu sağlamak ve bunlarla ilgili iş ve işlemleri yürütmek."

MADDE 29 — 540 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 14 üncü maddesine "yapısal uyum politikalarının uygulanması sırasında ortaya çıkabilecek sorunların çözümü amacıyla projeler geliştirmek ve bu konularda yapılacak çalışmaları koordine etmek," ifadesinden sonra gelmek üzere "kalkınma ajanslarının genel koordinasyonunu sağlamak ve bunlarla ilgili iş ve işlemleri yürütmek," ifadesi eklenmiştir.

MADDE 30 — 27/10/1989 tarihli ve 388 sayılı Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Teşkilatının Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin 2 nci maddesinin (f) bendi "nazım ve uygulama imar plânlarını yapmak veya yaptırmak," şeklinde değiştirilmiş, maddeye aşağıdaki (i) bendi eklenmiş ve 3 üncü maddesinin son fıkrası yürürlükten kaldırılmıştır.

"i) Adıyaman, Batman, Diyarbakır, Gaziantep, Kilis, Mardin, Siirt, Şanlıurfa ve Şırnak illerini kapsayan bölgelerde kurulacak kalkınma ajansları üzerindeki koordinasyon görevini, Devlet Planlama Teşkilatının belirleyeceği usûl ve esaslara göre yürütmek,"

GEÇİCİ MADDE 1 — Bütün ajanslar kurulup faaliyete geçene kadar 19 uncu maddenin birinci fıkrasının (a) bendi uyarınca tahsis edilecek transfer ödeneği, kurulmuş ajans sayısı dikkate alınarak belirlenir. Ajanslar kuruldukları tarih itibarıyla yılın geri kalanı için kendilerine düşen payı kullanma hakkını kazanır.

GEÇİCİ MADDE 2 — İlk yıl için ajansta istihdam edilebilecek olan azamî personel sayısı kuruluş kararnamesinde belirtilir.

GEÇİCİ MADDE 3 — Türkiye-Avrupa Birliği Mali İşbirliği kapsamında yürütülen bölgesel programların; bölgelerde yürütülmesi ve koordinasyonu amacıyla oluşturulan proje birimlerinin yürütmekte olduğu iş ve işlemler, bunlara ilişkin hak ve yükümlülükler ile her türlü taşınır mallar, kuruluş kararnamesinin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren en geç bir ay içinde ilgili ajansa devredilir.

Söz konusu proje birimlerinde çalışan personelden; görevli olduğu bölgede kurulan ajansın kuruluş kararnamesinin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren altı ay içerisinde ilgili ajansa başvuranlardan, 18 inci maddenin ikinci fıkrasında belirtilen öğrenim dalı dışındaki niteliklere sahip olanlar uzman personel, diğerleri ise destek personeli olarak bu Kanunun ilgili hükümlerine göre öncelikle istihdam edilir.

GEÇİCİ MADDE 4 — Kalkınma kurulu, kuruluş kararnamesinin yayımlandığı tarihten itibaren bir ay içinde, ajans merkezi olarak tespit edilen ilin valisinin başkanlığında ilk toplantısını yapar.

Yürürlük

MADDE 31 — Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Yürütme

MADDE 32 — Bu Kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

7 Şubat 2006

EK 1: İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması

TR1: İstanbul

TR10: İstanbul

TR2: Batı Marmara

TR21: Edirne, Kırklareli, Tekirdağ

TR22: Balıkesir, Çanakkale

TR3: Ege

TR31: İzmir

TR32: Aydın, Denizli, Muğla

TR33: Afyonkarahisar, Kütahya, Manisa, Uşak

TR4: Doğu Marmara

TR41: Bilecik, Bursa, Eskişehir

TR42: Bolu, Düzce, Kocaeli, Sakarya, Yalova

TR5: Batı Anadolu

TR51: Ankara

TR52: Karaman, Konya

TR6: Akdeniz

TR61: Antalya, Burdur, Isparta

TR62: Adana, Mersin

TR63: Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye

TR7: Orta Anadolu

TR71: Aksaray, Kırkkale, Kırşehir, Niğde, Nevşehir

TR72: Kayseri, Sivas, Yozgat

TR8: Batı Karadeniz

TR81: Bartın, Karabük, Zonguldak

TR82: Çankırı, Kastamonu, Sinop

TR83: Amasya, Çorum, Samsun, Tokat

TR9: Doğu Karadeniz

TR90: Artvin, Giresun, Gümüşhane, Ordu, Rize, Trabzon

TRA: Kuzeydoğu Anadolu

TRA1: Bayburt, Erzincan, Erzurum

TRA2: Ağrı, Ardahan, Iğdır, Kars

TRB: Ortadoğu Anadolu

TRB1: Bingöl, Elazığ, Malatya, Tunceli

TRB2: Bitlis, Hakkâri, Muş, Van

TRC: Güneydoğu Anadolu

TRC1: Adıyaman, Gaziantep, Kilis

TRC2: Diyarbakır, Şanlıurfa

TRC3: Batman, Mardin, Şırnak, Siirt

ÖZGEÇMİŞ

Gül ÇELİK, 1986 yılında Kulu/KONYA’da doğdu. İlk ve orta öğrenimini Kulu/KONYA’da tamamladı. 2004 yılında Kulu Anadolu Lisesinden mezun olduktan sonra Selçuk Üniversitesi Kamu Yönetimi Bölümüne 2005 yılında başlayıp, 2007–2008 eğitim dönemini Erasmus Programı kapsamında Szczecin University/Polonya’da tamamladı. 2009 yılında Selçuk Üniversitesinden mezun oldu. 2011 yılında Maliye Bakanlığında başladığı görevine Gelir Uzmanı olarak halen devam etmektedir.